

16 Språkpolitik

Frågor kring svenska språkets och andra språks ställning i Sverige har i grunden alltid varit en politisk fråga, men de har aldrig lyfts fram av riksdag och regering som ett eget politikområde med egna mål, egen lagstiftning och egen myndighetsstruktur. Svenska språkets ställning har setts som självklar och behovet av en samlad språkpolitik har därför inte aktualiserats.

I detta kapitel behandlar vi frågan om språkpolitik bör införas som ett eget politikområde med egna mål. I de efterföljande kapitlen behandlas frågor kring organisationsstruktur och lagstiftning. Utgångspunkten för våra överväganden är den kartläggning som genomförts och det förslag till handlingsprogram som vi lägger fram.

Följande punkter om språkpolitik ingår i vårt förslag till handlingsprogram:

- Språkpolitik skall utgöra ett eget politikområde.
- Målen för språkpolitiken skall vara
 - att alla skall ha rätt till språk: svenska, modersmål och främmande språk
 - att svenskan skall vara ett komplett och samhällsbärande språk
 - att den offentliga svenskan skall vara korrekt och välfungerande.
- Ansvaret för språkpolitiken bör samlas hos ett departement.

16.1 Språkpolitik har alltid funnits

Ny språksituation i Sverige

Det har alltid fattats beslut som har haft större eller mindre betydelse för svenskan och de övriga språken i Sverige. I den meningen kan man säga att det alltid har förts någon form av språkpolitik. Språkpolitiken har dock inte lyfts fram som ett eget politikområde med egen lagstiftning och myndighetsstruktur.

Som berörts ett flertal gånger i betänkandet har språksituationen i Sverige förändrats. Engelskan har fått en starkare ställning internationellt och nationellt, Sverige har blivit ett mer mångspråkigt samhälle och kraven på språkfärdigheter har ökat både inom arbetslivet och privatlivet. Sammantaget innebär detta att statmakterna ställs inför krav på olika typer av insatser som på skilda sätt får språkliga konsekvenser. Under de senaste åren har det också skett en förändring vad gäller synen på behov av politiska insatser för språket, både här i Sverige och i resten av Norden och Europa.

Språkpolitiska mål, men inget eget politikområde

Den statliga verksamheten delas fr.o.m. år 2001 in i 47 s.k. politikområden. För varje politikområde finns ett eller flera mål angivna. Denna indelning skall underlätta för regering och riksdag att kunna relatera resultat till politiskt beslutade mål. För att styrningen skall kunna fungera i praktiken måste statlig verksamhet enligt regeringen kunna avgränsas i politiskt relevanta områden (prop. 2000/01:1). Språkpolitik är i dag inget eget politikområde.

Svenska språknämnden föreslår i sitt förslag till handlingsprogram övergripande mål för språkpolitiken. Huvudmålet skall vara att behålla svenskan som samhällsbärande och komplett språk i Sverige. I samband med att Svenska språknämnden presenterade sitt förslag till handlingsprogram för svenska språket uttalade regeringen att utgångspunkterna för en svensk språkpolitik är att svenska språket skall bevaras som ett samhällsbärande och komplett språk i Sverige och att det förblir ett officiellt språk i EU (prop. 1998/99:1, utg.omr. 17). En målsättning skall vidare vara att alla får tillgång till god undervisning i svenska, att undervisning som grundprincip sker på svenska, att det finns ett varierat och rikligt utbud av kultur på svenska, att forskning om och vård av

svenska språket håller hög kvalitet, liksom att språkvårdare, tolkar och översättare finns att tillgå. Radio och TV har en särskilt viktig roll i sammanhanget. Samtidigt har regeringen betonat att dessa krav och ambitioner inte får ställas mot en bred acceptans av den svenska som inte talas helt perfekt eller talas med utländsk brytning.

Regeringen har vidare slagit fast att den övergripande utgångspunkten för de statligt finansierade språkvårdande insatserna är de av riksdagen beslutade målen för en nationell kulturpolitik (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129). Dessa mål handlar om yttrandefriheten, delaktigheten, mångfalden, kulturarvet, bildningen och det internationella utbytet. Samtliga delmål kan sägas ha betydelse för insatser inom språkområdet.

Språkpolitiska insatser sker på olika sätt

Språkpolitiken kan i dag sägas ingå i flera politikområden. Insatser inom en lång rad politikområden har betydelse för språket. Och språket har betydelse för om målen för dessa politikområden kan uppfyllas.

Bland de nuvarande språkpolitiska insatserna kan följande nämnas. Enligt instruktionen för Regeringskansliet svarar rättschefen i Statsrådsberedningen bl.a. för samordning i rättsliga och språkliga frågor. Rättschefen kan ge ut handböcker, riktlinjer och annat material, som även kan riktas till myndigheter under regeringen. Den chefstjänsteman i Justitiedepartementet som är utgivare av Svensk författningssamling skall i samverkan med rättschefen i Statsrådsberedningen medverka till att språket i författningar och andra beslut blir så enkelt och klart som möjligt. Inom Justitiedepartementet finns Regeringskansliets språkexperter och Klarspråksgruppens sekretariat som i samarbete driver språkvårdsarbetet såväl internt inom Regeringskansliet som externt mot myndigheterna och EU:s institutioner.

Kulturdepartementet ansvarar för frågor som rör en rad olika myndigheter och institutioner som har betydelse för språket, bl.a. Språk- och folkminnesinstitutet, Svenska språknämnden, Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur samt Talboks- och punktskriftsbiblioteket. Kulturdepartementet handlägger vidare flera frågor med nära anknytning till olika aspekter på språket, såsom läsandet, litteraturen och biblioteken samt medier. Vad gäller

minoritetsfrågor handläggs bl.a. stödet till samisk kultur inom Kulturdepartementet.

Bidragen till Terminologicentrum TNC och Tekniska litteratursällskapet handläggs inom Näringsdepartementet, som även ansvarar för ärenden som rör språkteknologi, integrationsfrågor och minoritetspolitik.

Utbildningsdepartementet sköter frågor kring språken i utbildning, forskning och folkbildning. Jordbruksdepartementet har hand om samepolitiska frågor, bl.a. Sametinget, och Socialdepartementet har hand om bl.a. teckenspråksfrågor. Utrikesdepartementet handlägger europeiska integrationsfrågor, i den mån sådana ärenden inte hör till något annat departement. UD:s EU-enhet har ansvaret för den svenska språkpolitiken inom EU. Svenska institutet är en myndighet under UD som bl.a. stöder undervisning i svenska som främmande språk vid universitet och högskolor utomlands.

Språkpolitiska insatser i Norden och inom EU

Som nämndes inledningsvis sker olika språkpolitiska insatser även i de övriga nordiska länderna och inom EU. Bland annat kan nämnas det pågående finländska arbetet med att ta fram en ny språklag, det norska arbetet med språkteknologiska frågor och det danska kulturministeriets arbete med en kulturpolitik för det danska språket.

Även inom ramen för det nordiska samarbetet stöds språket på olika sätt. Nordiska ministerrådet ger bl.a. stöd till Nordiska språkrådet, som skall vara ett forum för språkpolitisk diskussion och planering i Norden. Nordiska ministerrådet har inrättat en språkpolitisk referensgrupp.

Inom EU-samarbetet kan nämnas att Europeiska kommissionen i sin vitbok från 1995 (Lära och lära ut: på väg mot kunskapsamhället) har tagit fram ett språkpolitiskt mål, nämligen att alla EU-medborgare skall behärska tre europeiska språk, sitt modersmål och två till. År 2001 har dessutom varit ett europeiskt språkår. Det finns ett antal EU-program som ger stöd till språket och som bl.a. kan sägas ha drivit på utvecklingen inom språkteknologin.

16.2 Bedömningar och förslag

Våra förslag:

- Språkpolitik skall utgöra ett eget politikområde.
- Målen för språkpolitiken skall vara
 - att alla skall ha rätt till språk: svenska, modersmål och främmande språk
 - att svenskan skall vara ett komplett och samhällsbärande språk
 - att den offentliga svenskan skall vara korrekt och välfungerande.

Vår bedömning:

- Ansvaret för språkpolitiken bör samlas hos ett departement.

Sverige har blivit ett mer mångspråkigt samhälle. I dagens Sverige talas flera olika språk: svenska, de nationella minoritetsspråken, teckenspråket och ett stort antal språk som kommit hit tillsammans med våra invandrare. Kravet på att behärska språket har ökat generellt sett, inte minst inom arbetslivet. Det finns en hög ambition att underlätta de funktionshindrades tillgång till språket.

Samtidigt har svenska språket fått hård konkurrens från engelskan och inom några av språkets bruksdomäner finns risk för att svenskan tappar mark. Genom Sveriges medlemskap i EU har även svenska språkets roll inom politik och förvaltning förändrats. Svenskans roll som ett komplett och samhällsbärande språk är därmed inte lika självklar som tidigare.

Svenskan är ett språk i gott skick. Trots detta uppstår ständigt nya behov av insatser för att säkerställa att svenskan skall vara ett korrekt och välfungerande språk, inte minst inom den offentliga administrationen, i medierna och i den nya IT-världen. Kraven på samhällsmedborgarna att behärska både svenska språket och olika främmande språk har ökat, inte minst inom utbildning och arbetsliv.

Vi anser sammantaget att det finns behov av en språkpolitik som omfattar både svenskan, de övriga språken i Sverige och förhållandet mellan dem.

Språkpolitik skall utgöra ett eget politikområde

Vi föreslår att språkfrågorna lyfts fram som ett eget, samlat politikområde för att ge dessa frågor den tyngd de förtjänar. Från ett statsbudgetsperspektiv bör i första hand de statliga resurserna till språkvården föras till detta nya politikområde. I de följande kapitlen lämnar vi förslag angående den lagstiftning och myndighetsstruktur som skall knytas till politikområdet.

Det är viktigt att betona att detta förslag inte innebär att språkpolitik endast skall bedrivas inom ramen för detta politikområde. Språkpolitiken är till sin natur gränsöverskridande. Språket kommer in i alla politikområden, vilket även betonas i regeringens direktiv till vår kommitté. Det är därför nödvändigt att fastslå att språkpolitik – liksom exempelvis integrationspolitik, jämställdhetspolitik och handikappolitik – är ett gränsöverskridande politikområde, vars mål skall vara styrande även för insatser inom andra politikområden. Det är viktigt att betona att alla offentliga verksamheter skall ha ett ansvar för att arbeta i målens anda. Det bör därför hänvisas till dessa mål i t.ex. regleringsbrev till myndigheterna.

Riksdagen skall besluta om mål för den nationella språkpolitiken

Det är viktigt att staten tydliggör vad man vill uppnå med detta nya politikområde genom att formulera mål för språkpolitiken. I den nya modellen för mål- och resultatstyrning av statens insatser ingår att riksdagen skall besluta om mål för varje politikområde. Målen skall svara på frågan vad staten vill uppnå inom politikområdet. Riksdagen har framfört att det är angeläget att målen görs mät- och uppföljningsbara för att göra det meningsfullt att ställa målen i relation till kostnaderna. Eftersom språkpolitik till sin natur kommer att vara ett sektorsövergripande politikområde vars mål uppnås genom insatser inom många olika politikområden kan det bli svårt att jämföra kostnader och resultat inom detta område. Det bör dock vara en uppgift för språkvården att redovisa och bedöma resultaten av de statliga insatserna inom området. I detta bör ingå att ta fram så konkreta nyckeltal som möjligt som underlag för de beslut som riksdag och regering skall fatta inom ramen för den statliga budgetprocessen. Uppföljningen av resultaten inom språkpoli-

tiken förutsätter ett nära samarbete med myndigheter inom andra politikområden.

Vi menar att dessa mål även bör vara vägledande för kommuner och landsting. För att målen för språkpolitiken skall kunna uppnås behövs naturligtvis inte bara insatser på central nivå, utan även insatser på lokal och regional nivå. Vi föreslår därför att målen skall vara "nationella" och inte enbart "statliga".

Kommittén föreslår följande mål för den nationella språkpolitiken:

- Alla skall ha rätt till språk: svenska, modersmål och främmande språk
- Svenskan skall vara ett komplett och samhällsbärande språk
- Den offentliga svenskan skall vara korrekt och välfungerande.

Alla skall ha rätt till språk

Målet att alla skall ha rätt till språk innehåller många olika aspekter. Det handlar dels om att alla skall ha möjlighet att lära sig så mycket svenska att man kan hävda sig i samhället, dels om att alla som bor i Sverige skall ha möjlighet att utveckla sitt modersmål, dels om att alla skall ha möjlighet att lära sig främmande språk. Dessa tre delmål utvecklas i det följande.

1) Allas rätt till svenska språket

Den viktigaste aspekten på målet är, enligt vår mening, att alla skall ha möjlighet att lära sig så mycket svenska att man kan hävda sig i samhället. Vi menar att följande fyra krav kan tjäna som utgångspunkter för arbetet inom området.

- Alla skall ges möjlighet att utveckla ett rikt språk med hjälp av vilket man kan uttrycka sin identitet, gestalta sin verklighet och få tillgång till och delaktighet av kultur i dess olika yttringar.
- Alla skall ges möjlighet att utveckla en mångfasetterad språkförmåga som gör att man kan uppträda språkligt kompetent i olika sammanhang.
- Alla skall ges möjlighet att lära sig att använda det skrivna standardspråket och de varianter av standardtalspråket som man själv anser sig ha behov av.
- Alla skall få sitt språk respekterat. Detta innebär exempelvis att både sådan språklig variation som kan kopplas till dialekter och

sådan som hänger samman med sociolekter måste respekteras. Språk och identitet hänger nära samman. En nedvärdering av någons språk innebär därmed en nedvärdering av individen och strider mot grundläggande mänskliga värden.

Delmålet att alla skall ha rätt till svenska språket bör följas upp av språkvården genom att den kontinuerligt bevakar utvecklingen inom framför allt utbildning och folkbildning. Uppföljningen bör ske i samarbete med bl.a. Skolverket.

2) Allas rätt till modersmålet

Det bör också understrykas att målet om allas rätt till språket inte bara handlar om svenskan. Om alla i Sverige, oavsett språklig och social bakgrund, skall ha rätt till språket måste också andra språk uppmärksammas. Från den utgångspunkten kan olika krav kopplas till målet. Vi menar att alla som bor i Sverige skall ha möjlighet att utveckla sitt modersmål. Som angetts ovan är det viktigt att alla skall få sitt språk respekterat, eftersom språk och identitet hänger så nära samman. Genom målet vill vi även klart uttala att mångspråkighet är en stor resurs inte enbart för individen, utan för hela samhället.

Även detta mål bör följas upp av språkvården. I denna uppföljning kan ingå t.ex. uppgifter om hur stor andel av barn och ungdomar med annat modersmål som får modersmålsstöd i förskolan och modersmålsundervisning eller tvåspråkig undervisning i skolan samt uppgifter om tillgången till medier på olika språk. I detta arbete bör språkvården samarbeta med myndigheter inom andra politikområden.

3) Allas rätt att lära sig främmande språk

I allas rätt till språk ingår även att alla skall ha möjlighet att lära sig främmande språk. Detta innebär dels att alla skall ges möjlighet att lära sig engelska, dels att alla skall ha möjlighet att lära sig så mycket som möjligt av minst ett annat främmande språk. Språkstudierna skall leda till att man skall kunna klara sig i olika internationella sammanhang. Detta mål stämmer överens med det språkpolitiska mål som EU har antagit.

I uppföljningen av detta mål bör språkvården inhämta underlag från bl.a. Skolverket, Högskoleverket och Folkbildningsrådet. I uppföljningen kan uppgifter om hur stor andel av eleverna och stu-

denterna som läser främmande språk ingå och hur stor andel av befolkningen som behärskar två främmande språk.

Svenskan skall vara ett komplett och samhällsbärande språk

Att språket är komplett innebär att det kan brukas inom alla de domäner där vi som bor i Sverige önskar kunna använda det. Att språket är samhällsbärande betyder för det första att svenskan har rollen som det gemensamma språket i Sverige och alltså är det språk som i ett mångspråkigt samhälle gör det möjligt för personer med olika språklig bakgrund att mötas och samverka. För det andra innebär det att svenskan skall vara det språk vi använder i offentliga sammanhang i Sverige: i politik, i administration, inom rättsväsendet, som skolspråk m.m. Därmed måste också svenska förbli både ett officiellt språk och ett arbetsspråk i EU. Av minoritetsspråklagstiftningen framgår i vilka fall som man har rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.

Målet bör följas upp av språkvården genom en regelbunden kartläggning av svenskans bruk inom skilda domäner. Formerna för hur denna uppföljning skall genomföras bör bli föremål för utvecklingsarbete inom språkvården. Det bör vara möjligt att ta fram nyckeltal som möjliggör en bedömning av måluppfyllelsen. I analysen av tillståndet och utvecklingen för svenska språket bör det ingå att göra en bedömning av om de statliga insatserna har bidragit till att uppnå målets två delar.

Den offentliga svenskan skall vara korrekt och välfungerande

Detta mål handlar om att våra myndigheter skall uttrycka sig lättförståeligt och mottagaranpassat. Det skall finnas förutsättningar för att även det språkbruk vi möter i t.ex. medierna skall vara lämpligt med tanke på målgrupp och syfte. I båda fallen spelar IT-frågor en central roll, eftersom datorhjälpmedel numera i så stor utsträckning används vid exempelvis skrivande.

Detta mål bör följas upp av språkvården genom en kontinuerlig bevakning av bl.a. myndighetstexter. Statskontoret har på regeringens uppdrag tagit fram ett diagnosinstrument som bör kunna utnyttjas som en del i uppföljningsarbetet. I den allmänna bevak-

ningen av tillståndet och utvecklingen för svenskan bör även ingå att följa utvecklingen för t.ex. mediaspråket och IT-språket.

Målen för en nationell kulturpolitik bör beaktas i det språkpolitiska arbetet

Enligt kommittédirektiven skall de av riksdagen fastställda målen för en nationell kulturpolitik utgöra en plattform för kommitténs arbete.

Vi anser att de kulturpolitiska målen – liksom de språkpolitiska – till sin natur är politikområdesövergripande och bör därför gälla även för språkpolitiken när denna blir ett eget politikområde. På samma sätt bör de språkpolitiska målen beaktas inom bl.a. kulturpolitiken.

Ansvar för språkpolitiken bör samlas hos ett departement

Att införa språkpolitik som ett eget politikområde med egna mål, egen lagstiftning och myndighetsstruktur innebär att det politiska ansvaret för språkpolitiken bör samlas hos ett statsråd och därmed också till ett departement inom Regeringskansliet. Enligt vår mening vore det även önskvärt med en samling av ansvaret för behandling av språkpolitiska frågor till ett utskott i riksdagen.

Dagens uppdelning av insatser för språket på olika departement och utskott har historiska orsaker. Att samla ansvaret för språkpolitiken hos ett departement innebär naturligtvis inte att alla frågor som på ett eller annat sätt har anknytning till språk kan föras till ett departement. I stället bör det departement som ges ansvaret för språkpolitiken inrätta en departementsövergripande arbetsgrupp för språkpolitiska frågor. Denna arbetsgrupp bör kunna tjäna som ett forum för beredning mellan departementen av olika frågor med anknytning till språket i syfte att förenkla arbetet med att få en samlad språkpolitisk hållning från statens sida.

17 Språkteknologiska initiativ

Den allmänna datoriseringen gör att språkteknologiska produkter och tjänster blir allt mer centrala i samhället. Utvecklingen inom talteknologin är snabb, till stor del beroende på att tillämpningar används inom telekommunikationsbranschen. Framväxten av Internet och stora dokumentdatabaser har samtidigt gett ökad betydelse åt texthantering. Frågor kring maskinöversättning och automatisk textförståelse har därmed blivit allt viktigare.

Kommittén skall följa och stimulera initiativ på språkteknologiområdet samt föreslå åtgärder som främjar översättningsverktyg och andra språktekniska hjälpmedel. I detta kapitel behandlar vi våra förslag för att främja den språkteknologiska utvecklingen.

Följande punkter om språkteknologiska initiativ ingår i vårt förslag till handlingsprogram för svenska språket:

- Arbetet med att bygga upp en nationell språkbank i form av gemensamma, svenska text- och taldatabaser samt lexikala resurser m.m. skall fortsätta.
- Forskning och utveckling inom språkteknologiområdet skall förstärkas.
- Språkvården bör som en del i arbetet för språkteknologin fortsätta med sitt arbete med språklig standardisering.
- Ett samordnande, språkteknologiskt sekretariat skall inrättas.
- Maskinöversättning för svenska skall utvecklas.

17.1 Insatser för att främja den språkteknologiska utvecklingen

17.1.1 Vad menas med språkteknologiska produkter och tjänster?

Med språkteknologi (eller språkteknik) avses all tillämpning och användning av språkkunskap vid utveckling av datorsystem som kan känna igen, förstå, tolka och generera mänskligt språk i dess olika former. Även datorbaserade hjälpmedel för att uttrycka sig bättre i tal eller skrift samt vissa verktyg som hjälper människor att tala med eller skriva till varandra via en dator är en del av språkteknologin. Språkteknologi utgörs av både teknik (som programvara) och språkresurser (korpus) som programvaran utnyttjar, t.ex. maskinläsbara texter och ordböcker. (Se vidare bilaga 4.)

Utbudet av språkteknologiska produkter och tjänster har ökat betydligt under senare år. För det talade språket kan det handla om taligenkänning (t.ex. att genom tal ge ett kommando till telefonen) eller talproduktion/talsyntes (t.ex. konstgjort tal som läser upp ett elektroniskt brev). För det skrivna språket kan det handla om textförståelse (t.ex. skrivstöd såsom stavnings- och grammatikkontroll, automatiskt sammandrag samt kontroll av stil) eller textgenerering (t.ex. att färdiga väderleksrapporter skapas utifrån väderdata). Språkteknologi kan också handla om t.ex. maskinöversättning och dokumenthantering.

Det språkteknologiska utvecklingsarbetet sker till stor del inom näringslivet, vid t.ex. dataföretag. Ett stort antal företag arbetar inom det språkteknologiska området i Sverige och i de övriga nordiska länderna. Det finns i dag ingen statistik över hur stor denna bransch är.

17.1.2 Myndigheter och institutioner med språkteknologisk verksamhet

Språkteknologiska frågor handläggs i dag av en rad olika aktörer inom de närings-, forsknings- och kulturpolitiska områdena. Språkteknologisk forskning och utveckling pågår vid flera universitet och högskolor. Grundutbildning i datalingsvistik och språkteknologi etc. ges vid universiteten i Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala samt högskolan i Skövde.

Göteborgs universitet har utsetts till värdhögskola för en s.k. forskarskola inom det språkteknologiska området. Verksamheten startade den 1 juli 2001 och har som mål att tillföra det svenska samhället doktorer med unik kompetens, att höja utbildningsnivån generellt i språkteknologi i Sverige samt att skapa en bred tvärvetenskaplig plattform för forskarutbildning i språkteknologi. Vid Göteborgs universitet finns även Språkbanken (se nedan).

Institutionen för datavetenskap vid Linköpings universitet är en av de största i norra Europa. Man forskar inom ett brett spektrum av områden, däribland flera med anknytning till språkteknologi. Som exempel kan nämnas artificiell intelligens, informationssystem och datalingvistik (se bl.a. Ahrenberg 1998).

Stöd till forskarinitierad grundforskning inom samtliga vetenskapsområden ges numera av Vetenskapsrådet. Målet för verksamheten är att tillförsäkra Sverige en position som ledande forskningsnation. Vetenskapsrådet skall främja tvär- och mångvetenskap, verka för förnyelse och jämställdhet samt stimulera till samverkan och kommunikation. Vetenskapsrådet har en total budget på ca 2 miljarder kronor per år för forskning och forskningsinformation.

Övriga aktörer som kan nämnas är framför allt Statskontoret, Verket för innovationssystem (Vinnova) och IT-kommissionen. Statskontorets uppgift är att utreda och utvärdera olika frågor på regeringens uppdrag samt att förnya statsförvaltningen med hjälp av IT. Språkteknologifrågor ligger inte inom det prioriterade området för Statskontoret, däremot finns anknytningar till några aktuella och tidigare projektaktiviteter, bl.a. 24-timmarsmyndigheten och olika EU-program. IT-kommissionen är en statlig kommitté som är regeringens rådgivare i IT-frågor. Den skall arbeta för att sprida information om de problem och möjligheter som utveckling och användning av informationsteknik innebär. På IT-kommissionens sekretariat arbetar sex projektledare, en informationsansvarig samt en kanslichef. IT-kommissionens uppdrag gäller till och med den 30 juni 2003 då en slutrapport skall lämnas till regeringen.

Vinnova är från och med år 2001 den statliga finansiären av behovsmotiverad forskning och utveckling inom teknik, arbetsliv, kommunikation och transporter. Organisationen har byggts upp av motsvarande verksamheter som tidigare bedrevs av bl.a. Närings- och teknikutvecklingsverket (Nutek).

Nutek inrättade år 1996 ett kompetenscentrum för talteknologi vid Kungliga tekniska högskolan, Centrum för talteknologi (CTT). CTT är en plattform för samarbete mellan företag, forskning och organisationer med intresse inom området. Samarbetet fokuseras på talbaserade dialogsystem, automatisk taligenkänning och multi-modal talsyntes. I den etapp av projektet som startade den 1 juli 2001 deltar 22 företag och andra intressenter.

Nutek drev i samverkan med Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) två språkteknologiska ramprogram. Det första ramprogrammet (1990–1996) omfattade både talat och skrivet språk och var inriktat på såväl grundforskning som tillämpad forskning. Programmet resulterade i förbättrad språkteknologisk infrastruktur och till ökade kontakter mellan olika forskargrupper i Sverige och mellan universitet och industri. Det andra ramprogrammet (1997–1999) hade som mål att utveckla och förbättra metoder och tekniker för bearbetning av naturligt språk, att främja utveckling, utvärdering och spridning av verktyg och dataresurser för svenska språket, att bidra till att det kommer fram praktiskt användbara resultat i form av data, metoder, verktyg och system samt att knyta samman kompetens i tvärvetenskapliga nätverk och främja samarbete mellan olika aktörer inom forskning, utbildning, näringsliv och samhället i övrigt. Programmet satte igång ett antal stora projekt som omfattade flera forskargrupper och kompetenser. Som en uppföljning av dessa två ramprogram driver Vinnova under perioden 2001–2004 ett språkteknologiskt program för forskning, utveckling och demonstration. Programmet syftar till att öka kunskapen om hur man utvecklar IT-system baserade på förståelse av språkliga processer. Detta kan leda till bl.a. bättre verktyg för översättning, informationssökning, dokumenthantering och kommunikation. Programmet omfattade 2 miljoner kronor år 2001 och anslaget för år 2002 är 5 miljoner kronor. Språkteknologiprogrammet är därmed förhållandevis litet i förhållande till Vinnovas övriga program för att stödja forskning och utveckling.

I samarbete med IT-kommissionen och Vinnova arrangerade kommittén ett seminarium den 24 augusti 2001 om svensk språkteknologi. Seminariet, som samlade ett stort antal deltagare, hade som syfte att presentera området språkteknologi, dess möjligheter och begränsningar, att diskutera vad som bör göras för att stimulera den språkteknologiska utvecklingen i Sverige samt att diskutera

framtida organisation för statens hantering av språkteknologifrågor. En sammanfattning av seminariet finns i bilaga 4.

17.1.3 Språkteknologi inom nordiska och europeiska program

Nordiska program

Nordiska ministerrådet har beviljat anslag för ett femårigt nordiskt språkteknologiskt forskningsprogram. Det startade år 2000 och syftar till att ”profilere det nordiske sproglige fællesskab og sikre/forøge anvendelsen af de nordiske sprog inden for sprogteknologien, men samtidig støtte de nordiske samfund som en part af det større, omgivende lingvistiske samfund” samt att ”sikre god nordisk sprogteknologi til brugerne” (Sprogteknologi). Budgeten för programmet är 5 miljoner danska kronor per år och medlen används till nätverksbyggande, forskarkurser och pilotprojekt.

Ett nybildat nätverk om språkteknologi och informationssökning i Norden (SPINN) har bildats för att stärka forskningen kring språkliga resurser för informationsinhämtning. Nätverket har fått bidrag från det nordiska språkteknologiprogrammet. Nätverket skall verka för att de forskningsinstitut i Norden som arbetar med att etablera språkliga resurser för bl.a. informationsinhämtning, ordböcker och sökmotorer, kan utbyta erfarenheter och inleda ett samarbete.

De nordiska samarbetsministrarna tillsatte sommaren 1999 en oberoende arbetsgrupp, en s.k. vismanspanel. Vismanspanelen fick i uppdrag att analysera och ge förslag på det nordiska samarbetets framtid. I sin rapport Öppet för världens vindar – Norden 2000 konstaterar panelen bl.a. att engelskan i allt högre grad blir det språk som används inom IT. I Nordiska ministerrådets uppföljning av rapporten (Ny nordisk dagsorden, 2001) diskuteras behovet av en samnordisk utveckling av språkteknologiska verktyg såsom översättningsprogram och teknologi för att understödja användningen av nordiska språk. Där diskuteras även stöd till kontakter mellan universitet och högskolor kring forskning med syftet att utveckla specialkunskap i Norden på det IT-baserade språkteknologiska området.

EU-program

Språkteknologi och mångspråkighet har varit ett område för olika typer av insatser och program också inom EU. Stöd till språkteknologisk forskning och utveckling lämnas inom de olika forskningsramprogrammen. I det nu pågående femte ramprogrammet har insatser för språkteknologin fått stort utrymme inom temat Informationssamhället. Särskild tonvikt läggs på flerspråkig kommunikation, naturlig interaktivitet och tvärspråklig informationshantering. EU har dessutom haft särskilda program för att främja flerspråkigheten. Programmet MLAP (Multilingual Action Plan) löpte åren 1994–96. Programmet MLIS (Multilingual Information Society) genomfördes under åren 1996–99. Målen för MLIS var att höja medvetenheten om och stimulera tillhandahållandet av flerspråkiga tjänster genom att använda språkteknologier, resurser och standarder, skapa goda förhållanden för utvecklingen av språkindustrier samt minska kostnaderna för informationsöverföring mellan språk, särskilt för små och medelstora företag och att bidra till den språkliga mångfalden.

Insatser för svenskspråkigt innehåll på nätet

Inom den svenska IT-politiken har mycket hittills varit inriktat på teknik, till mindre del på vad nätet innehåller. En av de stora uppgifterna blir att fylla bredbanden med ett viktigt och attraktivt innehåll på svenska språket. Svenska medier och kulturinstitutioner såsom bibliotek, museer och arkiv har stora mängder material som i varierande grad är tillgängligt via Internet. Från statens sida har satsningar på detta gjorts vid flera tillfällen, bl.a. genom satsningen på Kulturnät Sverige, Sesamprojektet och Kulturarvs-IT.

I programmet för det digitala innehållet, det s.k. eContent-programmet, ingår EU:s insatser för att stimulera europeiskt innehåll på nätet. I detta program betonas just kopplingen mellan språk, kultur och innehåll. Det är ett flerårigt gemenskapsprogram för stimulans och utnyttjande av europeiskt digitalt innehåll på det globala nätet samt för främjande av den språkliga mångfalden i informationssamhället. EU-programmet har både kultur- och näringspolitiska förtecken. Det syftar bl.a. till att främja den språkliga och kulturella mångfalden i informationssamhället samt till att öka

exportmöjligheterna för innehållsföretag genom kulturell och språklig anpassning. Programmet omfattar åren 2001–2004.

17.1.4 Språkresurser som hittills byggts upp i Sverige

Språkteknologin är i hög grad avhängig av tillgången på stora mängder språkdata. Språkresurserna består av både inspelat tal, texter och lexikala resurser som ordböcker. Insamling av språkdata är i många fall dyrt och den svenska marknaden är liten. I Sverige finns ändå relativt mycket material och olika försök har gjorts att samla detta för att underlätta för brukarna.

Språkbanken är en del av Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Vid denna bygger man upp och ger tillgång till språkliga referensmaterial i form av texter och lexikaliska data. Riksdagen fattade 1975 beslut om att inrätta en språkbank med nationell inriktning ("Logoteket"). För ändamålet inrättades två tjänster och särskilda medel avsattes (prop. 1975:1, bil. 10). Öronmärkningen av medel till Språkbanken har numera upphört. Avdelningen finansieras i dag av Humanistiska fakulteten och är knuten till Institutionen för svenska språket.

Språkbanken har erfarenhet av att tillhandahålla material på Internet. Texter av olika slag och från olika tider finns tillgängliga via Internet (<http://spraakbanken.gu.se/>) i en form där varje ord presenteras i sitt sammanhang (s.k. konkordans). Materialet omfattar texter på ca 75 miljoner ord, från nutida texter från dagspress och skönlitteratur till äldre material som Strindbergs produktion och medeltida rimkrönikor. Texterna är åtkomliga gratis över nätet i konkordansform och antalet sökningar ligger på ca 5 000–6 000 per dag.

Arbete pågår för att göra språkbankens texter lättare åtkomliga för en mer systematisk sökning efter språkliga kategorier. Denna typ av sökning förutsätter ordklassmärkning av texterna. En sådan korpus finns redan tillgänglig via Språkbanken (det s.k. Parolematerialet på ca 25 miljoner ord).

Språkbankens referensmaterial har spelat en viktig roll i lexikografiska och lexikologiska projekt, exempelvis Nationalencyklopedins ordbok (1995) och Svenska Akademiens ordlista. Dessutom har Språkbanken medverkat i EU-projekt med inriktning på både uppbyggnad av systematiskt insamlade texter (korpuser), som i Parole-projektet och i dess lexikaliska fortsätt-

ning Simple-projektet, där ett bestämt ordmaterial har klassificerats med avseende på betydelse. I båda fallen har arbetet skett i samarbete med ett tiotal europeiska länder. Bland andra europeiska projekt kan nämnas uppbyggnaden av en terminologisk databas med drogtermer, Aventinus.

Korpusuppbyggnad omfattar också länkning (mening för mening) av översättningar mellan svenska och främmande språk. Sådana länkade, parallella texter är viktiga underlag för forskning och utbildning inom översättningsområdet. Samarbete pågår inom Humanistiska fakulteten i Göteborg för att bygga upp sådana parallella texter till flera europeiska språk.

I detta sammanhang kan också Parallellkorpusprojektet vid universiteten i Linköping, Uppsala och Göteborg (PLUG) nämnas. Det syftade till utveckling, evaluering och tillämpning av program för att utvinna översättningsdata ur parallella texter med svenska som källspråk eller målspråk. Med översättningsdata avses här översättningar av ord, fraser, andra meningssegment och hela meningar. De primära tillämpningarna är maskinöversättning och datorstödd översättning, översättningsdatabaser, flerspråkiga webblexikon och översättarutbildning.

Lexikaliska databaser ingår i Språkbanken och några av dessa är fritt tillgängliga över nätet. Först och främst gäller det Svenska Akademiens ordbok, som medger ordsökningar baserade på bl.a. kategorier som tid och långivande språk. Andra fritt tillgängliga källor är Söderwalls Ordbok öfver svenska medeltidsspråket, Samhälstermer på invandrarspråk (polska, serbokroatiska, turkiska) och den tidigare nämnda Aventinus-databasen över drogtermer.

Bland övriga korpusar och textarkiv kan nämnas t.ex. Affärsvärldens tidningsdatabas, Runebergprojektet vid Linköpings universitet och Mediearkivet. Inom talområdet finns ett stort korpusmaterial vid Institutionen för lingvistik vid Göteborgs universitet (Göteborg spoken language corpora). Andra samlingar finns vid CTT vid Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm.

17.1.5 Språklig standardisering och terminologi behöver utvecklas mer

IT och inte minst Internet har inneburit stora förändringar av hur vi hanterar informationsutbyte och kommunikation. Fokus kommer alltmer att ligga på informationsinnehåll och på att göra in-

formation tillgänglig för nya tjänster och funktioner. Det handlar om tillgänglighet, publicering i många olika medier samtidigt och maskinläsbarhet. Teknik räcker dock inte för att bygga framtidens informationsstrukturer. Om olika typer av verksamheter och affärsprocesser skall kunna dra nytta av tekniken krävs också väldefinierade terminologier, vilket bl.a. Terminologicentrum TNC har pekat på (Bidragsansökan för år 2002).

Även IT-kommissionen och Statskontoret har uppmärksammat behovet av att utveckla en enhetlig terminologi. IT-kommissionen pekar i *Hur blir en ny infostruktur motorn i e-Sverige?* (SOU 2000:123) på hur viktigt det är att utveckla tillgången till information i samhället. En förutsättning för att hitta rätt information är att det finns en märkning av informationen. Ett väsentligt arbete är att beskriva hur märkningen skall göras och hur översättning mellan olika scheman av begrepp och termer för olika ändamål kan ske. För att man skall kunna hämta uppgifter automatiskt och för att informationen skall kunna flyta fritt mellan olika tillämpningar bör informationen vara maskinläsbar. Det behövs enligt IT-kommissionen ett standardiseringsarbete som gör digital information maskinläsbar och maskinbegriplig. Vidare är enhetliga begrepp och terminologier en väsentlig förutsättning för t.ex. handel. Det är viktigt med ett klart och entydigt språk för att undvika missförstånd mellan köpare och säljare.

TNC menar att man har relevant kompetens och erfarenhet för att som en aktiv part medverka i de olika utvecklingsinsatser som IT-kommissionen föreslår (Bidragsansökan för år 2002). IT-kommissionen har i en skrivelse till regeringen (*Om behovet av insatser för utvecklingen av samhällets informationsstruktur, 2001*) föreslagit att Statskontoret bör ges i uppdrag att bereda formerna för hur ett strategiskt utvecklingsarbete kan ske samt konkret samordna insatserna för standardisering, terminologi och sökfunktioner/metadata.

17.1.6 Det norska exemplet

Den norska regeringen behandlade språkteknologiska frågor i propositionen *Målbruk i offentlig teneste* (Stortingsmelding nr 13, 1997–98). I propositionen föreslås bl.a. att Norsk språkråd byggs ut till att också omfatta ett sekretariat för språkteknik: "Dette er tenkt som eit verkemiddel for å sikre at norsk språk i framtida kan

tene som eit fullverdig uttrykksmiddel også i arbeidet med avansert teknologi. Dette er viktig for å førebyggje såkalla domenetap for norsk språk." Språkrådet har kunnat anställa två personer med uppgift att fungera som en knutpunkt för språkvården, forskningen och näringslivet.

Norsk Språkråd lade år 2001 fram ett förslag till handlingsprogram för det norska språket och IT (Handlingsprogram for norsk språk og IKT, 2001). I handlingsprogrammet lämnas förslag på olika mål, bl.a. att norska språket skall användas inom språkteknologin och dess produkter och tjänster i Norge. Alla med norska som modersmål skall ha lika tillgång till norskspråkiga produkter och tjänster inom IT-området. Norsk språkteknologi skall utvecklas på grundval av forskning och kunskap om talat och skrivet språk samt på nationell teknikkompetens. Det norska språket i programvaror och på norska webbsidor skall bli bättre.

Bland de viktigaste åtgärdsförslagen är att upprätta en norsk språkbank för att samla, tillrättalägga och tillgängliggöra gemensamma norskspråkiga resurser för text och tal. Nationella forsknings- och utbildningsprogram inom ämnesområdena "språkteknologi" och "norska språket och IT" skall etableras och allianser mellan näringsliv och forskning för att utveckla språkteknologiska produkter skall främjas. Ett sektorsövergripande program/organ skall upprättas för att samordna nationella åtgärder inom språk, kultur och IT. Reglerna för offentlig upphandling skall ändras för språket i programvaror. Ett nordiskt center för språk och språkteknologi bör inrättas. Norsk IT-terminologi bör samlas, utvecklas och tillgängliggöras. Utvecklingen av elektroniska utbildningsprogram bör prioriteras och stödjas.

17.1.7 Bedömningar och förslag

Våra förslag:

- Arbetet med att bygga upp en nationell språkbank i form av gemensamma, svenska text- och taldata-baser samt lexikala resurser m.m. skall fortsätta.
- Forskning och utveckling inom språkteknologiområdet skall förstärkas.
- Ett samordnande, språkteknologiskt sekretariat skall inrättas.

Vår bedömning:

- Språkvården bör som en del i arbetet för språkteknologin fortsätta med sitt arbete med språklig standardisering.

Utvecklingen inom språkteknologin innebär både möjligheter och risker för svenska språket. Vi har i kapitel 5 pekat på att det finns risker för att den språkteknologiska utvecklingen kan leda till ytterligare domänförluster för det svenska språket. I detta kapitel vill vi däremot betona de möjligheter som vi menar att den språkteknologiska utvecklingen innebär. Sammanfattningsvis gör vi bedömningen att språkteknologins möjligheter är stora, men att det är viktigt att från statens sida stödja utvecklingen av svenska språkresurser genom en samlad insats för att undvika framtida domänförluster inom området.

Från språk- och kulturpolitisk utgångspunkt kan utvecklingen av språkteknologiska produkter och tjänster ses som ett medel för att behålla och stärka den språkliga och kulturella mångfalden i Europa. Genom en fortsatt utveckling av språkteknologiska produkter och tjänster kan man stärka de små språkens ställning och ge alla likvärdig tillgång till information, oavsett språk. Maskinöversättning kan underlätta för oss svensktalande att på sikt kunna tala och skriva på vårt eget språk och ändå kunna kommunicera med personer med annat språk och få tillgång till information i andra länder. Om maskinöversättning utvecklas även för det svenska språket kan det bli möjligt för personer som inte fullt ut behärskar främmande språk att både få och ge information på det globala nätet. Med maskinöversättningar kan svenska språket få en större roll i informationssamhället. Från förvaltningspolitisk synpunkt är utvecklingen inom språkteknologin viktig, inte minst när det gäller översättningsarbete inom EU och utvecklingen av 24-timmarsmyndigheten.

Från näringspolitisk synpunkt är språkteknologi en framtidsbransch med industriell potential. I dagens läge står dock flera av de språkteknologiska företagen inför svåra lönsamhetsproblem. Att det finns en inhemsk språkteknologisk industri är av stor vikt för utveckling och anpassning till svenska förhållanden. Det kan antas att internationella aktörer har ett mindre intresse av att utveckla och anpassa produkter och tjänster för svenska förhållanden. Språkteknologin kan även användas för att t.ex. genom maskinöversättningar minska konkurrensnackdelar för svenska företag gentemot engelskspråkiga länder. I kapitel 14 behandlar vi språkteknologins stora betydelse för utvecklingen av nya handikapphjälpmedel.

Staten bör ta ansvar för språkteknologiskt utvecklingsarbete

I det språkteknologiska utvecklingsarbetet behövs ett nära samarbete mellan näringsliv, forskning och myndigheter. Det är därvid nödvändigt att definiera de olika parternas roller. Enligt vår bedömning är följande ett statligt åtagande:

- att se till att språkresurser på svenska – både i skrift och tal – samlas in, lagras, bearbetas och tillhandahålls i en nationell språkbank, bl.a. för att underlätta framtagandet av svenskspråkiga produkter och tjänster, men också för att kunna utnyttjas av forskningen, myndigheter och den språkintresserade allmänheten
- att ge stöd till svenskspråkig språkteknologisk forskning och utveckling, både den grundforskning som äger rum vid universiteten och högskolorna och som får stöd av bl.a. Vetenskapsrådet och den tillämpade forskning som bl.a. Vinnova stöder
- att samordna och på olika sätt stödja utvecklingsarbetet, bl.a. genom att ta initiativ till samarbete mellan näringsliv, forskning och myndigheter. Särskilt bör utvecklingen av avancerade maskinöversättningssystem för svenska språket främjas.

Produktutveckling m.m. bör dock primärt lösas på marknadens villkor. Det bör vara företag inom det språkteknologiska området som med hjälp av de språkresurser och den forskning som staten finansierar försörjer den svenska marknaden med svenskspråkiga produkter.

Arbetet med att bygga upp en nationell språkbank skall fortsätta

En av de viktigaste åtgärderna för att stödja svenskspråkig språkteknologi är att stödja uppbyggnaden av svenska språkresurser. Enligt vår mening är språket ett nationellt intresse, och likaså är det ett nationellt intresse att svenska språkresurser samlas in, lagras, bearbetas och tillhandahålls. Det är därför ett statligt åtagande att säkerställa att så sker. Språkbanken vid Göteborgs universitet har sedan 1975 i uppgift att samla in, lagra, bearbeta och tillhandahålla elektroniskt läsbara texter. Vi föreslår att arbetet med att bygga upp en nationell språkbank i form av gemensamma, svenska text- och taldatabaser samt lexikala resurser m.m. skall fortsätta. Syftet bör vara att göra språkresurserna allmänt tillgängliga för så många som möjligt.

En nationell språkbank bör ses som en viktig del i den infrastruktur som byggs upp för informationstekniken. Detta är enligt vår mening en mer effektiv åtgärd än att satsa på t.ex. statliga bidrag till utveckling av enskilda produkter. Utvecklingsarbetet bör inriktas på att göra denna nationella språkbank så komplett som möjligt (tal- och textdatabaser för nutida svenska, parallell- eller översättningskorpusar samt ordböcker, termlistor, uttalsordböcker och skrivregler m.m.).

Den nationella språkbanken skall alltså stödja utvecklingen av en svenskspråkig språkteknologi. För att främja en sådan utveckling är det viktigt att språkresurser hålls allmänt tillgängliga för att kunna återanvändas och vidareutvecklas av såväl forskare som kommersiella projekt. Det är viktigt att denna åtgärd är konkurrensneutral och kommer alla språkteknologiska företag och forskare till godo. Tillgången till den nationella språkbanken måste därför göras så bred som möjligt. Databaserna bör vara i första hand gratis och i andra hand billiga att använda för så många som möjligt. Vi anser att detta är en viktig förutsättning för att språkteknologin skall kunna utvecklas även på svenska.

Den nationella språkbanken skall emellertid inte bara vända sig till språkteknologiska företag och forskare, utan också vara en webbplats för svenska språkresurser på det globala nätet som riktar sig till den breda allmänheten. Det är språkpolitiskt viktigt att den nationella språkbanken får ett folkbildande uppdrag och kan tillgängliggöra material av intresse för alla språkbrukare (se vidare kapitel 19). En annan viktig avnämare är den offentliga förvaltningen.

Arbetet med att vidareutveckla en nationell språkbank underlättas av att det i Sverige redan finns relativt mycket material. Huvudsakligen finns detta vid Språkbanken vid Göteborgs universitet. I detta sammanhang är det naturligtvis också en stor fördel att svenska språket är ett så väldokumenterat språk. Det finns dock behov av ytterligare korpusar, t.ex. stora talspråkskorpusar med regionala varieteter, brytning etc. som underlag för språkteknologin (röststyrd teknik etc.).

Den nationella språkbanken bör ges funktionen av en portal för svenska språkresurser, vars uppgift blir att tillhandahålla de olika korpusarna m.m. Detta innebär att insamlingen, lagringen och bearbetningen kan ske hos olika aktörer. Ansvaret för att bygga upp och sedan driva den nationella språkbanken kan förläggas till olika aktörer. Vi har i våra överväganden utgått från följande.

En första utgångspunkt är att Språkbanken vid Göteborgs universitet redan fungerar som en nationell språkbank och att där finns ett mycket omfattande material som måste utgöra en av grundstenarna till en vidareutvecklad nationell språkbank. Språkdata vid Institutionen för svenska språket är en central aktör och den kompetens som finns där är en resurs som måste tillvaratas på bästa sätt. Förutom vid Språkbanken finns olika korpusar vid andra forskningsinstitutioner. Det är viktigt att en bred repertoar av korpusar tillgängliggörs genom den nationella språkbanken.

En andra utgångspunkt är att den vidareutvecklade nationella språkbanken måste få bred tillgänglighet. Till kommittén har det framförts, bl.a. av representanter för språkteknologisk verksamhet, att det i dag finns tillgänglighetsproblem vad gäller främst lexikala databaser. Det är ett nationellt intresse att svenska språkresurser på ett enkelt sätt kommer forskare, företag och andra i hela landet till godo.

En tredje utgångspunkt är att det är en fördel om den som skall ansvara för den nationella språkbanken har bred kompetens när det gäller både språk- och teknikfrågor samt har goda kontakter med både forskarvärlden, myndigheter och det språkteknologiska näringslivet.

Eftersom språkresurserna bör komma alla till godo är det vår bedömning att den nationella språkbanken bör hanteras av en statlig myndighet eller statligt finansierad aktör, utan vinstintressen. Den nationella språkbanken innebär bl.a. att länkar till redan befintliga svenska språkresurser samlas och koordineras i en portal för svenska språkresurser. Det ingår i den nationella språkbankens

uppgifter att säkerställa att alla får tillgång till dessa. I kapitlet om språkvårdens framtida organisation återkommer vi till frågan om vem som skall ges i uppdrag att ansvara för den fortsatta uppbyggnaden och driften av den nationella språkbanken.

Ett konkret nordiskt samarbete i språkbanksfrågor bör initieras

Under utredningsarbetet har det framkommit att det finns behov av nordiskt samarbete kring språkteknologiskt utvecklingsarbete. Vi anser att den fortsatta uppbyggnaden och samordningen av tal- och textdatabaser bör kunna ske inom ramen för nordiskt samarbete, både vad gäller resurser och metoder/teknik. Denna åsikt har framförts även från norsk sida (Handlingsplan for norsk språk og IKT, 2001). Norsk Språkråd menar att de nordiska länderna bör kunna "ha gjensidig nytte av deler av de ressursene og verktøyene som utvikles i en slik sammenheng". Det bör vara en uppgift för den som skall bygga upp och administrera den nationella språkbanken att initiera ett konkret nordiskt samarbete i dessa frågor.

Rättighetsfrågor bör beaktas i resursberäkningar

Vi vill peka på att korpusar kan vara mycket dyra att ta fram. Detta gäller särskilt talspråskorpusar. En del av kostnaderna för en korpus är förknippade med rättigheter. Detta kan gälla t.ex. förlag som har rättigheter till ordlistor eller forskningsinstitutioner som tagit fram vissa material. Rätten till de gemensamma språkresurserna är en viktig fråga som måste lösas för att Sverige skall få en väl fungerande språkteknologisk infrastruktur. Enligt vår bedömning måste texter som läggs in i den nationella språkbanken kunna utnyttjas fritt. Den som ges uppgiften att bygga upp och administrera den nationella språkbanken måste därför också hantera rättighetsfrågorna. Det är viktigt att beakta detta när de ekonomiska resurserna för detta förslag beräknas (se kapitel 21).

Språkvården bör fortsätta med sitt arbete med språklig standardisering

En annan viktig förutsättning för utvecklingen inom IT och språkteknologin är ett fortsatt arbete med språklig standardisering. Detta kan sägas innefatta två aspekter: dels arbetet med terminologier, dels en mer allmän normbestämning.

I den fortsatta IT-utvecklingen kommer betydelsen av klara och entydiga termer att öka, både i det utvecklingsarbete som pågår inom IT-branschen och i gränssnittet mellan användare och maskin/nät.

För att användningen av Internet skall bli enklare är det viktigt att språkvården blir aktiv när det gäller att standardisera bruket av svenskspråkiga ord och uttryck. Språkvården bör enligt vår bedömning fortsatt uppmärksamma dessa frågor.

Termdatabaser bör tillgängliggöras genom språkbanken

Vi har i bl.a. kapitel 6 redovisat våra bedömningar och förslag om statens ansvar för terminologiarbetet och behovet av olika termdatabaser, inte minst flerspråkiga sådana. Det har i utredningsarbetet framkommit att det finns behov av standardiserade och kvalitetssäkrade terminologidatabaser, inte minst för att Internet skall fungera även på svenska. Terminologicentrum TNC har framfört idén om att inrätta en rikstermbank för att tillgängliggöra termer från t.ex. myndigheter för allmänhet, översättare, tjänstemän m.fl.

Vi delar den bedömningen och menar att språkvårdens terminologiarbete bör samordnas och inriktas på att ta fram en rikstermbank. En sådan rikstermbank bör tillgängliggöras genom den nationella språkbanken. Även de flerspråkiga termbaser som vi föreslår i kapitel 6 bör tillgängliggöras genom språkbanken.

Forskning och utveckling inom språkteknologiområdet skall förstärkas

Vi anser att språkteknologi är ett område som har stor potential att vidareutvecklas. Behovet av forskning och utveckling inom området är fortsatt stort, medan de statliga resurser som avsatts för området är mycket begränsade.

Från Vetenskapsrådets sida ges pengar till grundforskning. Vi föreslår att Vetenskapsrådet ges i uppdrag att utlysa medel för

riktad forskning inom språkteknologiområdet. Detta skulle exempelvis kunna pågå under fem år.

Inom området informations- och kommunikationsteknik har Vinnova ett program för språkteknologi. De program som Vinnova/Nutek har ansvarat för under senare år har haft stor betydelse för den språkteknologiska utvecklingen i Sverige. Programmen omfattar dock förhållandevis små belopp och vi anser att mer statliga resurser borde satsas på detta område. Vi föreslår därför att resurserna för forskning och utveckling inom språkteknologiområdet ökar.

Vi föreslår vidare att ansvaret för framtida program för att stödja forskning inom området och därtill hörande medel behålls vid Vinnova, men att det språkteknologiska sekretariat som föreslås nedan ges ett avgörande inflytande över hur medlen skall fördelas. Det är naturligt att stödet till forskning och utveckling inom området hanteras administrativt inom Vinnova som har kompetens och erfarenhet inom området, men att hänsyn tas till statens övriga insatser för språkteknologin när beslut fattas. Detta innebär att ett språkteknologiskt sekretariat tillsammans med Vinnova skall fatta beslut om hur medlen skall fördelas. Vi återkommer till denna fråga i samband med språkvårdens framtida organisation.

För att forskning skall bli bra måste det finnas en god grundutbildning. Det är därför viktigt att det finns resurser för språkteknologisk utbildning. Språkteknologi har en tvärvetenskaplig karaktär och kan därför ha svårt att hävda sig i konkurrensen med områden som ses som mer centrala inom olika fakulteter. Det är viktigt att se till att språkteknologiområdet inte faller mellan stolarna.

De nordiska länderna ligger generellt sett långt framme på IT-området. Det har dock ägt rum en snabb utveckling inom språkteknologin för de större europeiska språken som har fått tillgång till avancerade informationsbehandlingsverktyg, medan de nordiska språken saknar sådana verktyg och därmed riskerar att halka efter på informationssökningens område. Orsaken är att språken i Norden är relativt sett små och marknaden därmed för liten. För att även svenska skall ingå i flerspråkiga produkter och tjänster är det viktigt att svensk forskning och utveckling deltar i det internationella samarbetet, inte minst inom Norden och EU. Det bör finnas vinster – såväl ekonomiska som verksamhetsmässiga – att göra genom att vidareutveckla i första hand det nordiska samarbetet.

Vi föreslår därför att nordiskt samarbete liksom samarbete mellan forskning och näringsliv skall främjas i de framtida stödprogrammen. Forsknings- och utvecklingsprojekt bör kunna genomföras i samverkan med industrin. Vidare bör svenskt deltagande i programmet för det digitala innehållet och andra EU-program uppmuntras. Det bör vara en uppgift för det språkteknologiska sekretariat som föreslås nedan att verka för detta.

Ett samordnande, språkteknologiskt sekretariat skall inrättas

Det behövs ett nära samarbete mellan forskning, högre utbildning, näringsliv och myndigheter för att föra samman den teknik samt de allmänna språkkunskaper och språkresurser i form av både svensk skrift och svenskt tal som behövs för att utveckla språkteknologin. Språkteknologi berör olika branscher med bakgrund i olika forskningsdiscipliner. Det statliga ansvaret för området är splittrat mellan olika departement, myndigheter och institutioner. Från branschen efterfrågas ett samordnande organ.

Nutek har i en rapport (Maskinöversättning, 1999) till regeringen föreslagit att det bör utarbetas en långsiktig strategi för främjande av svensk språkteknologi. En myndighet/organisation bör utpekas som koordinator för strategiarbetet och ha som uppgift att följa utvecklingen inom området, bygga upp och förvalta resurser för svenska språket samt sprida information och stödja erfarenhetsnätverk. Svenska språknämnden har i sin principalskiss om svensk språkvård och Språknämndens framtida organisation pekat på behovet av ett språkteknologiskt språkråd med representanter för branschen, forskning och myndigheter.

Vi delar Nuteks och Språknämndens bedömning och föreslår att staten blir mer aktiv inom det språkteknologiska området genom att inrätta ett samordnande, språkteknologiskt sekretariat. Syftet skall vara att stärka statens insatser och samordna dessa med andra insatser inom det språkteknologiska området.

Ett samordnande språkteknologiskt sekretariat bör genomföra åtgärder, följa utvecklingen samt sprida information. Andra uppgifter för ett sådant sekretariat är att t.ex. medverka i beslutsfattandet om statens direkta stöd till forskning och utveckling inom området (som i dag handläggs av Vinnova). Ett språkteknologiskt sekretariat bör även ha överblicken över tillgången på svenska

språkresurser och följa t.ex. utvecklingen av språkteknologiska hjälpmedel för funktionshindrade.

Sekretariatet bör även ha en konsumentupplysande funktion och kunna fungera som ett rådgivande organ gentemot framför allt offentliga institutioner. De språkteknologiska produkter och tjänster som finns t.ex. för översättning till och från svenska har ännu som regel mycket specifika användningsområden. Användare måste därför veta om det finns produkter för just de aktuella uppgifterna, annars ger språkverktygen inte den förväntade effektiviseringen. Samtidigt måste språkverktygen hitta just sina specifika potentiella användare och köpare. Det är ett av flera skäl till att det från flera håll har framförts behov av testning av språkteknologiska produkter, t.ex. i form av både språklig kontroll och certifiering av produkter. I bl.a. en marknadsundersökning från MATS-projektet¹ (Marknadsundersökning, 2001) pekas på behovet av att t.ex. data- och affärstidskrifter publicerar testresultat. Detta skulle enligt vår bedömning påskynda framväxten av en mer effektiv marknad för bra och användbara produkter och tjänster. Vi menar att det språkteknologiska sekretariatet måste ha en god överblick över produktutbud, praktiska erfarenheter och testresultat för svenska språkverktyg. I det konsumentupplysande arbetet bör ingå att följa och informera om utbud och marknadsläge, ha överblick över genomförda tester och andra studier, följa och samla erfarenhet av användningen av olika verktyg samt uppmärksamma icke tillgodosedd efterfrågan på svenska produkter och stimulera till utveckling av nya produkter eller anpassning av befintliga verktyg till svenska.

En språkteknologisk strategi bör tas fram

Nutek har föreslagit att det bör utarbetas en långsiktig strategi för främjande av svensk språkteknologi. Vi delar den bedömningen. För att vi skall kunna utnyttja språkteknologins potential – både för språkpolitiken, forskningspolitiken, näringspolitiken, förvaltningspolitiken och handikappolitiken – bör det språkteknologiska sekretariatet utarbeta en språkteknologisk strategi för att stärka kompetens och utveckling inom det språkteknologiska området.

¹ Projektet Methodology and Application of a Translation System (MATS) drivs i samarbete mellan Institutionen för lingvistik vid Uppsala universitet, Scania CV AB och Explicon. Det finansieras genom Vinnova.

En inventering av den språkteknologiska branschen bör göras

Vidare bör en närmare inventering av den språkteknologiska branschen göras, bl.a. av vilka produkter och tjänster som finns tillgängliga på svenska språket, vad som är bra och vad som saknas. Språkteknologiska produkter och tjänster är enligt vår mening en viktig del av infrastrukturen.

Nordiskt samarbete bör utvecklas inom språkteknologin

Vi vill även här peka på att olika former av nordiskt samarbete inom språkteknologiområdet borde kunna medföra flera fördelar. Att samarbeta inom området borde vara kostnadseffektivt och utvecklande för både näringsliv och forskning. Strukturen i språken är lika, vilket gör det förhållandevis enklare att anpassa mellan olika nordiska språk än från engelska till något av de nordiska språken. Dessutom är flerspråkiga korpusar till stor nytta vid utvecklandet av flerspråkiga produkter och tjänster. Vi menar att det bör vara en av uppgifterna för det språkteknologiska sekretariatet att i samarbete med de övriga nordiska länderna realisera ett utökat nordiskt samarbete.

17.2 Datorbaserad översättning

17.2.1 Vad menas med maskinöversättning och översättningsminnen?

Genom internationaliseringen av samhället har krav på översättningar mellan olika språk ökat. Inom översättningsområdet kan datorer användas i olika utsträckning, allt ifrån direkt maskinöversättning till att fungera som ett stöd för översättarens arbete.

Maskinöversättning innebär att datorn med hjälp av lexikon, grammatiska regler m.m. genomför en tolkning av strukturen hos meningarna i den text som skall översättas och därefter skapar en text på målspråket. De enkla maskinöversättningssystemen översätter ord för ord, medan mer avancerade transfersystem i flera steg översätter meningar som fristående enheter. I dag används sådan maskinöversättning dels som läs- och kommunikationsstöd för att tillgängliggöra innehållet i texter skrivna på ett främmande språk, t.ex. direktöversättning av webbsidor, dels som delsystem i en mer

omfattande översättningsprocess, där översättningen utgör råmaterial för vidare bearbetningar. I en del fall (speciellt om ämnesområdet är väl avgränsat) kan utfallet bli tämligen tillfredsställande, medan i andra fall resultatet blir sämre. Ett väl genomarbetat system kan garantera kvalitet på vissa aspekter där manuell översättning kan missa (t.ex. sifferuppgifter). Vid vårt seminarium om språkteknologi gjorde forskare bedömningen att upp till 70 % av en facktext kan maskinöversättas godtagbart (se vidare bilaga 4).

Förutom direkt maskinöversättning finns olika typer av översättningsverktyg som omfattar t.ex. elektroniska lexikon, termdatabaser och översättningsminnen. Översättningsstationer är integrerade system för professionellt bruk. De omfattar vanligen flerspråkig ordbehandling och översättningsstöd av olika slag samt ibland också ett maskinöversättningssystem. Till översättningsstationen kan även referensmaterial av olika slag finnas kopplade, t.ex. textsamlingar på käll- och målspråk som behandlar det ämnesområde som översättningen gäller jämte sökfunktioner. Tidigare gjorda översättningar kan finnas tillgängliga i översättningsminnet eller vara åtkomliga för sökningar på annat vis.

17.2.2 Nutek föreslår en satsning på svensk språkteknologi

Nutek har på regeringens uppdrag utrett tekniska och ekonomiska förutsättningar för att ta fram en svensk basmodul för maskinöversättningar för standardiserade förvaltnings- och affärsdokument (Maskinöversättning, 1999). Av rapporten framgår bl.a. att den största efterfrågan på översättningar i Sverige gäller från svenska till engelska. Genom EU-medlemskapet har dock även behovet av översättning till svenska ökat. Därtill kommer den växande sektorn av s.k. lokalisering (översättning och anpassning av programvaror och manualer) som görs åt företag som exporterar till Sverige. I rapporten görs bl.a. en genomgång av existerande prototyper till maskinöversättningssystem för eller med svenska.

Nutek menar i rapporten att den tekniska utvecklingen inom området maskinöversättning har varit långsam. Även de bästa av dagens system har begränsad översättningsförmåga. De är dock i många fall tillräckliga som läs- och kommunikationsstöd och som delsystem för råöversättning i samband med textproduktion, antingen som fristående system eller som komponenter i stödsystem för översättare. Under senare år har alternativa tekniker

börjat utprövas. Dessa metoder verkar enligt Nutek kunna övervinna vissa av transfermetodens brister, men finns ännu inte som kommersiella produkter. Den viktigaste faktorn för maskinöversättningssystemets översättningsförmåga är systemets lexikon och regler. Ju större och bättre dessa är, desto bättre blir översättningarna. För att förbättra systemen måste man enligt Nutek utnyttja den översättningskunskap som ligger latent i existerande översättningar.

Nutec konstaterar i sin rapport att behovet av svenska maskinöversättningssystem i det lägre segmentet – dvs. mer osofistikerade produkter – kan tillgodoses av marknaden, men att utvecklingen av avancerade maskinöversättningssystem för svenska är eftersatt. Man menar vidare att den viktigaste förutsättningen för utvecklingen av avancerade maskinöversättningssystem är tillgången på översättningsdatabaser. Slutligen menar Nutec att det finns ett behov av ett konsumentupplysningsorgan på språkteknologins område. Nutec föreslår att det utarbetas en långsiktig strategi för att främja svensk språkteknologi. Denna skulle innehålla följande åtgärder:

- att översättningsdatabaser byggs upp
- att befintliga system utvärderas
- att ett integrerat översättningssystem byggs upp
- att en myndighet/organisation utpekas som koordinator för strategiarbetet och de ovan föreslagna åtgärderna. Denna skulle också ha till uppgift att följa utvecklingen inom området, bygga upp och förvalta resurser för svenska språket samt sprida information och stödja erfarenhetsnätverk.

Det tidigare nämnda MATS-projektet bygger vidare på Nutec-rapportens förslag om behovet av mer kunskap om tillgängliga forskningsprototyper. Inom MATS-projektet har man gjort en marknadsundersökning av den kommersiella marknadspotentialen för ett maskinöversättningssystem med svenska som käll- eller målspråk. I rapporten Marknadsundersökning (2001) pekas bl.a. på att maskinöversättningar kan leda till sänkta kostnader, snabbare produktion samt konsekventare och mer exakta översättningar. Det konstateras att det inte finns någon lösning för högkvalitativ maskinöversättning till eller från svenska på marknaden i dag. Av undersökningen framgår att hälften av de svarande företagen skulle föredra att låta skribenterna skriva på svenska, om det är deras

modersmål, för att det höjer texternas kvalitet. Förutsättningen var att man skulle ha tillgång till en fungerande maskinöversättning. Merparten av de övriga angav att man konsekvent arbetar med sitt koncernspråk. Undersökningen pekar sammanfattningsvis bl.a. på att maskinöversättningssystemen bör testas och att resultaten av dessa bör spridas. Det pekas vidare på att myndigheter bör välja att införa systemet.

17.2.3 Maskinöversättning inom EU för vissa språk

Inom EU:s olika organ läggs stora resurser på översättning av olika dokument och tolkning mellan de elva officiella språken. Den totala produktionen av översättningar till svenska inom hela EU-verksamheten ligger på drygt 200 000 sidor per år, oftast från engelska men även i betydande grad från franska. (Se kapitel 4.)

Europeiska kommissionen har under de senaste 25 åren arbetat med att utveckla och anpassa ett flerspråkigt hjälpmedel för maskinöversättning för internt bruk, EC Systran (se bl.a. EC Systran, 2001). Maskinöversättning har utvecklats för åtta av EU:s officiella språk (dock inte för alla s.k. språkpar). För svenska, danska och finska finns maskinöversättning över huvud taget inte tillgänglig inom EU:s ram. För närvarande omfattar EC Systran 18 språkpar, samtliga med engelska eller franska. Valet av språkpar har gjorts utifrån olika kriterier:

- efterfrågan: arbetspråken engelska och franska dominerar
- språklig släktskap: språkpar som franska–spanska är billigare och lättare att utveckla
- medlemsstaternas vilja att samfinansiera projekt är också av betydelse, därav utvecklingen av språkparen engelska–grekiska och grekiska–franska.

Maskinöversättningar används av handläggare på kommissionens sakenheter för tre syften:

- Snabböversättning av korta, repetitiva och ofta brådskande texter med standardiserad struktur och terminologi. Godtagbar översättningskvalitet uppnås efter det att texten korrigerats av en person med målspråket som modersmål. Texterna används för internt bruk.

- Snabb genomläsning av texter på ett språk som beställaren inte behärskar.
- Framtagande av utkast på något annat språk än beställarens modersmål eller huvudspråk.

Översättare inom kommissionen använder maskinöversättningen som grund för en mer genomarbetad översättning av texten. Översättningens kvalitet varierar mellan olika språkpar. Resultaten för översättningar mellan franska och spanska bedöms som mycket goda. Spanska översättare använder EC Systran dagligen. Maskinöversättning har också god kvalitet där översättare kan missa (siffror etc.). Kvaliteten beror dock på vilken typ av källtext som skall översättas och kvaliteten på källtexten (stavning, format, syntax). Enligt kommissionen kan översättare som regelbundet använder sig av maskinöversättning förkorta översättningstiden med upp till en tredjedel om de rätta förutsättningarna finns (språkpar, texttyp, ämnesområde, stil).

Översättarna använder ett avancerat gränssnitt med namnet EURAMIS (European Advanced Multilingual Information System) som gör det möjligt att återanvända tidigare översättningsarbete genom översättningsminnen. Med utgångspunkt i tidigare översättningar kan datorn gå igenom texter som skall översättas och föreslå en översättning för de meningar där tillräckligt stor matchning uppnås. Denna kan sedan bearbetas av översättaren. Inte minst i EU-sammanhang där ofta ganska strikt bundna texter översätts ger ett sådant förfarande stora tidsbesparingar genom att mycket inte behöver nyöversättas varje gång. Resultatet är starkt beroende av dels storleken på de översättningsminnen som byggts upp, dels kvaliteten på de översättningar som lagras där. För att använda maskinöversättning och översättningsminne kombinerat kan översättaren arbeta med översättningsstationen Translator's Workbench (TWB). TWB understöder bl.a. svenska, men en begränsning vid användningen för översättarna är att det inte finns någon maskinöversättning för svenskan.

Den gemensamma finansieringen av nya språkpar har handlagts inom ramen för MLIS-programmet. I början av år 2001 undertecknades samarbetsavtal med den nederländska och den portugisiska regeringen för utveckling av språkparen nederländska-engelska/franska och portugisiska-engelska/franska. Inom ramen för programmet Human Language Technologies (HLT) har projekt

startats för översättning till och från tjeckiska, ungerska och polska.

Vad gäller det nederländska utvecklingsprojektet kan följande nämnas (*Machine Translation for Dutch*, 2001). Nederländska finns med sedan länge i EC Systran, men har tidigare inte utvecklats och inte heller använts så mycket. Den tekniska utvecklingen har dock gjort att de flesta översättarna numera använder översättningsminnen. Maskinöversättning kan integreras i den miljön och användas för de delar av en text där översättningsminnen saknas. Genom att efterredigering ändå behövs när man arbetar med översättningsminnen är det inget stort merarbete för användarna att efterredigera också maskinöversatt text. Vid det nederländska valet av system gjordes en offentlig upphandling som företaget Systran vann. Det nederländska projektet kostar 2,4 miljoner euro och pågår i två år (motsvarande 50 personår). Det finansieras till 50 % av företaget Systran och till 50 % av ett konsortium bestående av kommissionen, Nederländska språkförbundet samt regeringarna i Nederländerna och Flandern. Kommissionens medfinansiering tas från det nu avslutade MLIS-programmet.

De nordiska medlemsstaternas språk är ännu inte med i något färdigutvecklat maskinöversättningssystem inom EU. Fler förslag till samarbete har lagts fram när det gäller danska, men ännu har de inte gett något resultat. Tilläggs kan att det i Danmark har utvecklats ett maskinöversättningssystem för patent (PaTrans). MLIS-programmet finansierar utvecklingen av språkparen finska-engelska och engelska-finska i samarbete med ett finländskt företag. Enligt uppgift har man kommit långt främst med riktningen finska-engelska. Vid kommitténs studiebesök i kommissionen framkom att det finns önskemål från bl.a. svenska översättare om språkparen engelska-svenska och franska-svenska.

För den som översätter är naturligtvis också sådant som termdatabaser, elektroniska lexikon och flerspråkiga ordbehandlingsprogram viktiga hjälpmedel. Inte minst viktigt är här termarbete i vid mening, och terminologisk utveckling är även i andra avseenden av stor betydelse för unionens kommunikation. En omfattande terminologisk verksamhet bedrivs också inom EU. Flera stora termdatabaser har byggts upp, bl.a. Eurodicautom vid kommissionen och TIS vid rådet.

17.2.4 Bedömning och förslag

Vårt förslag: Maskinöversättning för svenska skall utvecklas.

Från språkpolitisk utgångspunkt kan maskinöversättningar ses som ett medel för att stärka svenska språket och undvika ytterligare domänförluster eller kanske till och med återerövra domäner, t.ex. när det gäller dagens författande av texter på engelska inom svenska företag och myndigheter. Genom att göra tillgången till maskinöversättning mer allmän t.ex. på Internet, kan var och en använda svenska språket i större utsträckning – både genom att skriva texter på svenska som sedan översätts och genom att låta datorn översätta enklare utländska texter till svenska.

För att detta skall fungera är det viktigt att gemensamma, svenska språkresurser och då särskilt s.k. parallellkorpusar byggs upp. Även flerspråkiga termbaser är nödvändiga språkresurser. Den viktigaste faktorn för maskinöversättningssystemets översättningsförmåga är systemets lexikon och regler. Ju större och bättre dessa är, desto bättre blir översättningarna. Vi har därför i föregående avsnitt föreslagit att en nationell språkbank, innehållande bl.a. fritt tillgängliga översättningskorpusar, skall vidareutvecklas.

Behovet av maskinöversättningar bör vara stort inom det alltmer internationaliserade näringslivet. Inom flera branscher är tempot högt och man varken hinner eller har råd att översätta texter, material och program manuellt. Automatiserad översättning kan snabba upp och förbilliga översättningar betydligt. Möjligheten att använda maskinöversättningar kan innebära att även små och medelstora svenska företag kan närma sig den internationella marknaden. Väl fungerande maskinöversättningar innebär dessutom stora tidsvinster jämfört med manuella översättningar. Bra översättningar av t.ex. manualer är en del av produktkvaliteten. Genom språklig och kulturell anpassning av svenska produkter till utländska konsumenters önskemål kan nya marknader öppnas för svenska företag. Maskinöversättning är också viktig inom förvaltningen. Tillgång till maskinöversättning för svenska bör t.ex. kunna stärka svenskans bruk inom EU.

Det är stor skillnad mellan att översätta mer allmänna texter och att översätta facktexter inom givna ämnesområden. Dagens maskinöversättningar fungerar bäst för standardiserade facktexter.

Det behövs mycket grundforskning för att vidareutveckla maskinöversättningar.

Maskinöversättning för svenska skall utvecklas

Det är viktigt att Sverige som ledande IT-nation är med och utvecklar detta område. Ju tidigare fungerande system för maskinöversättningar tas fram, desto större är chansen att göra domänvinster. Vi menar att mer avancerade maskinöversättningssystem för svenska skall tas fram inom ramen för det nordiska samarbetet och/eller i samarbete med EU-kommissionen. Maskinöversättning bör – utifrån såväl språk-, närings-, förvaltnings- som forskningspolitiska utgångspunkter – göras tillgänglig för både offentlig förvaltning och för näringslivet samt för allmänheten. Det finns ett översättningsbehov av såväl förvaltningsdokument som affärsdokument, bruksanvisningar m.m., framför allt i syfte att små och medelstora företag skall kunna bredda sin marknad utanför Sverige.

För enklare maskinöversättningssystem bör marknaden själv kunna ta fram de produkter och tjänster som efterfrågas.

Men utvecklingen av avancerade maskinöversättningssystem för svenska är eftersatt. Därför behövs insatser för att främja fortsatt forskning och utveckling inom området. Insatserna för att bygga gemensamma språkresurser och tillgängliggöra dessa är en viktig förutsättning för ett fortsatt utvecklingsarbete.

Vi föreslår att Vinnova i samarbete med språkvärden ges i uppgift att leda arbetet med att ta fram maskinöversättning för svenska. Vinnova är den myndighet som på kort sikt har bäst kompetens för detta arbete. På lite längre sikt bör det föreslagna språkteknologiska sekretariatet kunna ta över denna uppgift.

Arbetet bör genomföras i samarbete med andra nordiska länder och EU-kommissionen. Vår kartläggning har visat att det finns intresse inom kommissionen för att utveckla maskinöversättning för svenska, men samtidigt är finansieringsmöjligheterna mindre klara än tidigare. Tillgången på flerspråkiga, fritt tillgängliga resurser som grund för modellen är god inom EU-kontexten. Även inom den nordiska sfären finns på olika håll intresse för ett utvecklingsprojekt. Samtidigt bör mycket av det utvecklingsarbete som gjorts både i Sverige, andra nordiska länder och inom EU kunna användas för att utveckla svensk maskinöversättning. Utvecklingsarbetet bör

samfinansieras av näringslivet, svenska staten och förslagsvis andra nordiska länder och EU-kommissionen.

18 Språklagstiftning och språklig konsekvensbedömning

Regeringen har i kommittédirektiven gett kommittén i uppdrag att pröva om det är ändamålsenligt att det svenska språkets ställning regleras i lag. Svenska språknämnden hävdar i sitt förslag till handlingsprogram att svenska språkets ställning i Sverige bör lagfästas. Nämnden anför att svenskan i dag har en undanskymd plats i svensk lag och att det bör preciseras att svenskan är landets huvudspråk: "Svenska ska fortsätta att vara det samhällsbärande språket utan inskränkningar i Sverige samt ett officiellt språk i EU". Svenska språknämnden har även föreslagit att offentliga beslut skall underkastas språklig konsekvensbedömning så att de blir förenliga med detta övergripande mål.

I detta kapitel ges först en redogörelse över hur den rättsliga regleringen av språkets ställning ser ut i några olika länder samt en överblick över vissa av de nordiska överenskommelser som reglerar språkfrågor. Därefter lämnas en översikt över hur det svenska språket behandlas i den nuvarande svenska lagstiftningen. Sedan följer överväganden om huruvida det är ändamålsenligt att svenska språkets ställning regleras i lag, och på vilket sätt detta i så fall kan göras. Slutligen lämnar vi ett förslag beträffande språklig konsekvensbedömning av offentliga beslut.

Följande punkter när det gäller språklagstiftning och språklig konsekvensbedömning ingår i vårt förslag till handlingsprogram:

- En särskild lag skall införas som fastställer svenskans status som huvudspråk i Sverige.
- I kommittéförordningen skall införas krav på bedömning av språkliga konsekvenser av förslag i betänkanden.

18.1 Språklagstiftning i andra länder

I det följande görs en kort redovisning av hur ett antal länder har löst frågan om språklagstiftning. Eftersom Finland för närvarande står i begrepp att införa en ny språklag, behandlas det landet mer ingående än de övriga.

18.1.1 Finland

Grundlagen

Finland har en omfattande språklagstiftning. Landets språkliga situation skiljer sig på ett markant sätt från den svenska genom att Finland har två jämställda språk, nämligen finska och svenska.

Fundamentet för lagregleringen om språk i Finland är grundlagen, vilken trädde i kraft den 1 mars 2000. (Genomgången av förhållandena i Finland bygger huvudsakligen på betänkandet från den finländska språklagskommittén, Ny språklag 2001:3 och Landqvist 2000.) Den nya grundlagen bygger på fyra äldre grundlagar, av vilka regeringsformen i språkhänseende är den intressanta. Regeringsformen tillkom 1919 och reviderades 1995. Bestämmelser från regeringsformen ingår i den nya grundlagen. 2 kap. 17 § behandlar frågor kring rätt till språk och kultur. Dessa bestämmelser är utan sakliga ändringar överflyttade från regeringsformen.

Paragrafen slår inledningsvis fast att finska och svenska är Finlands nationalspråk. Var och en har rätt att i egen sak använda sitt eget språk, finska eller svenska, hos domstol eller andra myndigheter samt få expeditioner på det egna språket. Svenska är således inte något minoritetsspråk i Finland utan ett nationalspråk jämställt med finskan. På motsvarande sätt räknas finlandssvenskarna heller inte som en minoritet i Finland. Paragrafen föreskriver också att det allmänna, dvs. stat, kommuner, samkommuner och andra offentlighetsliga samfund skall "tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder".

Övriga paragrafer av intresse är 51 § som föreskriver att finska eller svenska skall användas i riksdagsarbetet och 79 § som stadgar att lagar skall stiftas och publiceras på finska och svenska.

Även minoritetsskyddet regleras i grundlagen. I 2 kap. 17 § föreskrivs att samerna såsom urbefolkning samt romerna och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.

Bestämmelserna om samernas rätt att använda sitt eget språk utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk och för dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag.

Förslag till ny språklag i Finland

Finland har en språklag av relativt gammalt datum (FörfS 148/1922). Den 26 augusti 1999 tillsattes en statlig kommitté för att utarbeta ett förslag till en ny språklag om Finlands nationalspråk, finska och svenska, och lagstiftning som har samband med den. Den 15 juni 2001 överlämnade kommittén sitt betänkande (Ny språklag 2001:3) till justitieministern. Efter sedvanlig remissbehandling kan den nya lagen träda i kraft i början av 2004.

Det fanns flera anledningar till att språklagskommittén tillsattes. Den nya grundlagen ansågs ha stärkt principen om landets officiella tvåspråkighet och nationalspråkens jämställdhet samt de språkliga rättigheterna och det allmännas förpliktelser i språkfrågor. Språklagen ansågs även bristfällig och föråldrad ur innehållsmässig, lagteknisk och språklig synvinkel. Viktiga mål för språklagskommittén har därför varit att modernisera den finländska språklagen med avseende på innehåll, lagteknik och språk samt att säkerställa att de språkliga rättigheter som garanteras i grundlagen förverkligas också i praktiken. Kommittén menar även att den nya språklagen har symbolvärde för medborgarna, eftersom språket har stor betydelse när det gäller att bevara samhörigheten och särdragen inom en befolkningsgrupp. Den nya språklagen skall vara en lag för den enskilda individen, inte endast för myndigheter.

Innehållet i den föreslagna språklagen är i korthet följande.

- Språklagen gäller finska och svenska – bestämmelserna om andra språk finns i annan lagstiftning.
- Lagen skall tillämpas av myndigheter och andra som sköter offentliga uppgifter. Kommittén föreslår ett brett tillämpningsområde. Lagen skall tillämpas först och främst på alla statliga förvaltningsmyndigheter samt kommuner och samkommuner. Även vissa självständiga offentlighetsrättsliga inrättningar, såsom Finlands bank, ingår i tillämpningsområdet.
- Språklagen är en allmän lag, som kompletteras av speciallagstiftning. I förslaget till språklag finns en förteckning över de viktigaste bestämmelserna i annan lagstiftning. Sådana be-

stämmelser ingår till exempel i lagstiftningen om utbildning och bildningssektorn, hälsovårds- och sociallagstiftningen samt lagstiftningen om förundersökning och rättegång.

- Myndigheterna skall självmant säkerställa de språkliga rättigheterna. Utgångspunkten är således att individen inte själv skall behöva hänvisa till sina språkliga rättigheter.
- Justitieministeriet åläggs att övervaka verkställigheten av språklagen. I den nya språklagen föreslås en bestämmelse, enligt vilken varje myndighet inom sitt verksamhetsområde skall övervaka att språklagen följs. Justitieministeriet skall ha ett speciellt ansvar för uppföljningen av hur språklagen tillämpas. Kommittén har även föreslagit att regeringen varje valperiod skall lämna riksdagen en berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen och om hur de språkliga rättigheterna har förverkligats.

18.1.2 Norge

I Norge finns två officiella målformer: bokmål och nynorska. Det har tidvis varit en hård språkstrid mellan målformerna, vilket naturligtvis har påverkat den norska språkpolitiken.

Norsk rättskrivning är inte fastlagd i lag, men indirekt finns en reglering. (En översikt över den lagliga grunden för språklig normering i Norge ges i Lilleholt 1997.) Enligt grundskolelagen (39 §) och lagen om vidaregående upplärning (38 §) skall läroböcker som används inom vissa skolformer godkännas av departementet. Bara läroböcker som följer den s.k. läroboksnormalen skall godkännas. Inom statsförvaltningen skall läroboksnormalen läggas till grund för språkbruket (resolution 24 juli 1981).

Det är en tradition att staten ger rättskrivningsregler. Ändringar i rättskrivningen har under årens lopp gjorts av både Kulturdepartementet, rättskrivningskommittéer och stortinget. En mer detaljerad kompetensfördelning tillkom först år 1981 (St.meld. nr. 100, 1980–81). Norsk språkråd är ett statligt organ och skall enligt lov 18. juni 1971 nr. 79 om Norsk språkråd bl.a. ge myndigheterna råd i språkfrågor och uttala sig om principer för normering av skriftspråket och ortnamn. Efter 1981 års proposition togs det in en paragraf för Språkrådet om ”fullmakter i normeringsspørsmål”. Enligt denna har Språkrådet fullmakt att fatta slutgiltiga beslut i normeringsfrågor som gäller skrivsätt och böjning av nya ord

och andra ord som inte tidigare har blivit normerade i norskan, förkortningar, datering och andra tal, bruk av skiljetecken, stor eller liten begynnelsebokstav, sär- eller sammanskrivning samt avstavning. Förslag om genomgripande ändringar av hela system och förslag om ändring i skrivsätt eller böjning av ord som tidigare är normerade skall läggas fram för departementet för godkännande. Departementet skall ta ställning till om rådets ändringsförslag skall avgöras av departementet eller regeringen eller om saken eventuellt skall läggas fram för stortinget.

Enligt 1980 års lov om målbruk i offentlig tjeneste är bokmål och nynorska likvärdiga målformer och skall vara jämställda skriftspråk i alla statliga, fylkeskommunala och kommunala organ. En kommun kan enligt 5 § kräva en viss målform i skrivelser från statliga organ till kommunen. Enligt 6 § skall statliga organ svara på skrivelser på den målform som används i den inkomna skrivelsen.

Regeringen (Kulturdepartementet) skall minst vart fjärde år lägga fram en skrivelse till stortinget om målanvändningen inom den offentliga förvaltningen. Enligt föreskrifter får ingen av de två målformerna vara representerad med mindre än 25 %.

Enligt den norska grundlagen åligger det myndigheterna att se till att samerna kan utveckla sitt språk och sin kultur. Genom samelagen (lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold) regleras rättigheter vad gäller det samiska språket.

18.1.3 Danmark

Danmark har, i likhet med Sverige, inte någon lagstiftning om statusen för språk. År 1997 antog det danska folketinget två lagar som reglerar språkförhållanden från ett korpusperspektiv, dvs. frågor rörande språkets grammatiska och lexikaliska struktur (Vogel 1999).

Genom loven om Dansk Sprognaevn (lov nr 320) har den danska språknämnden fått i uppgift att bl.a. fastlägga den danska rättskrivningen (1 §). Enligt 2 § skall nämnden redigera och ge ut den officiella danska Retskrivningsordbogen. I loven om dansk retskrivning (lov nr 332) sägs att dansk rättskrivning fastläggs av nämnden och offentliggörs i rättskrivningsordbogen (1 §). Vidare sägs att alla delar av den offentliga förvaltningen skall följa den danska rättskrivningen. Lagen gäller även inom undervisningsväsendet.

De nationella minoriteterna i Danmark utgörs av tyskspråkiga i Sönderjylland och befolkningarna på Färöarna och Grönland. Genom lagen om självstyre för Färöarna är Färöarna en autonom enhet inom Danmark med färöiska som huvudspråk. Motsvarande lagstiftning finns sedan år 1979 för Grönland och grönländskan. Den tyskspråkiga minoritetens rättigheter behandlas i en deklARATION från år 1955. Där garanteras den tyskspråkiga minoriteten i Danmark och den danskspråkiga minoriteten i Tyskland rätten att använda sitt respektive språk i både tal och skrift.

18.1.4 Frankrike

Den franska språklagstiftningen är inriktad på att skydda majoritetsspråket franska. Regleringen finns på både grundlags-, lag- och förordningsnivå (Vogel 1999).

Enligt den franska konstitutionen är republikens språk franska: "La langue de la République est le français" (artikel 2). Denna regel infördes år 1992 för att befästa det franska språkets status. Frågan regleras således på grundlagsnivå. Det huvudsakliga syftet med grundlagsregleringen torde vara att skydda franskan mot det hot som det engelska språket anses utgöra.

Därutöver regleras språkförhållandena i 1994 års lag om användning av franska språket (nr 94-665), 1994 års dekret om franska offentliga tjänstemäns användning av franska språket och i 1996 års föreskrifter om franska språkets främjande, vilka ersatte 1975 års språklagstiftning. Reformeringen av lagstiftningen år 1994 genomfördes under debatt och lagförslaget kunde inte antas i politisk enighet. Vissa delar av lagförslaget förklarades till och med grundlagsstridiga eftersom de stred mot fri- och rättighetsförklaringen i konstitutionen.

Genom 1994 års språklag slås fast att franskan skall användas i undervisning, arbetsliv, handel och inom offentlig sektor. Språklagarna innehåller bl.a. föreskrifter om obligatorisk användning av franska i vissa situationer. Franska skall t.ex. användas då varor och tjänster förevisas, på fakturor och kvitton, i bruksanvisningar etc. Avtal som offentligtjuridiska juridiska personer träffar skall vara på franska. Offentliga hänvisningstecken och offentlig affischering skall ske på franska. Skriftligt formulerade arbetsavtal skall avfattas på franska, men om arbetstagaren är en utlänning har denne rätt att få avtalet översatt till sitt modersmål. Alla skriftliga dokument som

innebär åligganden för arbetstagaren eller innehåller bestämmelser som arbetstagaren måste känna till, skall vara skrivna på franska. Bland annat löneavtal skall vara på franska.

Vidare regleras att doktorsavhandlingar skall vara skrivna på franska. Det slås fast att det är ett grundläggande mål för skolundervisningen att eleverna skall behärska franska språket och ha kunskaper i två andra språk.

Regeringen skall årligen rapportera till parlamentet om lagens efterlevnad och franska språkets status i internationella avtal etc.

Lagen gäller både inom den offentliga sektorn och inom näringslivet. Den är i många avseenden mycket ingripande och den innehåller tillsyns- och straffbestämmelser. Polis och tjänstemän med uppgift att sköta konsumentfrågor, samt även en sådan förening som bildats för att värna om det franska språket och som godkänts via en förordning, kan anmäla brott mot lagen till domstol. Som exempel kan nämnas att man i vissa fall kan dömas till böter om man använder sig av ett engelskt ord i t.ex. en reklamtext som vänder sig till allmänheten.

Frankrike har inte något officiellt minoritetsspråk. Landet har heller inte undertecknat Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.

18.1.5 Polen

Enligt den polska grundlagens artikel 27 skall polskan vara det officiella språket i republiken Polen.

Den 7 oktober 1999 fick Polen en ny språklag. I ingressen till denna slås fast att det polska språket utgör en grundläggande beståndsdel av den nationella identiteten och kulturen, särskilt med beaktande av historiska erfarenheter där utländska krafter genomfört kampanjer mot det polska språket i syfte att beröva folket dess nationella identitet. Det föreskrivs även att språklagen inte skall påverka nationella minoriteters och etniska gruppers rättigheter.

Artikel 3 i språklagen behandlar skyddet för det polska språket i ett mer allmänt bruk. Artikeln föreskriver att skyddet bl.a. gäller att värna om ett korrekt språkbruk och etablerandet av villkor för en riktig utveckling av språket och att motverka att språket vulgarieras. Vidare stadgas att regionala språkvariationer och dialekter skall respekteras. Samtliga offentliga inrättningar som deltar i den allmänna debatten skall förpliktas att skydda polskan. Enligt artik-

el 4 skall polskan vara det officiella språket på ett antal områden, bl.a. inom statlig och offentlig förvaltning.

Lagen tar även upp det legala skyddet för språket. Det nämns i artikel 6 att internationella avtal som republiken Polen ingår som huvudregel skall ha en polsk version. I ett avtal som genomförs på polskt territorium skall avtalet vara på polska när en av parterna är polsk. Det är förbjudet att använda utländska termer, utom för egennamn, i avtal som träffas på polskt territorium.

Som huvudregel skall även polska vara det språk som används i utbildningsväsendets samtliga stadier. Information och inskriptioner som placeras vid offentliga institutioner skall vara på polska. Regeringen kan i vissa fall föreskriva att en översättning skall ut sättas.

18.2 Nordiska överenskommelser om språk

Den nordiska språkkonventionen, som trädde i kraft den 1 mars 1987, ger en nordisk medborgare rätt att vid behov använda sitt modersmål – danska, finska, isländska, norska eller svenska – vid kontakt med domstolar eller andra myndigheter eller andra offentliga organ i en annan nordisk stat. Förutom domstolar gäller denna rätt vid ärenden hos bl.a. sjukvårds-, hälsovårds-, social-, skatte-, polis- och skolmyndigheter. Det är myndigheten i fråga som har att sörja för att den enskilde medborgaren får den tolknings- och översättningservice som behövs.

Konventionen gäller såväl muntlig tolkning som skriftliga kontakter med myndigheten, dock ej telefonkontakt. Konventionen reglerar inte medborgarens språkliga rättigheter i det egna landet.

Överenskommelsen ger även en medborgare rätt till tolkhjälp i brottmål. Om det är möjligt skall tolkhjälp även finnas vid mål och ärenden vid domstolar och andra offentliga organ.

Den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster (FördrS 69/1996) ger en nordisk medborgare rätt att använda det egna språket på social- och hälsovårdens område. Enligt artikel 5 i konventionen har en medborgare i ett nordiskt land rätt att använda de språk som den nordiska språkkonventionen garanterar vid skriftlig kontakt med en myndighet i ett annat nordiskt land i ärenden som rör socialt bistånd eller sociala tjänster. Om det behövs, skall myndigheten i sådana fall svara för att medborgaren får erforderlig tolk- och översättningshjälp. Såvitt möjligt skall inrätt-

ningen använda ett språk som personen i fråga förstår i de fall där språket har stor betydelse för att syftet med socialt bistånd och sociala tjänster skall uppnås.

18.3 Språklig reglering i Sverige

18.3.1 Svenska språket i nuvarande författningstext

Inga föreskrifter om officiellt språk

I Sverige finns inte någon föreskrift som anger att svenskan är nationalspråk eller officiellt språk. Varken 1974 års regeringsform eller andra grundlagar innehåller några allmänna stadganden om svenska språkets ställning. En förklaring till detta är förmodligen att det sedan länge ansetts självklart att det gemensamma språket i Sverige är just svenska.

Det kan även sägas att regeringsformen indirekt ger det svenska språket ett grundlagsskydd i och med att den, i likhet med övriga lagar och förordningar, är skriven just på svenska. Här uttrycks således helt uppenbart den grundläggande principen att svenska är författningsspråk i Sverige.

Språket hos myndigheter och inom domstolar

Hos svenska förvaltningsmyndigheter och inom domstolarna finns inga direkta föreskrifter om att svenskan skall vara det språk som används vid kontakter, förhandlingar och rättegångar. I 7 § förvaltningslagen (1986:223) föreskrivs emellertid att en myndighet skall sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt. Det står dock ingenting om vilket språk som myndigheten skall använda. Av 8 § samma lag framgår dock indirekt att förfarandespråket är svenska, eftersom paragrafen stadgar att en myndighet vid behov bör anlita tolk när den har att göra med någon som inte behärskar svenska. Om myndigheten skickar ut ett beslut eller brev till någon som inte behärskar svenska språket skall enligt grunderna för samma paragraf översättning normalt ske. En bestämmelse liknande den i 8 § förvaltningslagen finns i 50 § förvaltningsprocesslagen (1971:271).

Motsvarande språkliga regler kan sägas gälla förfarandet vid våra allmänna domstolar. Det finns ingen uttrycklig regel som säger att

en förhandling inför domstol skall hållas på svenska. Rättegångsbalken 5 kap. 1 § stadgar dock att förhandlingar i domstol skall vara offentliga. Enligt JO innebär denna offentlighetsprincip, som är grundlagsfäst i 2 kap. 11 § regeringsformen, i kombination med ovan nämnda lagrum att en förhandling inför rätten skall hållas på svenska (se JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s. 82). Rättegångsbalken (1942:740) 5 kap. 6 § behandlar behovet av tolk. Enligt bestämmelsen kan tolk anlitas om part, vittne, eller annan som skall höras inför rätten inte är "mäktig svenska språket". I rättegångsbalken 33 kap. 9 § finns vidare regler om att rätten vid behov får låta översätta handlingar som kommer in till eller skickats ut från rätten om det kan antas ha betydelse för målet.

Några exempel på språklig reglering

Även om det inte finns några allmänna stadganden om svenska språkets ställning, finns det åtskilliga föreskrifter om det svenska språket i speciella sammanhang. Härigenom kan det sägas komma till uttryck att svenskan måste uppfattas som huvudspråk inom vissa områden. Som exempel på sådana föreskrifter kan nämnas sjukvården där 5 § patientjournalagen (1985:562) föreskriver att journalhandlingar som upprättas inom sjukvården skall vara skrivna på svenska. Detta innebär exempelvis att läkare inte får använda medicinska termer på latin – om det finns svenska – när de gör anteckningar i journaler.

Utrycklig användning av svenska språket föreskrivs även i patentlagen (1967:837) och patentkungörelsen (1967:338) som kräver att vissa handlingar i patentärenden skall avfattas på eller åtminstone översättas till svenska språket.

Inom medieområdet kan nämnas radio- och TV-lagen (1996:844) som föreskriver att TV- och ljudradiosändningar som sker efter tillståndsgivning av regeringen, om det inte finns särskilda skäl mot det, i betydande omfattning skall innehålla program på svenska språket, program med svenska artister och verk av svenska upphovsmän (6 kap. 8 §). Avsikten med detta stadgande är att värna om den svenska kulturen, inte att diskriminera utländska upphovsmän. Med uttrycken "svenska artister" och "svenska upphovsmän" avses inte ett krav på svenskt medborgarskap, utan i stället en närmare anknytning till det svenska språket och till svenskt kulturliv (se prop. 1995/96:161 s. 98–99 och 175).

Svenska – ett av Europeiska unionens officiella språk

Svenskan är sedan Sverige och Finland år 1995 inträdde i EU ett av unionens elva officiella språk. I och med anslutningen har EU:s språkbestämmelser kommit att bli en del av den svenska rättsordningen. Principen om flerspråkighet har tillämpats alltsedan språkbestämmelserna konkretiserades i EG-förordningen nr 1/1958. Från början var franska, italienska, nederländska och tyska officiella språk. I takt med att gemenskapen utvidgats har språklistan utvidgats och från år 1995 således med svenskan.

Innebörden av förordningen är bl.a. att svenskan, tillsammans med de övriga officiella språken, är arbetspråk. Förordningar och andra texter av allmän räckvidd avfattas och gemenskapernas officiella tidning ges ut på samtliga av dessa officiella språk. Vidare föreskrivs i Europaparlamentets arbetsordning att parlamentets samtliga handlingar skall upprättas på de officiella språken och att inlägg på ett officiellt språk skall simultantolkas till de andra officiella språken.

Av grundfördragets artikel 21.3 följer också att varje unionsmedborgare har rätt att göra framställningar till EU:s samtliga organ av betydelse på sitt eget officiella språk och även få svar på detta. (Se vidare kapitel 4.)

18.3.2 Skyddet för minoritetsspråk

Sverige ratificerade år 1999 Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter samt den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Konventionen är uppbyggd som en principdeklaration och i slutet av ingressen till konventionen anges att det skydd och de rättigheter som kommit till uttryck i konventionen skall förverkligas genom nationell lag och lämplig regeringspolitik.

Den svenska ratificeringen föregicks av ett betänkande från en statlig kommitté, Minoritetsspråkskommittén, som föreslog att samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar skulle klassas som minoriteter. De språk som kommittén klassificerade som historiska minoritetsspråk var samiska, finska, och romani chib. Samiska och finska ansågs även vara landsdels- eller minoritetsspråk (se Steg mot en minoritetspolitik, SOU 1997:192, s. 9–14 och SOU 1997:193, s. 9–14).

I den efterföljande propositionen (prop 1998/99:143), som även kom att antas av riksdagen, gjorde regeringen bedömningen att de ovan nämnda språken samt även meänkieli (tornedalsfinska) och jiddisch uppfyllde minoritetskonventionens kriterier. Samtliga språken talas av hävd och skiljer sig tydligt från det svenska språket. Dessutom fann regeringen att de talades av ett så stort antal personer att det fanns goda möjligheter att bevara språken. Regeringen framhöll även att ett minoritetsspråk som har en historisk geografisk bas borde ges ett särskilt starkt skydd. Romani chib och jiddisch ansågs till skillnad mot de övriga språken vara territoriellt obundna.

Riksdagen antog två lagar (1999:1175 och 1176) till skydd för tre av minoritetsspråken, nämligen för samiska, finska och meänkieli. Lagarna behandlar rätten för enskilda att använda dessa språk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar i några av Sveriges nordligaste kommuner, det s.k. förvaltningsområdet. Lagarna ger även den enskilde rätt till förskoleverksamhet och äldreomsorg inom förvaltningsområdet på de tre språken.

Romani chib och jiddisch kom således inte att få en egen lagstiftning. De fick dock status som minoritetsspråk. Regeringen avsåg därvid att vidta rikstäckande åtgärder för att stödja och skydda samtliga minoriteters språk, kultur, historia inom framför allt utbildnings- och kulturområdet.

Som framgår av kapitel 7 gavs inte teckenspråket status som minoritetsspråk.

18.4 Närmare om språklagsdiskussionen

Som berörts har Svenska språknämnden i sitt förslag till handlingsprogram framfört att "svenska språkets ställning i Sverige bör lagfästas. Det övergripande målet är att svenska skall bevaras som ett samhällsbärande och komplett språk." Man har vidare anfört att svenskan har en undanskymd plats i svensk lag, vilket inte förvånar eftersom svenskans ställning har varit självklar. Nu är de tidigare nationalspråkens ställning inte lika självklar. Det är därför, menar Språknämnden, rimligt att slå fast det svenska språkets ställning som huvudspråk i Sverige.

Språknämnden hävdar också att kravet på att svenskan skall ses som ett samhällsbärande språk utan inskränkningar i Sverige "bör specificeras för situation efter situation med hänsyn till tal och

skrift, i utbildning, i regeringens och riksdagens arbete, inom myndigheter och mellan myndigheter och medborgare, i rättsväsendet.” Inte minst i förhållande till den europeiska unionen gäller det enligt nämnden att ha en klar språkpolitisk linje. Detta är viktigt för att upprätthålla ett demokratiskt samhälle där alla har möjlighet att delta i de gemensamma angelägenheterna. Det bidrar också till att stärka svenskans roll som symbolisk tillgång och bärare av nationell identitet.

Svenska språknämnden har i sitt handlingsprogram även föreslagit att offentliga beslut skall underkastas språklig konsekvensbedömning så att de blir förenliga med det övergripande målet. Nämnden anser att det svenska språkets framtid i olika hög grad är beroende av beslut som i första hand gäller andra områden och att man kan jämföra med hur miljö eller jämställdhet berörs av beslut om förändringar, t.ex. i skatter, utbildning eller fysisk planering. Språknämnden anser det rimligt att på liknande sätt som för dessa områden göra språkliga konsekvensbedömningar innan beslut tas om ändringar som kan påverka språket och dess bruk. Vägledande bör vara det överordnade kravet på svenskan som ett samhällsbärande och komplett språk. I lämplig författning bör skrivas in skyldigheten för myndigheter att i tillämpliga fall göra språkliga konsekvensbedömningar.

Språknämndens förslag har diskuterats av Vogel (1999). Vogel redogör för rättsläget i Sverige och ett antal övriga länder och behandlar även Svenska språknämndens förslag att svenska språkets ställning bör lagfästas. Vogel menar att det är många frågor som inställer sig. Vad skall lagen avse, språkets status eller korpus? Skall arbetet samordnas med korpusarbete i Finland? Hur skall lagen koordineras med dels regeringsformens fri- och rättighetsstadganden, dels Sveriges internationella åtaganden? Avslutningsvis ställer sig Vogel frågan om – med tanke på alla dessa frågor – en normgivning verkligen är det rätta instrumentet för det som Svenska språknämnden vill uppnå. Vogel är tveksam till detta och menar även att det franska exemplet inte manar till efterföljd.

18.5 Bedömningar och förslag

Våra förslag:

- En särskild lag skall införas som fastställer svenskans status som huvudspråk i Sverige.
- I kommittéförordningen skall införas krav på bedömning av språkliga konsekvenser av förslag i betänkanden.

18.5.1 Utgångspunkter för en svensk språklagstiftning

Frågan om en svensk språklag är ny och har inte tidigare varit föremål för överväganden från lagstiftarens sida. Som framgår av vår kartläggning har dock frågan diskuterats inom bl.a. språkvården och forskningsvärlden.

När frågan nu aktualiserats för svenskt vidkommande kan först följande sägas. En förutsättning för en lagreglering är att den får ett innehåll som är förenligt med rättssystemet och i linje med det s.k. allmänna rättsmedvetandet.

Lagar innehåller vanligen handlings- eller förbudsregler som är förenade med någon form av rättslig sanktion. En lag riktar sig med sina regler till vissa subjekt. Så kan enskilda personer, företag, organisationer eller det allmänna stå som direkt adressat för en lagbestämmelse. Men en lag har naturligtvis också indirekta adressater. På senare tid (framför allt fr.o.m. 1980-talet) har även s.k. ramlagar med mera allmänt uttryckta målsättnings- eller programstadganden blivit ett inslag i lagstiftningen. Detta har varit en metod för att ge uttryck åt statsmakternas strävan eller intentioner i olika avseenden. Som exempel på sådan lagstiftningsteknik kan nämnas hälso- och sjukvårdslagen¹ och djurskyddslagen².

Även frågan om våra minoriteters språkliga rättigheter måste naturligtvis beaktas i språklagsdiskussionen. Enligt grundlagen bör det allmänna främja etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla sitt eget kulturliv och samfundsliv (1 kap. 2 § regeringsformen). Det är dock, som ovan redogjorts för i avsnitt 18.3.2, endast i fråga om tre språk som ett minoritetsskydd reglerats i lag; ett skydd som för övrigt endast gäller i

¹ 2 § Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vården skall ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård skall ges företräde till vården (SFS 1982:763).

² 2 § Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom (SFS 1988:534).

vissa geografiskt avgränsade områden. De två övriga språken, romani chib och jiddisch, har getts status av minoritetsspråk, dock utan egen lagstiftning. Teckenspråkets ställning i Sverige är oklar (se kapitel 7). Frågan om användningen av andra språk än svenska i Sverige är alltså i endast begränsad utsträckning reglerad i lag.

Kommittén har vid bedömningen av en språklags ändamålsenlighet även att bedöma frågor om lagstiftningsbehov, syfte och teknik utifrån politiska och rättsliga perspektiv. Naturligtvis bör medborgar- och språkpolitiska aspekter vara element vid den mål- och medelanalys som får göras. Vi anser att det i ett demokratiskt samhälle är av vikt att alla ges möjlighet att delta i debatten och att alla har tillgång till eller behärskar det gemensamma språket.

Frågan om det nationella språket är även en viktig symbolfråga. Vi har i kapitlet om språkpolitik gjort bedömningen att det finns behov av en språkpolitik som omfattar både svenskan, de övriga språken i Sverige och förhållandet mellan dem. I samband med detta lämnas även förslag till mål för den nationella språkpolitiken. I ett följande kapitel om språkvårdens organisation lämnar vi förslag om den myndighetsstruktur som bör knytas till detta nya politikområde. En lagstiftning inom det språkpolitiska området skall ses tillsammans med dessa frågor.

En utgångspunkt för kommitténs överväganden i denna sak har varit frågan hur målen för den nationella språkpolitiken skall kunna uppnås på bästa möjliga sätt. I betänkandets olika kapitel lämnas olika förslag på åtgärder – finansiella stödåtgärder, informationsinsatser, organisationsförändringar etc. – med syftet att bidra till att de språkpolitiska målen kan uppnås. Ett annat och kompletterande medel för att uppnå målen är lagstiftning.

Det kan diskuteras hur effektiv en lagstiftning inom det språkpolitiska området kan vara. Det kan hävdas att man genom en lag endast kan åstadkomma en svag och indirekt styrning på området varför de positiva effekterna av en lagstiftning kan sägas vara oklara. Vi menar dock att en lagreglering ger en mycket tydlig signal om den vikt som svenska språket har. Enligt vår bedömning skulle därmed en lagstiftning stödja arbetet med att uppnå de språkpolitiska målen.

Från olika håll har framförts att en språklag skulle kunna få negativa effekter och kunna utnyttjas för t.ex. nationalistiska och främlingsfientliga syften. En språklag skulle kunna uppfattas som stående i motsats till att bejaka ett mångkulturellt samhälle och medföra att olika språkgrupper kan känna sig åsidosatta. I betänk-

andet har vi dock klart visat att språkpolitiken i Sverige skall vara inriktad på att bejaka den mångspråkiga rikedom som Sverige har genom sina minoriteter och invandrare. Vårt förslag till språklag följer den inriktning på språkpolitik som vi föreslagit i föregående kapitel och har följaktligen en mångspråklig inriktning som bejakar ett mångkulturellt samhälle.

En synpunkt som har framförts i debatten är att språkanvändning lämpar sig mindre väl för ren normgivning. Detta är ett argument som kan riktas mot en språklag som främst skulle vara inriktad på korpusfrågor. Detta är dock inte fallet med vårt förslag. När det gäller styrning av korpusfrågor framför kommittén i betänkandets kapitel 20 att politiska instanser inte skall ges inflytande över språkets normering.

En annan fråga som har diskuterats är vilka eventuella sanktioner som skulle kunna knytas till en språklag. Som framgår av vår kartläggning innehåller den franska språklagen sanktioner. Vi menar att en svensk lagstiftning på området rimligen inte bör göra det. Av detta följer att vi i kapitlen om svensk språkvårds uppgifter organisation (19 och 20) inte föreslår att en språkpolitisk myndighet skulle ges uppgiften att bedriva tillsyn i strikt mening inom området. Enligt vår bedömning finns det risker för att en sådan tillsyn skulle kunna komma i konflikt med yttrandefrihetskraven. Vi har i betänkandet betonat att språket är allas egendom och att det inte skall normeras av staten.

Det kan då kanske tyckas att en språklagstiftning skulle sakna något egentligt rättsligt eller operativt syfte. I kapitel 20 föreslår vi dock att en myndighet med ansvar för språkpolitikens genomförande skall inrättas. Vi föreslår därför att en av denna myndighets uppgifter skall vara att följa upp och utvärdera hur författningsbestämmelser och andra regler inom språkområdet fungerar. En språklag skulle därmed ge ett stöd i arbetet med att driva det språkpolitiska arbetet enligt de av riksdagen beslutade målen för en nationell språkpolitik, t.ex. vad gäller uppföljnings- och utvärderingsarbetet.

Det bör avslutningsvis betonas att en lag är ett av medlen för att uppnå de språkpolitiska målen. På andra håll i detta betänkande föreslås andra åtgärder.

18.5.2 Var ligger lagstiftningsbehovet?

Lagstiftning om olika aspekter av språket

En språklig lagstiftning kan avse olika aspekter av språket, vilket bl.a. vår internationella kartläggning har visat. Svenska språknämnden har fört fram att det finns anledning att skilja på lagstiftning om dels språkets korpus, dvs. språkets grammatiska och lexikala strukturer, dels språkets status varmed menas språkets sociala användningsområden (se vidare kapitel 19).

Språklagen skall avse svenska språkets status

Svenskans ställning som komplett och samhällsbärande språk är inte ohotad, bl.a. är användningen av svenskan inte längre självklar inom vissa funktionsområden. Andra språk, speciellt engelskan, har fått en allt starkare ställning, såväl internationellt som nationellt.

Vidare har Sverige blivit ett mångspråkigt samhälle. Fem minoritetsspråk har erkänts som nationella minoritetsspråk. Genom invandringen har ett stort antal språk kommit till Sverige. Det är av vikt att man i ett sådant samhälle har ett språk som befolkningen kan ha gemensamt, ett språk som är huvudspråk. Detta är i Sverige svenskan.

Vi föreslår därför att svenskans ställning som huvudspråk i Sverige skall slås fast i lag. En sådan lagstiftning skall ses som en åtgärd för att förhindra att svenskan förlorar sin samhällsbärande funktion. Vårt förslag skall också ses som ett led i bejakandet av ett mångkulturellt och mångspråkigt samhälle, där svenskan är det gemensamma språket.

Svenskan skall vara Sveriges officiella språk i internationella sammanhang

Vi föreslår att det i språklagen skall slås fast att Sveriges officiella språk i internationella sammanhang skall vara svenska. Detta gäller i första hand inom EU.

Regeringen har i våra direktiv gett oss i uppdrag att "föreslå åtgärder som leder till att svenskans ställning som officiellt språk inom EU kan bevaras". Svenskan är i och med Sveriges inträde i EU ett av unionens officiella språk. Att genom lag slå fast svensk-

ans ställning både i Sverige och i internationella sammanhang torde stärka språkets ställning inom EU och dess olika organ. Lagen kan även ge svenska representanter och tjänstemän stöd för att använda sig av svenska vid arbetet inom unionen och i andra internationella sammanhang.

Språklagen skall inte avse korpusfrågor

I Sverige har historiskt sett frågor rörande språkets korpus inte ansetts vara en fråga för staten och dess normgivande instanser. Det är i huvudsak Svenska Akademien, Svenska språknämnden och Terminologicentrum TNC som arbetar med dessa frågor. (Se vidare kapitel 19 och 20.) Någon rättslig reglering rörande korpusdelen finns heller inte i Sverige i dag, till skillnad från t.ex. Danmark.³ En ansats till rättslig reglering utgör dock Statsrådsberedningens riktlinjer för författningsspråket, som i hög grad har påverkat utformningen av nyare författningar.

Vi anser att någon lagstiftning inom korpusområdet heller inte skall komma ifråga. Det arbete som språkvärden gör i detta hänseende är fullt tillräckligt och en närmare statlig reglering av de korpusuppgifter som språkvärden har leder knappast till någon förbättring av arbetet.

Språklagen skall föreskriva ett klart och begripligt myndighetsspråk

Vi har tidigare i betänkandet gjort bedömningen att det behövs fortsatta och intensifierade åtgärder för att slå vakt om svenskan som ett korrekt och välfungerande språk. Detta kommer även till uttryck i vårt förslag till mål för en nationell språkpolitik och i vårt förslag till språkvårdens framtida uppgifter och organisation. Det

³ I Sverige fungerar som bekant Svenska Akademiens ordlista som norm för stavningen. Detta är dock inte fastlagt i lag. För skolans del gäller visserligen att Kungl. Maj:t år 1889 beslöt att den då aktuella sjätte upplagan av SAOL skulle vara normen för stavningen i skolan. Detta förhållande upphävdes delvis genom nystavningsreformen 1906 där det i Fridtjuv Berg s.k. stavningsukas fastslogs att SAOL:s sjunde upplaga skulle bilda grunden för stavningen i skolan "dock med iakttagande av att t-ljudet skulle tecknas med t eller efter de vanliga grunderna för konsonantteckens dubbelskrivning med tt samt att v-ljudet skulle tecknas med v med bibehållande av v i böjningsformerna framför s och t utom i ordet haft" (Bruce 1940 s. 390). Den nya stavningen gällde till att börja med bara skolorna, men utsträcktes 1912 till att gälla även officiella skrivelser och tryck. Svenska Akademien accepterade dock inte den nya stavningen, och först i och med SAOL:s nionde upplaga från 1950 blev stavningen i ordlistan i överensstämmelse med nystavningsprinciper.

är viktigt att språket inom den offentliga förvaltningen är klart och begripligt. För att stödja det fortsatta språkvårdsarbetet föreslår vi att det i språklagen slås fast att de som fullgör uppgifter i den offentliga förvaltningen skall använda en svenska som är klar och begriplig. Liknande formuleringar återfinns i 7 § förvaltningslagen (1986:223) och i 7 § verksförordningen (1995:1322). Där anges dock inte uttryckligt att saken rör det svenska språket.

Den föreslagna regeln tar sikte på de offentliganställda och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen. Det är dock viktigt att betona att en sådan lagregel, som främst riktar sig till dem som fullgör myndighetsutövning eller på annat sätt kommer i kontakt med enskilda, inte skall uppfattas som diskriminerande mot exempelvis dem som talar svenska med utländsk brytning eller dem som har språkliga funktionshinder.

Språklagen skall avse endast svenskans ställning

I betänkandet har vi förutom svenskan även i viss utsträckning behandlat de nationella minoritetsspråken, teckenspråket och invandrarspråken. Detta har varit naturligt utifrån ett språkpolitiskt perspektiv. De övriga språken ingår både i vårt förslag till mål för en nationell språkpolitik och i vårt förslag rörande språkvårdens framtida uppgifter och organisation. När det gäller frågan om en språklagstiftning menar vi att den nu föreslagna språklagen endast bör gälla det svenska språket. Det finns flera skäl för detta. Riksdagen har nyligen, efter en utredning och en omfattande remissomgång, fastställt statusen för vissa minoritetsspråk, varför vi inte har någon anledning att nu göra en ändring vad gäller lagregleringen av dessa språk. När det gäller teckenspråket har vi i tidigare kapitel föreslagit att en översyn av dess ställning skall göras.

18.5.3 På vilken normnivå bör språklagen ligga?

Svenskans ställning bör inte regleras i grundlag

Som ovan redovisats har de inhemska språken ett grundlagsskydd i vissa länder, bl.a. Polen och Finland. Den språkliga och kulturella situation som finns i Sverige, skiljer sig dock avsevärt från dessa länder.

Av flera skäl anser vi inte att det är lämpligt att det svenska språkets ställning regleras i grundlag. Svensk konstitutionell tradition innebär att statusbestämmelser (gränser, flagga, språk m.m.) inte gjorts till föremål för reglering i svensk grundlag. Det kan inte sägas ingå i vår lagstiftningsteknik att sådana regler ges i grundlag. Vid en nordisk jämförelse kan nämnas att varken Danmark eller Norge har reglerat språkfrågan i sina grundlagar, varför det inte heller kan åberopas någon egentlig nordisk tradition. Det bör också erinras om att Sveriges två grundlagar på tryck- och yttrandefrihetens område också till sin natur är principiellt språkneutrala.

Vi vill därför inte rekommendera att saken nu förs upp bland de reformfrågor på det konstitutionella området som statsmakterna bör överväga närmare. Sammanfattningsvis anser vi således inte att det svenska språkets ställning bör regleras i regeringsformen.

Språklagen bör utformas som en ramlag

Lämpligare är i stället att genom en särskild lag fastställa svenskans status som huvudspråk i Sverige. Genom ett allmänt hållet stadgande slås svenska språkets ställning fast i lag. Det blir således fråga om ett slags avsiktsförklaring genom vilken lagstiftaren i generella termer markerar språkfrågornas stora betydelse och även markerar skyldigheter i fråga om svenskans användning för dem som verkar i det offentliga. Lagen kan även ge en allmän hänvisning till andra författningar vilka på ett mer detaljerat sätt ger anvisningar om språkets användning inom olika politikområden.

Den föreslagna språklagen kan sedan bilda en ram eller utgångspunkt för ytterligare ändringar i särskilda fall. Vi anser att lagen bör vara av allmän natur och att det inte i detta sammanhang är lämpligt att reglera svenska språkets ställning inom olika politikområden, vilket bl.a. den franska språklagen gör. Behoven och regleringen är alltför varierande. I de fall där vi har gjort bedömningar om att sådana ändringar bör göras har detta behandlats i de tidigare kapitlen i detta betänkande.

18.5.4 Vilken term skall användas för språket?

Svenskan skall vara "huvudspråk" i Sverige

Bland de länder som har en språklagstiftning varierar termen för benämningen på landets språk. Några länder, däribland Finland, har benämningen "nationalspråk". Norge kallar sitt språk för "landets språk" och Frankrike har ett "republikens språk".

Det är vår mening att uttrycket "officiellt språk" inte helt står i överensstämmelse med den svenska språkbilden. I och med införandet av svensk minoritetslagstiftning på området, finns det i vart fall tre minoritetsspråk som även dessa, inom sina respektive områden, kan göra anspråk på att vara officiella.

Svenska språknämnden har föreslagit att det skall slås fast att svenskan skall vara ett "samhällsbärande" språk och att det är rimligt att lagfästa svenskans ställning som huvudspråk i Sverige.

Ordet "samhällsbärande" kan visserligen framstå som elegant för att i lagtexten beskriva svenskans ställning i Sverige, men är samtidigt ganska svårbegripligt och kan därför riskera att motverka sitt syfte. Även de nationella minoritetsspråken kan sägas vara samhällsbärande och uttrycket framstår därför som mindre lämpligt.

Det uttryck som vi förordar är att fastslå att svenskan är "huvudspråk" i Sverige. Denna term betonar betydelsen av det svenska språket, och ger även tydliga signaler om att svenskan är det språk som talas av det stora flertalet av landets innevånare, samtidigt som termen påminner om att det även finns andra språk att ta hänsyn till.

Svenskan skall vara landets "officiella språk" i internationella sammanhang

I internationella sammanhang finns det ofta behov av att tala om ett lands språk, och det vanligaste förefaller då vara att man använder benämningen "officiellt språk". Vi föreslår därför att det fastslås att svenskan skall vara Sveriges "officiella språk" i internationella sammanhang, t.ex. inom EU och i det nordiska samarbetet.

18.5.5 Förslag till språklig konsekvensbedömning

Det är kommitténs uppfattning att en sådan obligatorisk konsekvensbedömning som Svenska språknämnden föreslår är alltför långtgående. Det är inte rimligt att samtliga offentliga beslut skall underkastas en språklig konsekvensbedömning. Däremot menar vi att en språklig konsekvensbedömning är önskvärd i samband med det offentliga utredningsväsendets arbete. Utgångspunkten för sådana bedömningar bör vara målen för den nationella språkpolitiken.

Vi föreslår därför en ändring av 15 § kommittéförordningen (1998:1474) som innebär att statliga utredningar skall ange konsekvenserna när ett förslag har betydelse för det svenska språket och dess bruk. Det bör vara en uppgift för språkvården att bevaka att sådana konsekvensbedömningar genomförs. Detta innebär att språkvården bör vara remissinstans för utredningsbetänkanden.

18.6 Förslag till författningstext

Lag om svenska språket

1 §

Det svenska språket är huvudspråk i Sverige och landets officiella språk i internationella sammanhang.

2 §

De som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet använda klar och begriplig svenska.

3 §

I andra författningar finns ytterligare bestämmelser om hur det svenska språket skall användas. Där finns också bestämmelser om användningen av de nationella minoritetsspråken, teckenspråket och andra språk.

15 § kommittéförordningen (1998:1474)

Om förslagen i ett betänkande har betydelse för den kommunala självstyrelsen, skall konsekvenserna i det avseendet anges i betänkandet. Detsamma gäller när ett förslag har betydelse för brottslig-

heten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags, för jämställdheten mellan kvinnor och män, *för det svenska språket och dess bruk* eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

19 Språkvårdens uppgifter

En av de uppgifter som anges i regeringens direktiv till kommittén är att lägga fram förslag om den svenska språkvårdens framtida uppgifter och organisation i ljuset av det handlingsprogram som föreslås. I de föregående kapitlen har ett flertal olika uppgifter för språkvården utpekats. Detta kapitel skall nu ägnas åt att samla ihop trådarna och redovisa vår samlade bedömning av vilka uppgifter den svenska språkvården bör ha.

Vårt förslag innebär att den centrala, statligt finansierade språkvården ges följande uppgifter:

- korpusarbete
- status- och inlärningsarbete
- rådgivning, information och upplysning
- terminologiverksamhet
- språkbanksverksamhet
- språkteknologi
- centralt stöd till myndighetsspråkvården
- uppföljning och utvärdering
- internationellt samarbete.

19.1 Språkvård – en uppgift för alla

Alla har ansvar för språket

Språket är allas vår egendom. Att bevara, vårda och utveckla språket är allas vårt ansvar. I snäv mening är språkvården en liten verksamhet, men i vid mening kan vården av språket sägas vara ett mycket omfattande företag som engagerar oss alla på olika sätt – som elever och lärare, barn och föräldrar, arbetstagare och arbetsgivare, mediekonsumenter och medieproducenter osv. Detta kan jämföras med kulturminneslagens 1 § som slår fast att det är en

nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön.

Statens insatser för språken i Sverige

Insatser för framför allt svenska språket och minoritetsspråken, men även teckenspråket och invandrarspråken, görs i dag på skilda sätt, i såväl offentlig som privat regi. Från statens sida ges bidrag både till allmän språkvårdsverksamhet och terminologiverksamhet. Inom statliga myndigheter bedrivs språkvårdande arbete, framför allt i syfte att skapa välfungerande texter. Vidare ger staten bidrag till olika former av kulturverksamheter som bl.a. syftar till att främja språken. Resurser för utbildning i och forskning om de olika språken är naturligtvis också viktiga statliga insatser för språkens bevarande, vård och utveckling. Till detta kommer olika verksamheter inom t.ex. integrationspolitiken, minoritetspolitiken, handikappolitiken och andra politikområden.

Språkvården i Sverige

Det kan inledningsvis konstateras att det i Sverige inte finns någon statlig myndighet med uttalat ansvar för allmänna språkpolitiska frågor. Den svenska språkvården har i stället av tradition varit uppdelad på olika organ. Det finns inte någon språkvårdsinrättning vars verksamhet är reglerad i någon författning, med undantag för Sametingets språkvårdande uppgifter. Språkvården har i dag en blandad finansiering, där vissa delar är helt privat finansierade och andra är mer eller mindre offentligt finansierade. En närmare genomgång av den svenska språkvårdens olika inrättningar görs i bilaga 5.

Den centrala, icke-statligt finansierade språkvården

Svenska Akademien är det äldsta språkvårdande organet i Sverige. Akademien är en helt fristående inrättning, vars verksamhet huvudsakligen finansieras genom egna fonder. Man har även betydande inkomster genom den statliga regleringen av kungörelseförfarandet i Post- och Inrikes Tidningar. Akademien ger bidrag till både

Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden. Akademien äger också en minoritetspost av aktierna i Terminologicentrum TNC.

Till den centrala språkvården som inte har statlig finansiering kan även t.ex. förlagens utgivning av ordböcker o.d. räknas.

Den centrala, statligt finansierade språkvården

Svenska språknämnden är en ideell förening. Språknämndens uppgift är att följa svenskans utveckling i tal och skrift och med denna kunskap som utgångspunkt ge råd till språkanvändarna i syfte att främja gott språkbruk. Av Språknämndens intäkter år 2000 var knappt tre fjärdedelar bidrag. Språknämnden får ett statsbidrag via Kulturdepartementet som år 2002 uppgår till 3,6 miljoner kronor.

För terminologins och fackspråkets del är Terminologicentrum TNC av stor betydelse. I augusti 2000 gick dåvarande Tekniska nomenklaturcentralen (TNC) i konkurs. Efter rekonstruktionen under det nya namnet Terminologicentrum TNC har organisationen krympt väsentligt vad gäller antalet verksamma m.m. TNC är numera ett aktiebolag. Liksom tidigare finansieras terminologiarbetet genom både statliga bidrag och uppdragsintäkter. Enligt det preliminära bokslutet för 2001 var omsättningen ca 5,8 miljoner kronor, varav drygt 3,6 miljoner kronor utgörs av statsbidrag.

Vad gäller språket i förvaltning m.m. är Regeringskansliets språkexperter och Klarspraksgruppen de centrala institutionerna. I detta sammanhang bör också riksdagens språkgrupp nämnas. Regeringskansliets språkexperter och Klarspraksgruppen finansieras inom ramen för anslaget till Regeringskansliet.

Till språkvården hör dessutom ett antal samarbets- och termgrupper, t.ex. Språkvårdsgruppen, Mediespraksgruppen, Svenska datatermgruppen och Svenska biotermgruppen. Vad gäller termgrupperna har Biotermgruppen fått visst verksamhetsbidrag (totalt 150 000 kr). Biotermgruppen själv bedömer att ett bidrag på ca 600 000 kr skulle behövas. Datatermgruppen hade tidigare viss finansiering från EU-programmet MLIS och från Nutek, men får nu inget direkt finansiellt stöd. Detta innebär att Datatermgruppens verksamhet f.n. går på sparlåga. Svenska Läkaresällskapets språkkommitté har finansierats genom Läkaresällskapet (drygt 450 000 kronor), men av ekonomiska skäl kommer sällskapet att

tvingas upphöra att ge detta stöd fr.o.m. halvårsskiftet 2002. Svenska Optiksällskapets arbetsgrupp för språkvårdsfrågor får ekonomiskt stöd från Svenska Optiksällskapet.

När det gäller minoritetsspråken bedrivs den samiska språkvården inom den statliga myndigheten Sametinget och dess samiska språkråd. Enligt Sametingslagen (1992:1433) skall Sametinget verka för en levande samisk kultur och därvid ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Till Sametingets uppgifter hör särskilt att leda det samiska språkarbetet. Den sverigefinska språkvården bedrivs av den ideella föreningen Sverigefinska språknämnden som främst finansieras med bidrag från svenska staten (1,1 miljoner kronor). Sverigefinska språknämnden skall värda och utveckla finska språket i Sverige. För meänkielis del pågår försök att bygga upp språkvårdsverksamhet. Romani chib och jiddisch har inga språknämnder eller liknande. För teckenspråkets del finns ingen språknämnd, men verksamhet inom Sveriges dövas riksförbund (SDR) bör dock nämnas.

Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI) är en statlig myndighet vars uppgift är att på vetenskaplig grund dokumentera och öka kunskaperna om bl.a. dialekter, ortnamn och personnamn.

Lokal språkvård

Beträffande den språkvård som utförs inom företag och organisationer kan språkvårdarna vid tidningar, TT och Sveriges Radio nämnas. Språkvårdande insatser utförs också inom myndigheter, kommuner m.m. av bl.a. utexaminerade språkkonsulter.

Bedömningar och förslag

<p>Vårt förslag: Den centrala, statligt finansierade språkvården ges följande uppgifter: korpusarbete; status- och inlärningsarbete; rådgivning, information och upplysning; terminologiverksamhet; språkbanksverksamhet; språkteknologi; centralt stöd till myndighetspråkvården; uppföljning och utvärdering samt internationellt samarbete.</p>

Språkvård omfattar olika typer av verksamheter. Dessa hänger alla på olika vis samman, och det går därför inte att entydigt avgränsa dem från varandra. Vi föreslår att den centrala statligt finansierade språkvården skall utföra följande funktioner:

1. korpusarbete
2. status- och inlärningsarbete
3. rådgivning, information och upplysning
4. terminologiverksamhet
5. språkbanksverksamhet
6. språkteknologi
7. myndighetsspråkvård
8. uppföljning och utvärdering
9. internationellt samarbete.

Rådgivning, information och upplysning ingår naturligtvis som ett led i all språkvård, och därmed i de övriga funktionerna, men vi har valt att låta den verksamhet som består av mer direkt utåtriktad och informerande arbete bilda en egen funktion. Terminologiverksamheten kan betraktas som en del av korpusverksamheten, men eftersom den har speciella förutsättningar har den här fått bilda en egen funktion. Internationellt samarbete ingår i de övriga funktionerna, men är även en viktig verksamhet i sig, varför vi valt att redovisa den som en egen funktion.

19.2 Korpusarbete

Verksamhet i dag

Språkvårdens korpusarbete handlar om att värda standardspråket genom normering, standardisering och reglering av stavning, uttal, ordböjning och meningsbyggnad, men också om att dokumentera språket. Korpusarbete i strikt mening innebär insatser för att normera standardspråket och för att utveckla detta genom att exempelvis skapa uttryck för nya företeelser och begrepp. Till korpusarbetet i vid mening kan också räknas sådant som att ta fram skrivhandledningar inriktade mot att ge hjälp att producera enkla, begripliga och effektiva texter m.m. och insatser av mer renodlat beskrivande karaktär.

Att dokumentera och normera ett språk i form av ordböcker, ordlistor, grammatikor etc. är en viktig uppgift för språkvården och sker i dag både i offentlig och privat regi.

- Svenska Akademiens ordlista (SAOL) har hittills getts ut i tolv upplagor och har sedan länge rollen som norm för stavning och böjning av svenska ord. Akademien har sedan mer än ett sekel arbetat med att ge ut sin stora historiska ordbok (SAOB). Svenska Akademiens grammatik (SAG) är ett annat stort projekt som Akademien har ansvarat för. Akademiens senast påbörjade språkliga projekt är det nusvenska lexikonet Svensk ordbok (SO).
- Svenska språknämnden arbetar med språkriktighets- och språkbruksfrågor. Nämnden ger t.ex. ut sina skrivregler. Man tar också fram ordböcker som Nyordsboken och arbetar sedan länge på att ge ut en ny konstruktionsordbok. Nämnden arbetar kontinuerligt med excerpering och registrering av nya ord. Arbete med den svenska uttalsordboken pågår och en språkriktighetshandbok har påbörjats.
- Terminologacentrum TNC ger ut skrivregler och termlistor. Till TNC nära knutna termgrupper som Svenska biotermgruppen arbetar med terminologin inom speciella områden och ger råd och rekommendationer, publicerar termlistor m.m. Tidigare bedrev Svenska datatermgruppen ett aktivt arbete på detta område, men på senare tid har verksamheten där av främst ekonomiska skäl gått på sparlåga.
- Regeringskansliet med hjälp av dess språkexperter ger bl.a. ut Myndigheternas skrivregler och skrivhandledningar för olika textgenrer.
- Olika förlag ger ut ordböcker av olika slag och omfattning och man producerar även många andra verk med betydelse för språkvården, t.ex. läroböcker i svenska. Här bör uppslagsverk nämnas, eftersom dessa bl.a. fungerar språkligt normerande. Vidare kan nämnas tidningarnas egna normsamlingar, TT-språket och olika skrivstödsprogram för våra datorer, liksom den verksamhet som utförs av Mediespraksgruppen, ett samarbetsorgan för språkvårdare inom svenska nyhetsmedier.

Insatser för att öka kunskapen om bl.a. dialekter, ortnamn och personnamn görs inom SOFI.

Språkvårdsarbete bedrivs dessutom internt inom olika myndigheter, organisationer och företag. Det finns språkvårdare vid t.ex. Sveriges Radio, vissa dagstidningar, Tidningarnas Telegrambyrå samt vid olika myndigheter, organisationer och företag.

Det finns även olika föreningar och organisationer med inriktning på språk och språkvård.

Dessutom görs insatser för språket inom en rad andra politikområden, där särskilt forskningen och utbildningssektorn kan nämnas. Institutioner för nordiska språk eller svenska finns vid ett flertal universitet och högskolor.

För de nationella minoritetsspråken i Sverige är situationen varierande. Sverigefinska språknämnden vårdar och utvecklar det finska språket i Sverige. Nämnden anordnar bl.a. språkvårdsseminarier och utarbetar svensk-finska ordlistor inom olika samhällsområden. Sverigefinska språknämnden är samlokaliserad med Svenska språknämnden och samverkar på skilda vis med denna. Samiska språkrådet, som sorterar under Sametinget, arbetar med samiska språkvårdsfrågor, exempelvis genom att utveckla nya ord på samiska och en ny samisk terminologi. En annan uppgift är att arbeta med samiska ortnamn. Vid SOFI:s arkiv finns omfattande samlingar av samiskt dialektmaterial och samiska ortnamn. För romani chib och jiddisch finns inga språknämnder eller liknande som bedriver språkvårdsarbete. När det gäller teckenspråket kan teckenspråksavdelningen vid SDR nämnas. För meänkieli pågår arbete med att bygga upp en språkvårdande verksamhet. Undervisning och forskning i finska och samiska bedrivs vid några universitet och högskolor, och till någon del även för meänkieli.

Förändrade behov

Under vårt utredningsarbete har det framkommit att det finns ytterligare behov av korpusarbete. Genom den ökade användningen av IT har behoven av att ta fram svenska ord och termer med IT-anknytning ökat. Sådant arbete har utförts av bl.a. Svenska data-termgruppen, men måste drivas vidare med kraft. Datoriseringen har medfört att villkoren för textframställning har förändrats samt att mycket kraftfulla språkliga standardiseringsinstrument har lagts i händerna på programkonstruktörer. Mycket kunskap saknas fortfarande om vilka effekter sådant får på svenska språket.

Ett stort antal personer som brukar svenska har ett annat modersmål än svenska. Detta skapar behov av nya typer av ordböcker, skrivregelsamlingar, grammatikor m.m. Erkännandet av samiska, finska, meänkieli, jiddisch och romani chib som nationella minoritetsspråk innebär att statens ansvar för dessa språk har ökat. Teckenspråket är de dövas första språk. För teckenspråkets del kan nämnas att t.ex. Tolk- och översättarinstitutet (TÖI), SDR och olika universitet på skilda sätt bedriver arbete för teckenspråket. Stockholms universitet har utarbetat en digital version av Svenskt teckenspråkslexikon. Man har pekat på behovet av kontinuerlig dokumentation av nybildningar inom teckenspråket och av tecken från specialiserade fackområden. SDR menar att en språknämnd liknande sådana som finns för andra språk bör bildas för teckenspråket, bl.a. för att garantera kvaliteten på teckenspråksmaterial.

Vår bedömning

Korpusarbetet fungerar till stor del väl. Svenskan är ett av de bäst beskrivna språken i världen, bl.a. tack vare forskningen om svenska vid universitet och högskolor och de insatser Svenska Akademien gjort genom Svenska Akademiens ordbok och Svenska Akademiens grammatik. Vi är väl försedda med ordböcker och ordlistor av skilda slag. Även för skrivregler m.m. är situationen god.

Vi konstaterar dock att behoven av språkvård ökar och att de har förändrats. Inom korpusarbetet uppfyller dagens organisation för språkvård flertalet behov, men vissa behov kan inte tillgodoses, exempelvis inom IT-området och för mediespråket. Dessutom är språkvårdsbehovet för de övriga språken i Sverige inte tillgodsett i tillräcklig omfattning.

Beträffande mediespråket finns det behov av ökat stöd till medieföretagen i deras språkvårdsarbete. Behovet av att ta fram nya ord och termer på svenska ökar. Detta gäller kanske framför allt medierna, där det är viktigt att svenska uttryck introduceras så fort som möjligt. Samordningsarbete liknande det som utförs inom Mediespråksgruppen behöver intensifieras. Kunskapen om tillståndet och utvecklingen för mediespråket behöver förbättras och översättningars kvalitet inom televisionen följas.

Det finns även behov av att snabbt ge EU:s översättare hjälp med nya ord för nya företeelser och att ha tillgång till korpusar av skilda slag. Vidare behöver kunskapen om tillståndet och utveck-

lingen för EU-språket förbättras och översättningarnas kvalitet inom EU följas.

Riksdagen beslutade år 1999 att Sverige skulle ge fem språk status som nationella minoritetsspråk. Samtidigt har Sverige under de senaste årtiondena fått en stor mängd nya språk genom invandring. Till detta kommer även teckenspråket, som är de barndomsdövas modersmål. Detta förändrar naturligtvis förutsättningarna för den statligt finansierade språkvården. Svenska språknämnden och Terminologicentrum har i dag ingen kompetens vad gäller minoritets- och invandrarspråkens korpusfrågor, och inte heller för teckenspråket. Som berörts utförs språkvård för finskans respektive samiskans del av Sverigefinska språknämnden och Samiska språkrådet, och för meänkieli pågår arbete för att bygga upp språkvårdande organ.

Vad gäller korpusarbete för romani chib och jiddisch finns det behov av någon inrättning som har i uppgift att följa utvecklingen och vid behov samordna statens insatser samt komma med eventuella åtgärdsförslag till statsmakterna. För teckenspråkets del bör det enligt vår bedömning skapas resurser för att inrätta en särskild funktion för teckenspråk inom den centrala, statligt finansierade språkvården. Det är viktigt att språkvården har ett nära samarbete med de institutioner vid universitet och högskolor som arbetar med minoritetsspråken och teckenspråket.

19.3 Status- och inlärningsarbete

Verksamhet i dag

Med statusarbete avses insatser för att kartlägga och påverka språkens roll och funktion i samhället. Svenska skall kunna talas och skrivas inom så många samhällsområden som möjligt, samtidigt som vi i ett flertal sammanhang behöver ha goda färdigheter i engelska och andra internationella språk. Minoritetsspråkstalare och de döva måste ha möjlighet att bruka sina språk. Hur de olika språken i dagens Sverige skall fungera tillsammans är hittills frågor som i mindre utsträckning har behandlats av språkvården.

Inlärningsarbete handlar om olika åtgärder för att se till att språken förs vidare till kommande generationer. Frågan om hur språk kan läras ut och hur tillgängligheten till språk skall öka ingår i detta arbete. En viktig aspekt är hur minoritets- och invandrar-

språken i Sverige kan föras vidare. Insatser för att alla skall ges möjligheter att tillägna sig svenska språket liksom åtgärder för minoritets- och invandarspråken samt teckenspråket görs i dag inom ramen för olika politikområden, såsom utbildningspolitiken, kulturpolitiken, mediepolitiken, integrationspolitiken och handikappolitiken.

Vissa statusinsatser görs av dagens språkvårdsinrättningar. Språknämnden skall följa det svenska språkets utveckling. En naturlig aspekt av detta är att man försöker bevaka språkets användningsområden och funktion i samhällslivet. Terminologicentrum TNC har som uppgift att verka för att lämplig terminologi inte bara skapas utan också faktiskt används inom förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier. Det arbete som Regeringskansliets språkexperter gör för en klar, begriplig och effektiv offentlig svenska är en viktig del i arbetet med att försöka säkerställa "allas rätt till språket". Samiska språkrådet har som uttalad uppgift att stärka det samiska språkets ställning i samhället och att uppmuntra användningen av samiskan, både hemmavid och i officiella sammanhang.

Insatser när det gäller språks status har dock på det hela taget haft en undanskymd plats inom svensk språkvård. Svenskans ställning som landets huvudspråk har tidigare kunnat tas för självklar; nu är så inte längre fallet i stor utsträckning. Likaså har krav rests på en bättre ställning för landets olika minoritetsspråk. Företrädare för teckenspråket menar att detta språks position måste förbättras. Vidare har man allt mer uppmärksammat de problem som andraspråkstalare av svenska har att övervinna.

Förändrade behov

Det finns behov av mer och förändrat statusarbete. De olika språkvårdande organen saknar i dag till stor del verktyg för sådant arbete och ett tydligt mandat inom området föreligger inte heller.

Bruket av svenska i förhållande till engelska är för närvarande en av de viktigaste språkpolitiska frågorna. Det finns behov av ökad kunskap om svenska språkets ställning och de eventuella domänförlusterna som underlag för bl.a. politiska beslut. Svenskans ställning inom EU är också en central fråga som bör bevakas och följas upp kontinuerligt.

Sverige är i dag ett mångkulturellt samhälle där ett stort antal olika modersmål används. Många människor har därmed svenska som sitt andraspråk. Detta innebär att olika språkvårdande organ ställs inför nya frågor och att behov av ny kompetens uppstått. Tidigare har den svenska språkvården på många vis kunnat agera som om svenska var det enda språket i Sverige. I dag har de gamla minoritetsspråken fått en annan, officiell ställning och de nya invandrarpråken har gett Sverige en språklig mångfald som ställer oss inför andra språkliga frågor än tidigare. Detta gäller dels frågor om minoritetsspråkens bevarande och utveckling, dels allas möjligheter att utveckla sitt modersmål, dels möjligheten för alla att tillägna sig svenska språket. Vi behöver mer kunskaper om t.ex. förekomsten av diskriminering i arbetslivet på grund av brytning. Vi behöver på ett mer aktivt sätt följa tillståndet och utvecklingen för de nationella minoritetsspråken och teckenspråket. Vi behöver även följa utvecklingen för invandrarpråken och deras användning i Sverige: hur många som behärskar dem på olika nivåer, vilken förändring i behärskning och bruk som förefaller vara på gång och liknande frågor. Frågor om modersmålsundervisning och modersmålets betydelse för andraspråksinläringen bör uppmärksammas, liksom utvecklingen för undervisning i svenska som andraspråk. Minoritetsspråkens ställning i Sverige är fortfarande hotad, trots de insatser som statsmakterna vidtagit på senare tid. Åtgärder för att bevara och utveckla minoritetsspråken behövs.

De funktionshindrades rätt till språket är vidare en fråga som har uppmärksamats i utredningsarbetet. Flera aspekter har lyfts fram, bl.a. behov av språkteknologiska hjälpmedel av skilda slag, möjlighet att ta del av medierna och insatser för att stödja elever med tal- och skriftspråkliga funktionshinder. I detta sammanhang är självfallet även teckenspråkets roll central.

Vår bedömning

Vi har under vårt utredningsarbete identifierat flera nya behov av insatser som gäller status- och inlärningsarbete. Samtidigt kan vi konstatera att det i dag inte finns resurser att möta dessa behov. Det finns bl.a. behov av insatser för att underlätta erövrandet av svenskan, både för t.ex. personer med annat modersmål och personer med läs- och skrivsvårigheter.

Det finns i dag ingen aktör som ägnar sig åt språkpolitiska överväganden kring status och funktion för svenskan och andra språk i Sverige. Insatser för minoritetsspråken eller för teckenspråket är inte koordinerade med insatser för svenska språkets status. Det finns behov av insatser för att underlätta vår utveckling till ett mångspråkigt samhälle i praktiken.

Enligt vår bedömning bör den statligt finansierade språkvården – bl.a. som en konsekvens av 1999 års minoritetspolitiska beslut och den nya mångspråkiga situationen – ges ett allmänt ansvar för insatser som rör samtliga språk i Sverige. Det bör ingå i språkvårdens uppgifter att studera frågor om språkens funktion och ställning, både från ett individ- och ett samhällsperspektiv.

19.4 Rådgivning, information och upplysning

Verksamhet i dag

En viktig uppgift för språkvården är att svara på frågor från den intresserade allmänheten, myndigheter, företag och organisationer. Språknämnden, Akademien, TNC och olika samarbetsgrupper svarar alla på frågor om svenska språket via främst telefon och e-post. Språkvetare vid universitetens och högskolornas språkinstitutioner svarar också ofta på frågor från allmänheten.

I Svenska språknämndens aktiva rådgivning besvaras ca 50 frågor per dag, huvudsakligen via telefon och e-post. Sverigefinska språknämnden och Samiska språkrådet ger råd i frågor om dessa två minoritetsspråk. Regeringskansliets språkexperter och Klarspraksgruppens sekretariat har en omfattande rådgivning till departement och myndigheter via telefon och e-post.

Av det mer direkt utåtriktade informationsarbetet kan nämnas att Språknämndens tjänstemän håller föredrag och kurser, liksom att Språknämnden ger ut tidskriften Språkvård med fyra nummer per år (6 400 betalande prenumeranter). På Språknämndens och Terminologcentrums webbplatser publiceras bl.a. frågor och svar. Svenska Akademien har en webbplats, från vilken man exempelvis kan nå nätversionen av SAOB. Regeringskansliets språkexperter och Klarspraksgruppen föreläser om den offentliga språkvården och publicerar på webbplatsen Klarspråk bl.a. Myndigheternas skrivregler och andra handböcker och riktlinjer i redaktionella och språkliga frågor, liksom frågor och svar, språkspalter m.m. Klar-

språksgruppen ger vidare ut informationsbladet Klarspråksbulletinen med fyra nummer per år (ca 4 500 prenumeranter) och anordnar årligen flera seminarier och konferenser i språkvårdsfrågor för myndigheterna.

Sverigefinska språknämnden ger ut tidskriften Kieliviesti och Samiska språkrådet har som uppgift att informera om det samiska språket. Information om teckenspråket finns bl.a. på SDR:s webbplats.

Förändrade behov och möjligheter

Språkvårdande verksamhet förutsätter utåtriktad verksamhet. De råd, regler och mönster som läggs fast i ordböcker, skrivregelsamlingar och skrivhandledningar måste göras tillgängliga för språkbrukarna. En viktig del av språkvården är också att ge råd och stöd till språkbrukarna i språkliga frågor. I den reformering av den offentliga svenskan som skett under de senaste decennierna har exempelvis arbete gentemot myndigheter för att ge upplysning och öka medvetenheten varit centrala inslag. Naturligtvis är rådgivning o.d. också en viktig del i den mer allmänna språkvårdens arbete för att ge stöd till språkbrukarna i olika sammanhang. För statusarbetet är bl.a. upplysning om svenskans värde och egenskaper centralt, och detsamma gäller på motsvarande vis för de andra språk som brukas i Sverige. Språkvård handlar därmed i hög grad om att bedriva utåtriktad informationsverksamhet gentemot språkbrukarna genom att t.ex. ge ut tidskrifter och utföra folkbildande verksamhet.

Som en följd av den allmänna utvecklingen i samhället har kraven på information i språkliga frågor ökat. Allt fler måste på grund av arbetslivets datorisering och ökade utbildningskrav kunna använda det offentliga språket i både tal och skrift. Vi har på flera håll i betänkandet pekat på behov av ökade insatser inom folkbildningsområdet, bl.a. för att betona svenska språkets möjligheter, öka toleransen gentemot språklig variation och för att öka kunskapen om de övriga språken i Sverige. Vi har även pekat på behovet av informationsinsatser om t.ex. språkvalets betydelse i arbetslivet. I detta sammanhang vill vi även peka på att den tekniska utvecklingen har lett till möjligheter att rationalisera rådgivnings- och upplysningsverksamheten bl.a. genom att det går att lägga ut frågor och svar på nätet.

Vår bedömning

Språkvården har redan i dag utåtriktad verksamhet och det finns ett gott utbud av rådgivning och dylikt. Man ger på olika vis och i varierande omfattning råd till allmänheten, företag, myndigheter och organisationer. Likaså engagerar sig språkvätare vid universitet och högskolor i sådant arbete.

Vi har under utredningsarbetet inte genomfört någon utvärdering av vilka effekter denna verksamhet har. Tillgänglig statistik visar att man når ett ganska stort antal språkbrukare genom att t.ex. svara på frågor och ge ut tidskrifter och annat. Genom att använda sina olika webbplatser har språkvården också på ett förhållandevis kostnadseffektivt sätt kunnat bredda sin "kundkrets". Trots dessa insatser förefaller det sammantaget fortfarande vara så att språkvården inte i alla delar når den stora, breda allmänheten.

Enligt vår bedömning är det därför av stor vikt att man inom språkvården förstärker den informerande verksamheten ytterligare så att man på olika sätt når en stor andel av befolkningen. Attitydskapande arbete är i detta sammanhang ett angeläget moment. Den nya tekniken innebär även att det finns utrymme för rationaliseringar i rådgivningsverksamheten.

19.5 Terminologiverksamhet

Verksamhet i dag

Terminologiverksamhet kan delas upp i två delar, dels allmän verksamhet, dels näringslivsriktad verksamhet. Den näringslivsriktade verksamheten bedrivs på kommersiella grunder. På initiativ av ett företag eller en bransch tas mot betalning termer fram inom ett speciellt område. Under senare år har också EU varit en viktig uppdragsgivare. Exempelvis har kommissionen genom upphandling lagt ut uppdrag att förse kommissionens termdatabas Eurodicautom med svenska termer. Inom den uppdragsfinansierade verksamheten är såväl Terminologikum TNC som rent kommersiella företag verksamma. Den allmänna verksamheten handlar om de termer som kan ses som en kollektiv nytta och som ingen enskild aktör är beredd att betala för. Denna del av terminologiverksamheten bedrivs främst av Terminologikum TNC och finansieras genom statsbidrag. Terminologikum

TNC verkar för att lämplig terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Det finns dock även andra aktörer på området. Samarbetsgrupper som Svenska datatermgruppen, Svenska biotermgruppen och Svenska Optiksällskapets arbetsgrupp för språkvårdsfrågor ger rekommendationer om aktuella termer. Svenska Läkaresällskapet har en kommitté för medicinsk språkvård som ger råd och rekommendationer i språkfrågor med medicinsk anknytning. Olika myndigheter har dessutom ett ansvar för begreppen inom sina respektive verksamhetsområden. Även andra språkvårdsaktörer – inte minst den EU-anknutna språkvården – deltar i arbetet med att ta fram svenska ord och termer. Också Sverigefinska språknämnden och Samiska språkrådet utvecklar termer.

Förändrade behov

Under vårt utredningsarbete har det framkommit att det finns ytterligare behov av terminologiarbete. Bland annat har det pekats på termernas betydelse inom det språkteknologiska utvecklingsarbetet och vikten av att man når ut med nya termer och skapar förutsättningar för att de faktiskt kommer till användning. Genom det ökade bruket av IT har behoven av att ta fram svenska termer och begrepp ökat. Det krävs en mycket väl fungerande terminologi inom snart sagt samtliga fackområden om man skall kunna utnyttja det moderna samhällets snabba informationsflöde och dess oerhörda kommunikationsmöjligheter. Inte minst gäller det begrepp med IT-anknytning. I flera olika sammanhang har behovet av klara och tydliga termer betonats inom IT-området och i uppbyggnaden av en infrastruktur för digitala informationstjänster. Det finns behov av terminologisk samordning, inte minst när det gäller det begreppsansvar som vissa myndigheter har inom sina ansvarsområden. Under utredningsarbetet har det vidare pekats på hur viktiga termgrupperna är och att det bör skapas fler sådana grupper för andra fackspråksområden än de som täcks med dagens organisation.

Även som en följd av den omfattande textproduktionen inom EU har behovet av terminologisk samordning och utveckling blivit tydligt. Översättare och svenska tjänstemän som deltar i EU-arbetet behöver snabbt och enkelt få hjälp med att hitta den rätta termen inom en rad olika samhällsområden.

Vår bedömning

Terminologiverksamheten är en viktig del av språkvården. Vi anser att det är ett statligt ansvar att det totalt sett finns en väl fungerande terminologiverksamhet för svenska språket. När det gäller att ta fram termer inom ett specifikt branschområde eller dylikt skall detta enligt vår bedömning finansieras av branschen. När det gäller att ta fram termer som kan betraktas som allmänspråkliga har staten ett finansieringsansvar. Vi har i våra överväganden om terminologins ställning i språkvårdens framtida organisation utgått från att terminologiarbetet har både en allmän del och en näringslivsriktad del och att det därför är viktigt att terminologiarbetet har en koppling såväl till näringslivet och standardiseringen som till myndigheter och övriga delar av den centrala, statligt finansierade språkvården.

Vi menar att det är viktigt att integrera terminologiverksamheten i annat språkvårdande arbete – inte minst inom språkteknologin – så att man når ut med nya termer och att de faktiskt används.

19.6 Språkbanksverksamhet

Verksamhet i dag

En viktig resurs för språkvården är språkbanks, där samlingar av texter o.d. tillhandahålls så att man exempelvis kan undersöka hur ett visst ord används och hur vanlig en speciell konstruktion är. Textsamlingarna kan vara av olika slag, från sådana där i stort sett endast den rena texten finns tillgänglig så att man kan söka upp vissa ord, till mer avancerade korpusar som ger tillgång till konkordanser (belägg på ord insatta i sitt sammanhang, t.ex. den rad ordet står på eller den mening som det ingår i) och sökningar på grammatiska kategorier.

Vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet finns i dag den s.k. Språkbanken. Denna har byggts upp under lång tid och innehåller nu en rad olika korpusar från olika tidpunkter och med olika slag av text.

Bland övriga korpusar och textarkiv kan nämnas t.ex. Affärsvärldens tidningsdatabas, Runebergprojektet vid Linköpings universitet och Mediarkivet. För talspråkets del finns en stor korpus vid Institutionen för lingvistik vid Göteborgs universitet. Andra samlingar finns vid Centrum för talteknologi (CTT) vid Kungliga

Tekniska Högskolan i Stockholm. En närmare beskrivning av arbetet med de olika korpusarna och verksamheten inom Språkbanken ges i kapitel 17 om språkteknologiska initiativ.

Förändrade behov

Korpusar av det ovan nämnda slaget kan användas av många olika typer brukare och för många olika syften. Exempelvis är Språkbanken i Göteborg ett centralt hjälpmedel för lexikografisk och lexikologisk verksamhet men också för många slag av korpusinriktad språkforskning och för utveckling av kommersiella språkteknologiska produkter och tjänster. Den används numera inte bara av forskningen, utan utnyttjas även av många andra, däribland språkvårdare, översättare och den språkintresserade allmänheten. Den som undrar över hur ett visst ord används, om en förändring av språkbruket håller på att ske m.m. kan genom sökningar i språkbanken själv få svar på många frågor. Därigenom får man på egen hand fram upplysningar som tidigare vanligen tillhandahölls av språkforskare och språkvården. Under utredningsarbetet har det pekats på vikten av att det finns en god allmän tillgång till denna typ av korpusar, och att möjligheterna att tillhandahålla sådant material måste öka.

Den bild av språket som en korpus ger är naturligtvis beroende av vilket material korpusen bygger på. Det är därför viktigt att det också ingår talspråksmaterial i samlingarna, så att en komplett beskrivning av språket kan ges, inte minst då samlingarna används som stöd för avgöranden i språkvårdsfrågor. Talspråksmaterial är vidare nödvändigt för att utvecklingen av språkteknologiska produkter och tjänster inom talområdet skall kunna drivas vidare.

Vår bedömning

Vi anser att det är en angelägen språkvårdsuppgift att tillhandahålla en språkbank för både allmänheten, näringslivet och forskningen. Vi menar därför att en sådan resurs skall ställas till allmänt förfogande.

En sådan språkbank bör innehålla korpusar baserade på både skrift- och talspråk. Likaså bör den innefatta lexikografiska verk som ordböcker o.d. Resurser av detta slag är inte av intresse bara

från ett språkvårdsperspektiv, utan är betydelsefulla för språkforskare, för den språkteknologiska utvecklingen m.m. Vi har därför valt att behandla frågan om en nationell språkbank i samband med diskussionen av språkteknologiska behov och initiativ. En närmare redogörelse för våra bedömningar av behovet och nyttan av en nationell språkbank finns därför i kapitel 17.

Vi vill i detta sammanhang peka på vikten av att tillgången till ordlistor, skrivregler m.m. ökar, t.ex. genom att de tillgängliggörs på Internet. En hel del material finns redan tillgängligt via nätet, t.ex. SAOB och Myndigheternas skrivregler, men det finns också viktiga verk som inte sprids via Internet, bl.a. SAOL och Svenska skrivregler. I dag är språkvården beroende av försäljningsintäkter från olika produkter såsom ordlistor, skrivregler etc. Kraven på intäktsfinansiering gör att t.ex. Språknämndens skrivregler i dagsläget inte kan tillgängliggöras på Internet. Vi anser att det ligger i statens intresse att sådana produkter i större utsträckning görs tillgängliga för en bred allmänhet. Sådant material är en viktig del av den språkliga infrastrukturen. Det är därför olyckligt att språkvården är beroende av de intäkter som dessa ger. Staten bör därför öka sina anslag till denna verksamhet för att garantera att dessa produkter kan spridas bättre, bl.a. genom att göras tillgängliga i elektronisk form på Internet.

19.7 Språkteknologi

Verksamhet i dag

Inom det språkteknologiska området sker en omfattande verksamhet, bl.a. inom en rad olika företag och forskningsinstitutioner. Språkvården har i dag ingen möjlighet att täcka in det språkteknologiska området. Vissa ansatser har dock gjorts. Som exempel kan nämnas att Språknämnden har förstärkt sin kompetens inom språkteknologiområdet och byggt ut kontaktnätet inom IT-området. Terminologicentrum TNC har kompetens inom området termdatabanker. Vid Språkbanken i Göteborg finns som ovan berörts stora textsamlingar och korpuser. Det statliga, riktade stödet till språkteknologisk forskning och utveckling handläggs av Vinnova. Även Statskontoret är i viss mån involverad i språkteknologiska frågor.

Förändrade behov

Det har i utredningsarbetet framkommit att det finns behov av ett nära samarbete mellan forskning, högre utbildning, näringsliv och myndigheter för att utveckla den svenskspråkiga språkteknologin. Språkteknologins olika intressenter inom forskning, näringsliv och myndigheter har framfört behov av tal- och textdatabaser samt mer insatser för forskning och utveckling inom området. Det har från olika håll framförts behov av ett organ som kan ha överblicken över tillgången på svenska språkresurser, koordinera statens stöd till forskning inom området, följa och se till att Sverige deltar i de språkteknologiska programmen inom EU och driva utvecklingsfrågor som gäller språkteknologi, särskilt maskinöversättning. I utredningsarbetet har det också pekats på att det finns behov av testning av bl.a. den språkliga kvaliteten i program och olika språkteknologiska produkter och av att följa utvecklingen. Det finns även behov av överblick över språkteknologins betydelse som hjälpmedel för funktionshindrade.

Vår bedömning

Vi har i kapitel 17 föreslagit att ett samordnande organ för språkteknologin skall inrättas av staten. Detta skall bl.a. ha överblicken över tillgången på svenska språkresurser, tillsammans med Vinnova koordinera statens stöd till forskning inom området och driva utvecklingsfrågor vad gäller maskinöversättning.

19.8 Myndighetsspråkvård

Verksamhet i dag

Språkvårdsarbete bedrivs på olika sätt inom myndigheterna, bl.a. finns språkvårdare anställda vid några myndigheter. För myndigheternas del regleras språkvårdsarbetet genom förvaltningslagen och verksförordningen. I Regeringskansliet finns språkexperter som arbetar med språkvården inom departementen och även bedriver mer utåtriktad verksamhet gentemot exempelvis myndigheter och EU:s institutioner. Klarspraksgruppen, som främjar språkvårdsaktiviteter hos myndigheterna, är kopplad till språkexperterna i Regeringskansliet.

Förändrade behov

Varje myndighet har redan i dag ett ansvar för att arbeta med språkvård. Men kraven på myndighetspråkvården har förändrats. Myndigheterna skall numera kunna hantera mångspråkigheten i samhället, både minoritetsspråkens nya, officiella ställning och invandrarspråken. Uppbyggnaden av 24-timmarsmyndigheter ställer andra språkliga krav än tidigare, inte minst på hur man använder begrepp och termer och hur texter utformas. Myndigheternas begreppsansvar är en viktig del av myndighetspråkvården där behovet av samordning har ökat. Det finns ökande behov av stöd till myndigheternas språkvårdsarbete. Det finns dessutom ett fortsatt stort behov av att driva språkvårdsfrågorna vidare inom EU.

Vår bedömning

På olika håll i betänkandet har vi betonat vikten av välfungerande texter och ett klart och tydligt myndighetspråk. Vi har även behandlat frågorna om myndigheternas begreppsansvar, vilket är en viktig del av myndighetspråkvården.

Enligt vår bedömning är det inledningsvis viktigt att slå fast att varje myndighet själv skall ta ansvar för sin egen språkvård. Detta följer också av nuvarande lagstiftning och av det förslag till språklag som kommittén lägger fram i detta betänkande. Det finns flera indikationer på att myndigheternas språkvårdsarbete inte genomförs så strukturerat som önskvärt. Det betraktas ofta som en bisyssla för redan språkintresserade medarbetare på myndigheterna. Det är därför viktigt att klargöra för myndigheterna hur centralt det språkvårdande arbetet är och att på olika sätt stödja sådant arbete.

Vi anser att det finns behov av ett centralt stöd till myndigheternas språkvårdande arbete. Detta stöd bör ges till både statlig och kommunal verksamhet. Dagens stöd till språkvården på myndigheterna ges huvudsakligen av en arbetsgrupp i Regeringskansliet (Klarspraksgruppen) i nära samverkan med Regeringskansliets grupp av språkexperter. Även andra organ, bl.a. Språknämnden och Terminologicentrum, bistår myndigheterna i språkfrågor. När det gäller myndigheternas begreppsansvar saknas i dag ett samlat, centralt stöd.

Vår ambition har varit att myndigheterna skall kunna få ett så välfungerande och effektivt stöd som möjligt för sitt interna språkvårdsarbete med tanke på de nya behov som uppkommit. Detta bör i sin tur leda till att allmänheten möter ett klart och begripligt myndighetsspråk samt att regering och riksdag ges goda underlag för den fortsatta språkpolitiken.

I kapitel 16 har vi lämnat förslag till mål för en nationell språkpolitik. Dessa mål berör varje myndighet och kommer att ställa krav på inte enbart ett korrekt och välfungerande språk, utan även på att myndigheterna betonar medborgarperspektivet ("allas rätt till språk") samt omsorgen om svenskans ställning ("komplett och samhällsbärande språk").

Målen innebär att språkvården även fortsättningsvis skall prioritera arbetet för ändamålsenliga texter och ett korrekt och välfungerande språk. Men de innebär också att språkvården ställs inför nya uppgifter. Som framhållits på flera håll i betänkandet har den språkliga situationen i Sverige förändrats genom bl.a. internationaliseringen och datoriseringen. Myndigheterna skall i dag kunna hantera mångspråkighet, både minoritetsspråken, teckenspråket och invandrarspråken. Uppbyggnaden av 24-timmarsmyndigheter ställer andra språkliga krav än tidigare, inte minst på användningen av begrepp och termer. En konsekvens av detta är att det centrala stödet till myndigheterna måste vidgas till att omfatta flera nya områden.

Statskontoret har på regeringens uppdrag utvärderat begripligheten i myndighetstexter och analyserat vilket stöd myndigheterna kan behöva i sitt framtida språkvårdsarbete. Av rapporten framgår att myndigheterna har stort behov av stöd i språkvårdsarbetet. Många myndigheter behöver hjälp till självhjälp. Bland annat framhävs vikten av att myndigheter med stora kontaktytor mot allmänheten fungerar väl. Myndigheterna efterfrågar "ett stödorgan med tydligare angivna uppgifter och fastare organisatorisk form än dagens" (På väg mot ett bättre myndighetsspråk, 2001). Förutom den kompetens – språkvetenskaplig, juridisk och förvaltningsmässig – som finns hos dagens centrala myndighetsspråkvård (Klarspraksgruppen) efterfrågas också kompetens när det gäller bl.a. elektroniska hjälpmedel, utvärdering av språkvårdsarbetet, EU-anknutna frågor samt önskemål om stöd för att visa att språkvårdsarbete lönar sig.

19.9 Uppföljning och utvärdering

Verksamhet i dag

Uppföljning och utvärdering är ingen verksamhet som utförs inom språkvården för närvarande.

Förändrade behov

Vi har föreslagit att språkpolitik skall införas som ett nytt politikområde med egna mål och en egen lagstiftning. Från statsmakternas sida finns därmed behov av analyser av olika slag som underlag för politikens genomförande inom språkområdet, t.ex. av det svenska språkets och de övriga språkens tillstånd och utveckling. Det finns också behov av att regelbundet följa upp de statliga insatserna och så småningom även utvärdera dessa för att ge statsmakterna information om åtgärdernas effektivitet. Från ett medborgarperspektiv finns behov av uppföljning av att nu gällande och nya författningar av språklig karaktär följs. Från Språknämnden har behovet av ett slags språkbudsman framförts dit allmänheten kan vända sig om rätten att använda svenska, minoritetsspråk eller annat språk har kränkts.

I utredningsarbetet har det framkommit behov av mer kvalificerat utredningsarbete. I framför allt de frågor som berörs under rubriken status- och inlärningsarbete behövs mer kunskap och underlag för de beslut som riksdag, regering, språkvårdsorgan och andra skall fatta.

I kapitel 18 föreslås att offentliga utredningar och kommittéer skall göra språkliga konsekvensbedömningar. Detta innebär att språkvården får uppgiften att bevaka att sådana genomförs och vara remissinstans för utredningsbetänkanden.

Vår bedömning

Statsmakternas behov av analyser av olika slag som underlag för politikens genomförande har ökat, bl.a. genom de förändringar som gjorts av den statliga budgetprocessen. Mål- och resultatstyrningen ställer krav på analyser av vilka insatser som gjorts, resultaten av dessa och hur de har bidragit till att uppnå målen. Även omvärldsfaktorer av betydelse för den statliga resursallokeringen är

viktiga att analysera. Kravet på sådana analyser bör gälla även språkområdet. Att följa det svenska språkets, de nationella minoritetsspråkens, teckenspråkets och invandrarspråkens tillstånd och utveckling och föreslå åtgärder när detta bedöms nödvändigt bör vara en uppgift för någon instans. Dessa omvärldsanalyser bör även vara centrala underlag för informerande och folkbildande insatser. Det är viktigt att olika statliga åtgärder regelbundet följs upp och så småningom även utvärderas för att statsmakterna skall få information om åtgärdernas effektivitet.

Vi menar därför att statsmakterna behöver förses med underlag som gäller dels tillståndet och utvecklingen för språken i Sverige, dels resultaten av de språkpolitiska insatser som föreslås i handlingsprogrammet. Kommittén lämnar inget konkret förslag om hur uppföljningssystemet skall byggas upp. Vi menar att detta måste bli föremål för ett kontinuerligt utvecklingsarbete de kommande åren. Inspiration kan hämtas från andra sektorsövergripande politikområden, t.ex. ungdomspolitik.

Det är också viktigt att någon instans följer upp att nu gällande och nya författningar av språklig karaktär verkligen efterlevs. Det behövs uppföljning av olika författningar som redan nu på något sätt reglerar språkens användning (t.ex. minoritetsspråkslagstiftningens efterlevnad i Norrbotten och användningen av svenska i patientjournaler). Dessutom föreslår vi i detta betänkande en språklag. Även ett av Språknämnden till kommittén framfört behov av en "språkbudsman" dit allmänheten kan vända sig om rätten att använda svenska, minoritetsspråk eller annat språk har kränkts framstår som angeläget. Detta är uppgifter som i princip inte utförs i dag.

19.10 Internationellt samarbete

Verksamhet i dag

Nordiskt samarbete har sedan lång tid varit en viktig del av olika språkvårdsinrättningars verksamhet. Ett av målen med språkvården har varit att bevara och helst stärka den nordiska språkgemenskapen.

Huvudorganet för nordiskt samarbete i språkfrågor är Nordiska språkrådet. Nordiska språkrådet är upprättat av de språknämnder eller motsvarande inrättningar som representerar de inhemska

språken i Norden. Det ska fungera som ett forum för samverkan mellan de olika nämnderna. Det är sakkunnigt organ åt Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet.

Nordiska ministerrådets språkpolitiska referensgrupp är beredningsorgan för de nordiska ländernas utbildningsministrar, och lyder direkt under Nordiska ministerrådet. Gruppen har ett dusintal ledamöter som representerar Nordens olika länder och språk. Huvudsakligen arbetar man för att främja den nordiska språkförståelsen och för att stödja de språk i Norden som brukas av mindre befolkningsgrupper.

Inom terminologiområdet sker också nordisk samverkan. Exempelvis är Nordterm ett nordiskt forum och nätverk för terminologiarbete och Nordisk förening för lexikografi (NFL) har till syfte att utveckla praktiskt och vetenskapligt ordboksarbete i Norden och att främja nordiskt samarbete om lexikografi.

För samiskans del finns ett omfattande nordiskt samarbete i språkfrågan. Nämnas kan även samarbetet mellan Sverige och Finland om Sverigefinska språknämnden, som delfinansieras av finska staten.

Förändrade behov

De nordiska länderna står på många vis inför liknande språkvårdsutmaningar i en förändrad värld. Vad engelskans allt större betydelse får för konsekvenser är en fråga som diskuteras i alla nordiska länder. Hur invandrare skall ges möjlighet att lära sig de olika ländernas språk och integreras i våra samhällen är likaledes frågor som berör hela Norden, om än i varierande utsträckning och på skilda sätt.

Att vidmakthålla och utveckla den nordiska språkgemenskapen och det nordiska språksamarbetet är därför viktiga språkvårdsuppgifter. I kapitel 7 har vi pekat på vikten av ökade insatser för den nordiska språkgemenskapen och i kapitel 17 på behovet av nordiskt samarbete i språkteknologi- och språkbanksfrågor. Men förutsättningarna för det nordiska samarbetet förändras när omvärlden ändras. Exempelvis är numera Danmark, Sverige och Finland medlemmar av EU, medan Norge och Island står utanför. De utvecklingar som sker inom våra olika länder spelar också en roll. Att våra språk alltmer brukas som andraspråk får exempelvis konsekvenser för den nordiska språkgemenskapen.

Genom EU-medlemskapet har nya organ och uppgifter för språkligt samarbete tillkommit.

Vår bedömning

Vi anser att den nordiska språkgemenskapen och det nordiska samarbetet är en tillgång och styrka. Vi menar att man inom språkvården bör slå vakt om denna språkgemenskap. Därför är det också viktigt att språkvården aktivt medverkar i det nordiska samarbetet. Genom Sveriges medlemskap i EU har nya uppgifter och nya organ för samarbete tillkommit, bl.a. när det gäller språkteknologi. Att delta i sådant arbete och se till att det utvecklas i takt med de nya behov och utmaningar som uppstår är således en av de funktioner som språkvården skall utföra.

20 Språkvårdens organisation

Kommittén har i uppgift att lägga fram ett förslag om den svenska språkvårdens framtida organisation. I föregående kapitel redovisade vi våra bedömningar och förslag angående de uppgifter som vårt förslag till handlingsprogram innebär för språkvårdens olika organ. I kapitel 16 lämnade vi våra förslag angående målen för en nationell språkpolitik och i kapitel 18 våra förslag om en språklagstiftning. I detta kapitel redovisar vi utifrån dessa överväganden vårt förslag om hur den svenska språkvården skall organiseras för att kunna utföra dessa uppgifter på bästa möjliga sätt.

Vi föreslår bl.a. att en ny statlig myndighet – Sveriges språkråd – skall inrättas. De främsta anledningarna till att vi föreslår denna förändring är att språkvården ställs inför nya uppgifter, att den behöver bredda sitt verksamhetsfält till att inte bara omfatta svenskan, att den behöver en stabilare ekonomisk och organisatorisk bas och att den behöver fullgöra uppgifter som bäst utförs av en myndighet och som delvis inte kan utföras av en privat inrättning. I denna myndighet samordnas många – men inte alla – av de språkvårdande uppgifterna, och verksamheten breddas till att omfatta också andra språk än svenskan.

Följande punkter om språkvårdens organisation ingår i vårt förslag till handlingsprogram för svenska språket:

- Den centrala, statligt finansierade språkvården skall samordnas och ges statligt huvudmannaskap.
- En ny myndighet för språkvårdande uppgifter, Sveriges språkråd, skall bildas. Staten avvecklar sitt engagemang i Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden.
- Terminologiverksamhet skall utgöra ett separat verksamhetsområde inom Sveriges språkråd.
- Regeringskansliet bör behålla sin språkvård. Språkvård med anknytning till EU bör vara en viktig uppgift för Regeringskansliet.

20.1 Det behövs förändringar inom språkvården

Vårt förslag: Den centrala, statligt finansierade språkvården skall samordnas och ges statligt huvudmannaskap.

Språknämnden har i en särskild skrivelse redovisat en principskiss om svensk språkvård och Språknämndens framtida organisation (2000). I skrivelsen konstateras att de språkvårdande insatserna i samhället oundvikligen kommer att öka, oavsett om det sker i organiserad form eller ej. Nämnden redovisar fyra organisatoriska alternativ, men förordar att Språknämnden blir ett "folkbildande forskningsinstitut". Språknämnden vill börja med att stärka forskningsdelen i sin verksamhet. Nämnden menar vidare att en mer omfattande verksamhet borde innebära att staten tar ett större ansvar. I sitt budgetunderlag (Framställning februari 2001) menar Språknämnden att språkvården institutionellt är svag. Den har av tradition sysslat mycket lite med verksamhet som vetter mot språkpolitik, mot svenskans ställning som arbetspråk inom vetenskap, politik, skola och näringsliv eller mot frågor om läs- och skrivkunnighet. Dessa uppgifter kräver långsiktig planering, tillämpad forskning och folkbildning på ett sätt som den institutionella språkvården i dag saknar resurser för. Om språkvården skall ta sig an dessa uppgifter måste enligt Språknämnden nuvarande organisationsformer och resurser ses över.

Terminologicentrum TNC har i sitt budgetunderlag (Bidragsansökan för år 2002) pekat på att det är nödvändigt med ett nationellt centrum för terminologi och fackspråk, för samordningens, överblickens och kontinuitetens skull.

Språket är allas angelägenhet

Språket är en nationell angelägenhet, en central del av kulturarvet med stor betydelse för landet. Den centrala språkvården innefattar en rad olika aktörer – både offentliga och privata – som på olika sätt vårdar svenskan eller något annat av språken i Sverige. Utredningsarbetet har visat att svensk språkvård i många stycken fungerar väl, särskilt inom korpusarbetet. Företrädare för Svenska språknämnden, Svenska Akademien och Terminologicentrum TNC har för kommittén betonat att samarbetet mellan språkvårdsorganen generellt sett fungerar bra. Till följd av den nya språksituationen

finns dock uppgifter som inte kan tas hand om på ett tillfredsställande vis, särskilt inom status- och inlärningsarbetet. Till detta kommer statsmakernas behov av beslutsunderlag och uppföljning av regelverkets efterlevnad. Språkvårdens brist på resurser och dess organisatoriska uppbyggnad hindrar den exempelvis från att ta sig an de nya uppgifter som har uppstått till följd av internationaliseringen och datoriseringen.

Den icke-statliga språkvården är viktig

Vissa delar av den svenska språkvården utförs på privat eller kommersiell grund genom t.ex. Svenska Akademien och förlagen. Detta är enligt vår mening bra. Svenska Akademien gör ett mycket betydelsefullt arbete för det svenska språket, bl.a. genom att ge ut ett flertal ordböcker och genom att ha bekostat Svenska Akademiens grammatik. Akademien är en helt fristående inrättning vars verksamhet regleras av dess stadgar, och den står därmed utanför den del av den svenska språkvården vars organisation staten kan påverka.

Det finns ingen anledning för staten att ha synpunkter på denna del av språkvården. Det är dock viktigt att de förslag till organisation som läggs inte påverkar Akademiens verksamhet negativt, och det finns naturligtvis heller ingen anledning att den statligt stödda språkvården skulle ta över uppgifter som nu hanteras av Akademien. Vi finner det t.ex. vara en god ordning att Akademiens ordlista även i framtiden kommer att vara den grundläggande normen för stavning, ordböjning m.m.

Det är enligt vår bedömning också viktigt att Akademien även fortsättningsvis får en trygg och stabil finansiering för arbetet med SAOB. Riksdagen har i ett tillkännagivande gett regeringen i uppdrag att finna en lösning så att kravet att kungöra i Post- och Inrikes Tidningar vad som införts i aktiebolagsregistret kan slopas (bet. 2001/02:NU 1). Enligt betänkandet skulle ett slopat publiceringstvång innebära att Akademien förlorar ca 18 miljoner kronor per år. Utskottet "inser problemet med att finna en finansiering av Svenska Akademiens ordbok".

Vi menar att det är nödvändigt att staten finner en lösning på finansieringsfrågan för ordboken och att denna fråga behandlas i det förslag som regeringen lägger till riksdagen.

Det behövs förändringar inom den statligt finansierade språkvården

Den statligt finansierade språkvården har en organisation som bygger på att flera aktörer har specialiserat sig på olika uppgifter. Det är på många sätt positivt att det finns flera, av varandra oberoende aktörer inom den svenska språkvården. Detta har historiska orsaker och har antagligen varit en ändamålsenlig organisation, men har också medfört att enheterna var för sig är små.

Vi menar att den verksamhet som utförs av de olika institutionerna visserligen fungerar väl utifrån den egna aktörens perspektiv, men utifrån en helhetssyn innebär dagens struktur att de knappa resurserna splittras. De olika språkvårdsorganen blir små och förmår inte ta sig an de uppgifter som uppstått till följd av de nya behoven i samhället.

Det är enligt vår bedömning märkligt att huvudaktören inom den centrala, statligt finansierade språkvården, Svenska språknämnden, inte har statligt huvudmannaskap utan är en ideell förening med olika medlemmar.

Statens roll är att se till att det finns en fungerande central språkvård

Vi menar att det är allas vårt ansvar att bevara, vårda och utveckla språket. Statens uppgift är, enligt vår bedömning, att se till att det finns en fungerande central språkvård i Sverige som bl.a. kan ge stöd till den lokala språkvården. Stora delar av språkvården kräver statligt stöd för att överleva. Dessa delar av språkvårdsverksamheten är av den arten att de måste ses som ett statligt åtagande. Vi finner det rimligt att denna centrala, statligt finansierade språkvård ges en annan konstruktion än den som gäller i dag, bl.a. för att tydliggöra statens ansvar.

Vi anser att den statligt finansierade delen av språkvården har en bräcklig finansiering. Svenska språknämnden har begränsade resurser till sitt förfogande. Mycket av det lokala språkvårdsarbete som sker ute på myndigheter och företag är beroende av eldsjälar som har språkvården som bisyssla. Det arbete som sker i term- och samarbetsgrupperna är ideellt och beroende av enskilda personers intresse. Så är fallet också med Klarspraksgruppen, vars anslag är begränsat.

Sammantaget finns enligt vår bedömning en mycket spröd grund för genomförandet av språkpolitiken.

Den centrala, statligt finansierade språkvården skall samordnas och ges statligt huvudmannaskap

Vi menar att det finns behov av samordning av den centrala, statligt finansierade språkvården. Mot den bakgrunden föreslår vi att den verksamhet som bedrivs av Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden skall samordnas och att den skall ha ett statligt huvudmannaskap. Till detta skall vidare föras det centrala stödet till myndighetsspråkvården, Språkbanken och ansvaret för den allmännyttiga delen av terminologiverksamheten. Likaså skall visst ansvar för landets minoritetsspråk och för teckenspråket ingå i uppgiften. Även nya funktioner, såsom språkteknologi, skall föras hit, se avsnitt 20.2.2 nedan.

Vi anser att det är nödvändigt att den statliga språkpolitiska verksamheten har en tryggad finansiering som gör att man inte är beroende av kommersiell verksamhet. Genom att ge språkvården ett statligt huvudmannaskap tydliggörs statens ansvar för finansieringen.

Terminologicentrum TNC bör ges en mer renodlad, uppdrags- eller bidragsfinansierad roll. Det är viktigt att vissa delar av verksamheten även fortsättningsvis finansieras genom uppdrag från näringslivet. En fortsatt uppdragsfinansiering bör garantera branschens fortsatta engagemang i och intresse för termfrågor.

Vi har inte sett några fördelar med att även samordna SOFI:s verksamhet med resten av den centrala, statligt finansierade språkvården. För den privat finansierade språkvården har kommittén varken någon anledning eller något mandat att lämna förslag. Den lokala språkvården på bl.a. myndigheter behandlas i kapitel 9.

20.2 En ny myndighet – Sveriges språkråd – bildas

20.2.1 Sveriges språkråd

Våra förslag:

- En ny myndighet för språkvårdande uppgifter, Sveriges språkråd, skall bildas. Staten avvecklar sitt engagemang i Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden.
- Terminologiverksamhet skall utgöra ett separat verksamhetsområde inom Sveriges språkråd.

Ett nytt organ för språkvårdande uppgifter, Sveriges språkråd, bildas

Vi föreslår att staten inrättar ett nytt organ för språkvårdande uppgifter. Bland annat för att betona ansvaret även för andra språk i Sverige än svenskan föreslås namnet Sveriges språkråd. Samtidigt avvecklar staten sitt engagemang i Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden samt sitt statsbidrag till Terminologicentrum TNC. I praktiken innebär detta förslag att de befintliga uppgifter som utförs i Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden överförs till en ny organisation. Vi förutsätter att personalen i språknämnderna följer med till det nya organet. TNC kvarstår som ett eget, uppdrags- eller bidragsfinansierat organ. Svenska Akademien förutsätts fortsätta med sin verksamhet som hittills och kommer därmed att även framdeles svara för grundläggande korpusarbete i form av ordböcker m.m.

Sveriges språkråd skall bedrivas i myndighetsform

Vi har i valet av verksamhetsform för Sveriges språkråd gjort följande överväganden. Regeringen har i propositionen Former för verksamhet som är beroende av statligt stöd (prop. 1995/96:61) uttalat att statlig verksamhet bör bedrivas i myndighetsform och att myndighetsformen har sådana egenskaper att staten i de allra flesta fall knappast har anledning att ens överväga delegering av en förvaltningsuppgift till ett privaträttsligt organ. Myndigheterna kan numera sägas ha stor handlingsfrihet. Införandet av mål- och resultatstyrning betyder att regeringen inte längre detaljstyr en myndighets verksamhet. Myndigheternas redovisningssystem och styrsystem i övrigt har anpassats till vad som gäller inom andra delar av samhället. Utvecklingen har också gått i riktning mot ökad flexibilitet och variation i utformningen av personalpolitiken. Myndigheterna har fått ett vidgat ansvar för verksamheten. Inom ramen för tilldelade medel har myndigheterna getts ett i stort sett totalt ansvar för sina kostnader samtidigt som kraven på redovisning av verksamhetens resultat har ökat. I vissa fall kan man dock tänka sig att ett aktiebolag eller en ideell förening bildas för att utföra verksamhet som är beroende av statligt stöd.

Vi har funnit få skäl som talar för aktiebolags- eller föreningsformen, men flera goda skäl för myndighetsformen. Myndighetsformen är det naturliga valet om språkpolitiken ses som ett statligt

åtagande och görs till ett eget politikområde med egen lagstiftning, på samma sätt som andra politikområden där staten har inrättat myndigheter för att handlägga olika frågor av gemensamt intresse för landet. Vissa av de uppgifter som vi föreslår att språkvården skall få är av sådan art att de inte kan överlätas på något privaträttsligt organ utan att det finns stöd för det i lag. Det gäller t.ex. uppföljning av hur en språklag och andra författningar efterlevs, medverkan i fördelning av medel för språkteknologisk forskning och stödet till myndighetsspråkvården. Språket och språkvården är dessutom en grundläggande del av infrastrukturen i samhället.

Det kan finnas vissa farhågor mot att välja myndighetsformen och att därmed göra språkvården till föremål för statlig styrning. Myndighetsformen innebär att ett organ både kan och bör styras av riksdag och regering vad gäller mål och inriktning, dels genom en myndighetsinstruktion, dels genom årliga regleringsbrev. Detta innebär i viss mening att en språkvårdande myndighet blir beroende av regeringen och riksdagen för sin fortlevnad, men detta är redan i dag fallet för de organisationer som är beroende av statlig finansiering. När det gäller verksamhetens innehåll innebär myndighetsformen inte att statsmakterna styr verksamheten i detalj. Språkvården kommer därmed inte att bli beroende av politiska beslut i olika sakfrågor.

Mot den bakgrunden föreslår vi att Sveriges språkråd skall bedrivas i myndighetsform.

Språkrådets ledning, organisation och lokalisering

Vi föreslår att Språkrådet blir en myndighet under regeringen. Av detta följer att Språkrådets styrelse och myndighetschef också utses av regeringen.

Det kan övervägas om Svenska språknämndens nuvarande medlemsförsamling kan användas av den nya myndigheten som referensgrupp. Den skulle i sådana fall behöva breddas så att även minoritets-, invandrar- och teckenspråken företräds. Likaså bör det övervägas om referensgrupper för olika frågor skall inrättas, såsom terminologi, språkteknologi och myndighetsspråkvård.

En organisationskommitté bör ges i uppdrag att ta fram ett mer detaljerat förslag för hur denna nya myndighet skall organiseras. Det bör vara möjligt att starta verksamheten vid den nya myndigheten den 1 januari 2004.

Vi återkommer till våra överväganden om den nya myndighetens lokalisering i kapitel 21.

20.2.2 Språkrådets uppgifter

Korpusarbete vidgas till minoritetsspråken och teckenspråket

Det kan naturligtvis diskuteras om de nya uppgifter inom språkvårdens korpusarbete som vi föreslår skall tillföras Sveriges språkråd eller om en helt ny inrättning skall skapas för detta ändamål. Vi anser dock att det är naturligt att Språkrådet ges huvudansvaret för korpusarbetet. Svenska språknämnden, som kommer att bilda stommen till det nya språkrådet, är den centrala inrättningen inom många delar av korpusverksamheten. Vi menar därför att det inte är lämpligt att inrätta nya organ för de tillkommande uppgifterna. Svensk språkvård har en mycket lång erfarenhet av arbete inom korpusområdet. Vi föreslår därför att Sveriges språkråd ges de uppgifter inom funktionen korpusarbete som framgår av kapitel 19.

Vi föreslår vidare att Sverigefinska språknämndens kansli inordnas i Sveriges språkråd. Frågan om formerna för samarbete mellan Sverigefinska språknämnden och Svenska språknämnden har diskuterats vid olika tillfällen. Nämnderna har i dag ett gott samarbete, både verksamhetsmässigt och vad gäller praktiska frågor såsom lokaler och viss administration. När det gäller de nya uppgifter som språkvården står inför finns möjligheter till samordningsvinster. Sverigefinska språknämnden har till kommittén framfört att man önskar ingå som en egen enhet i Sveriges språkråd.

Sametingets arbetsuppgifter är beslutade av riksdagen och reglerade i lag. Enligt Sametingslagen skall Sametinget leda det samiska språkarbetet. Riksdagsbeslutet om Sametinget år 1992 var av stor betydelse och innebar ett ökat samiskt inflytande och självbestämmande i bl.a. språkfrågor. Detta har utgjort en av utgångspunkterna för våra överväganden i denna fråga. När det gäller det samiska språkvårdsarbetet och dess förhållande till övrig språkvård i Sverige finns det olika möjliga alternativ:

- Sametinget väljer att låta Samiska språkrådet kvarstå som en separat inrättning med nära kontakter med Sveriges språkråd.
- Sametinget väljer att låta Samiska språkrådet ingå som en enhet i Språkrådet.

Vi menar att det är naturligt att Sametinget självt avgör hur det samiska språkvårdsarbetet skall organiseras i framtiden. Vilket alternativ som än väljs är det enligt vår mening naturligt att den språkvårdande verksamheten även fortsättningsvis är geografiskt förlagd till det samiska språkområdet (f.n. Jokkmokk). Om Sametinget väljer att låta Samiska språkrådet ingå som en enhet i Sveriges språkråd bör det övervägas hur Sametinget skall ges möjlighet att leda det samiska språkarbetet i en framtida organisation. Vi menar att detta är en fråga som bör avgöras av Sametinget och föreslår därför att Sametinget ges möjlighet att bestämma hur man vill samverka med det föreslagna Sveriges språkråd i språkpolitiska frågor. Samiska språkrådet har till kommittén framfört att man inte önskar att organisatoriskt ingå i Sveriges språkråd, men att man är intresserad av fördjupade kontakter i syfte att förstärka den samiska språkvården.

Vårt förslag innebär, som framgår nedan, att Sveriges språkråd ges ett övergripande ansvar för det språkliga statusarbetet i landet. Om Sametinget väljer att låta sin språkvård stå utanför Sveriges språkråd bör det klargöras att Sveriges språkråd har en skyldighet att samråda med Sametinget och dess språkråd i frågor där samiska på olika sätt kan komma att påverkas.

Det pågår ett arbete med att bygga upp ett språkvårdande organ för meänkieli. Företrädare för Svenska tornedalingars riksförbund (STR-T) har till kommittén framfört att det finns flera möjliga organisatoriska lösningar för en sådan språknämnd. Ett alternativ är att den blir ett separat organ. Ett annat alternativ är att ett sådant språkvårdsorgan knyts till Sveriges språkråd och organiseras som en avdelning inom Språkrådet med lokalisering i Tornedalen. Vi har i våra överväganden kommit fram till att fördelarna med det andra alternativet överväger, varför vi föreslår att resurser tillskapas för att ge Sveriges språkråd även denna uppgift.

När det gäller de dövas modersmål – teckenspråket – finns enligt vår bedömning behov av språkvårdande insatser. Vi föreslår att Sveriges språkråd ges ansvar även för teckenspråket och att resurser skapas för att inrätta en enhet för bl.a. korpusarbete med teckenspråket vid Språkrådet. I samband med detta bör det framtida förhållandet till bl.a. SDR och berörda forskningsinstitutioner analyseras.

För de övriga minoritetsspråken – romani chib och jiddisch – finns inga språkvårdande instanser. För dessa språk innebär vårt förslag att Sveriges språkråd ges i uppgift att studera frågor om

språkens funktion och ställning, både från ett individ- och samhällsperspektiv. Vad gäller korpusarbete för dessa minoritetsspråk bör Språkrådet ges i uppgift att följa utvecklingen och vid behov samordna statens insatser samt komma med eventuella åtgärdsförslag till statsmakterna.

Det kan övervägas om det finns behov av att öronmärka resurser som avsätts till minoritetsspråken och teckenspråket, t.ex. genom att dela in förvaltningsanslaget i anslagsposter för de olika språken. Detta är frågor som den föreslagna organisationskommittén får behandla vidare.

Enligt vår bedömning behöver Språkrådet avsätta *6 årsarbetskrafter* för den svenska delen av korpusarbetet och *3 årsarbetskrafter* för den finska delen. Detta motsvarar i stort de nuvarande insatserna som utförs inom främst korpusområdet av den befintliga personalen i Svenska språknämndens sekretariat (förutom sex språkvetare finns en föreståndare och drygt två administrativa tjänster) och Sverigefinska språknämndens sekretariat (tre språkvetare). För meänkieli bör inledningsvis *1 årsarbetskraft* avsättas och för teckenspråket *1 årsarbetskraft*. I kapitel 21 gör vi en närmare genomgång av resursbehov och finansiering.

Självständig normering

En förändring av den statligt finansierade språkvården till myndighet får enligt vår mening inte medföra att riksdag och regering ges inflytande över normering av stavning och skrivregler.

För en mycket central del av korpusarbetet – stavningen och ordböjningen – får staten inte något inflytande eftersom Svenska Akademien, som ju står fri från statlig styrning, också i fortsättningen kommer att vara ansvarig för SAOL, som är den grundläggande normen för svensk stavning och ordböjning. Detta är enligt vår bedömning en bra ordning.

En liknande självständighet måste också finnas för Språkrådet när det gäller frågor kring skrivregler etc. Vi föreslår att detta skrivs in i instruktionen till den nya språkvårdande myndigheten.

Status- och inlärningsarbete blir en ny uppgift

Till skillnad från de nya uppgifterna inom korpusarbetet är det mer av en öppen fråga var de tillkommande uppgifterna inom status- och inlärningsarbetet bör tas om hand. Vi gör bedömningen att de nya uppgifterna är ett statligt åtagande, varför de bör skötas av statliga myndigheter eller statligt finansierade aktörer. Vi kan konstatera att det i dag inte finns någon redan befintlig myndighet som lämpar sig för att samlat ansvara för de nya uppgifterna inom status- och inlärningsarbetet. Att låta någon existerande myndighet ha hand om uppgifterna innebär att det finns en risk för att dessa frågor inte placeras in i sitt språkpolitiska sammanhang. Att dela upp uppgifterna för språkvården på flera myndigheter skulle enligt vår bedömning också vara olyckligt.

Vi menar därför att de nya uppgifterna inom status- och inlärningsarbete skall placeras hos Språkrådet. De kan därigenom passas in i ett större språkvårdssammanhang. Det finns exempelvis ett klart och tydligt samband mellan korpus- och statusarbete. Vi föreslår att Sveriges språkråd ges de uppgifter inom funktionen status- och inlärningsarbete som framgår av kapitel 19.

Enligt vår bedömning bör resurser motsvarande *2 årsarbetskrafter* inledningsvis avsättas för denna del av Språkrådets verksamhet.

Rådgivning, information och upplysning förstärks

Vi föreslår att Sveriges språkråd ges de uppgifter inom funktionen rådgivning, information och upplysning som framgår av kapitel 19. Även i betänkandet i övrigt lämnas flera förslag om ökade informationsinsatser. Språkrådet skall t.ex. verka för ökad medvetenhet om språkets betydelse i arbetslivet, ta initiativ till informationsinsatser om våra attityder till språk och språklig variation, utarbeta former för att snabbare nå ut till medierna med svenska ord och begrepp samt verka mer utåtriktat och delta mer i den allmänna språkdebatten.

Sammanfattningsvis innebär våra förslag och bedömningar väsentligt ökade krav på Språkrådets arbete med information och folkbildning, varför denna funktion enligt vår bedömning måste förstärkas betydligt jämfört med de resurser som nuvarande språknämnder har till sitt förfogande. Till en början bör resurser som motsvarar minst *2 årsarbetskrafter* avsättas för informationsfunk-

tionen. Det bör här betonas att informerande verksamhet är en naturlig del av den mesta språkvårdsverksamheten, och att därför också delar av de resurser som anslås åt t.ex. korpusverksamhet kommer att tas i anspråk för rådgivning, information och upplysning. De två årsarbetskrafter som här föreslås skall alltså ses som en förstärkning utöver den verksamhet som antingen redan nu sker eller som kommer att sättas igång.

Terminologiverksamhet skall utgöra ett eget verksamhetsområde inom Språkrådet

Vi vill inledningsvis betona vikten av att knyta ihop terminologiverksamhet med övrig språkvård. Detta har framförts till kommittén både från TNC och Språknämnden. På flera håll i detta betänkande pekar vi på behovet av samverkan, bl.a. när det gäller språkteknologi, rådgivning, språkbanksverksamhet, statusarbete, korpusarbete och myndighetsspråkvård. Vi har gjort följande överväganden när det gäller terminologiarbetets framtida organisation.

Ett alternativ har varit att bibehålla dagens organisatoriska lösning, där Terminologicentrum är ett aktiebolag som dels mot betalning från näringslivet utför olika terminologiuppdrag, dels får statsbidrag för den allmännyttiga verksamheten. Denna lösning innebär enligt vår bedömning flera problem. Vi menar att terminologiarbete är en viktig funktion som närmare bör knytas till övriga språkvårdande funktioner för att ges en större tyngd. Dessutom kan det från konkurrensutgångspunkter innebära vissa problem att en inrättning utför både uppdragsfinansierad verksamhet och statligt finansierad verksamhet.

Ett annat alternativ har varit att sammanföra nuvarande terminologiverksamhet inom Terminologicentrum med den övriga språkvårdande verksamheten inom Sveriges språkråd. Från Terminologicentrum har man under utredningsarbetets gång framfört invändningar mot en sådan lösning. Bland annat har man menat att en sådan lösning försvårar den uppdragsverksamhet som bekostas av näringslivet.

Ett tredje alternativ är att renodla de olika delfunktionerna inom terminologiverksamheten. Sveriges språkråd ges då ansvaret för den allmännyttiga terminologin medan Terminologicentrum TNC inriktas mot uppdragsfinansierad verksamhet, där uppdragen ges både från näringslivet och från staten i form av Språkrådet.

Vi anser att den bästa lösningen är att föra ansvaret för den allmännyttiga terminologiverksamheten till Språkrådet enligt det tredje alternativet. Detta innebär att TNC kvarstår som ett aktieföretag med nära koppling till näringslivet. Sveriges språkråd ges ett överordnat ansvar för den allmännyttiga terminologiverksamheten i Sverige. Språkrådet förutsätts antingen upphandla uppdrag inom detta område från olika aktörer, däribland Terminologicentrum TNC eller ge bidrag till TNC för den allmännyttiga terminologin. Vi överläter till organisationskommittén att ta ställning till om Språkrådet skall upphandla terminologiverksamhet eller ge bidrag till TNC.

Vårt förslag innebär att Terminologicentrum TNC fortsätter sin verksamhet som tidigare, men under delvis andra finansieringsformer. Det statsbidrag som i dag går till TNC ges i stället till Sveriges språkråd som samtidigt ges det överordnade ansvaret för den allmännyttiga terminologiverksamheten. Om en upphandlingsmodell väljs innebär det att Sveriges språkråd kommer att upphandla allmännyttiga terminologiuppdrag på marknaden, men det kan förutsättas att TNC kommer att bli en av anbudsgivarna. Terminologicentrums verksamhet blir därmed mer konkurrensutsatt, projektinriktad och uppdragsfinansierad även för den allmännyttiga terminologiverksamheten. Detta innebär att TNC kan tillämpa samma arbetsätt när det gäller både den allmännyttiga delen och den näringslivsinriktade delen av terminologiverksamheten och att verksamheten blir enklare att styra. Om en bidragsmodell väljs innebär det att Språkrådet ges uppgiften att betala ut statsbidraget till TNC och att följa upp och utvärdera resultaten av terminologiverksamheten. TNC:s verksamhet inom det allmännyttiga området bör i sådant fall styras genom ett avtal mellan staten och TNC.

Vi föreslår att terminologiverksamhet skall utgöra ett separat verksamhetsområde inom Sveriges språkråd. Vi menar att det är viktigt att det i instruktionen till den nya myndigheten särskilt skrivs in att Språkrådet skall ha ett ansvar för terminologifrågor. Vi vill också betona att terminologiverksamhet är en egen profession och skall så vara även fortsättningsvis. För att tillförsäkra terminologiverksamheten resurser kan regering och riksdag välja att inrätta ett eget anslag eller en anslagspost för denna verksamhet. Genom mål och återrapporteringskrav i regleringsbrevet till Språkrådet kan terminologiverksamheten vidare uppmärksammas av statsmakterna. Det kan dessutom övervägas om en särskild nämnd eller

referensgrupp för terminologifrågor bör inrättas vid Sveriges språkråd. En sådan referensgrupp skulle bl.a. ha som syfte att säkra fortsatt samverkan och samarbete med standardiseringen, branschen, myndigheter och andra viktiga aktörer.

Vi menar att det även fortsättningsvis behövs statligt stöd för den allmännyttiga terminologiverksamheten. Denna del av terminologiverksamheten är alltför arbetsintensiv och de direkta vinsterna alltför små för att den skall kunna vara företagsekonomiskt vinstgivande. Det är viktigt att kvalitetskraven på terminologiverksamheten även fortsättningsvis är höga. Vårt förslag innebär att Språkrådet ges det överordnade ansvaret för t.ex. rådgivning i termfrågor, utveckling av termdatabaser för allmänna ändamål m.m. Detta förutsätter dock ett nära samarbete med TNC och eventuellt andra aktörer inom terminologiområdet. Det bör ingå i Språkrådets ansvar att bevaka att flerspråkiga termbaser utvecklas. I den mån sådana inte kan skapas kommersiellt eller av andra aktörer skall Språkrådet antingen upphandla sådana eller ange som bidragsvillkor att sådana skall tas fram. Språkrådet skall även kartlägga myndigheternas begreppsansvar (se kapitel 6).

Termgrupperna är viktiga och enligt vår bedömning bör sådana inrättas inom betydligt fler områden än vad som är fallet i dag. Dessa grupper behöver olika former av stöd från den terminologiska sakkunskapen.

Enligt vår bedömning bör Språkrådet ges resurser motsvarande *1 årsarbetskraft* för rådets egen terminologiverksamhet samt resurser för att bl.a. upphandla eller ge bidrag till terminologitjänster, följa upp och utvärdera resultaten och att stödja termgrupper.

Språkbanken förs till Språkrådet

Vi har tidigare diskuterat vikten av att det finns en allmänt tillgänglig språkbank att tillgå i landet. En sådan inrättning är en central del av språkvårdsresurserna för svenskans del. Vi har i våra överväganden kring organiseringen av en nationell språkbank vägt för- och nackdelar med olika alternativ. Ett alternativ har varit att bygga vidare på den befintliga Språkbanken i Göteborg som redan har ett uppdrag från staten att fungera som språkbank. Språkbanken har lång erfarenhet av arbetsuppgifterna och dessutom erfarenhet av publicering på Internet. Språkbanken har även upparbetade kontakter, både nationellt och internationellt. Ett annat alternativ har

varit att föra över ansvaret för en nationell språkbank till Sveriges språkråd. Detta skulle innebära att de språkliga resurserna samlas och samordnas med de övriga språkteknologiska insatser som föreslås i kapitel 17.

Vi anser att en kombination av dessa alternativ är att föredra. Vi föreslår därför att den del av Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet som fortsättningsvis skall utgöra den nationella språkbanken organisatoriskt förs över från universitetet till Sveriges språkråd, men att den behåller sin placering i Göteborg. Språkrådet ges i uppgift att genom Språkbanken vidareutveckla verksamheten när det gäller att samla in, lagra, bearbeta och tillhandahålla språkliga resurser i form av en nationell språkbank.

En sådan organisatorisk lösning förutsätter ett omfattande och nära samarbete mellan Språkbanken och övriga aktörer med svenska språkresurser. Det förutsätter även ett gott samarbete mellan de olika delarna av Språkrådet, särskilt med det språkteknologiska sekretariatet som bl.a. skall ha överblicken över tillgången på svenska språkresurser.

Vi har i det tidigare även betonat behovet av nordiskt samarbete i dessa frågor. Vi menar att Sverige bör arbeta för att språkliga korpusresurser byggs upp på nordisk nivå. Hur detta nordiska samarbete skall utvecklas när det gäller den nationella språkbanken bör diskuteras och genomföras av Språkrådet.

Enligt vår bedömning bör resurser motsvarande *2 årsarbetskrafter* avsättas för Språkrådets språkbanksverksamhet.

Ett språkteknologiskt sekretariat inrättas inom Språkrådet

Vi har i vårt utredningsarbete övervägt vilka olika organisatoriska alternativ som finns för det språkteknologiska sekretariat som vi föreslog i kapitel 17. Vi har utgått från följande. För det första kräver uppgifterna att sekretariatet har goda kontakter med både näringslivet, forskningen, andra myndigheter och aktörer inom såväl EU som det nordiska samarbetet. För det andra behövs mycket god kompetens inom det språkliga området. För det tredje behövs kompetens inom teknikområdet. För det fjärde har vi gjort bedömningen att vissa av uppgifterna är av den arten att verksamhetsformen myndighet bör väljas.

En möjlighet är att placera sekretariatet vid en befintlig myndighet såsom Vinnova eller Statskontoret. Vi anser att både Vinnova

och Statskontoret har fördelar. Båda är myndigheter. Vinnova har mycket goda kontakter med forskningen och Statskontoret har en god kompetens i IT-frågor. En nackdel är att dessa myndigheter inte har den språkliga kompetens som skulle finnas vid Sveriges språkråd. Den språkteknologiska forskningen skulle därmed inte inlemmas i ett språkligt sammanhang i lika stor utsträckning som vid en placering vid Språkrådet. Från språkpolitiska utgångspunkter framstår detta som mindre lyckligt.

En annan möjlighet är att bilda en egen, ny myndighet för dessa frågor. Enligt vår bedömning är det dock inte lämpligt att bilda en ny myndighet enbart för dessa frågor. Dels är detta dyrt, dels skulle det innebära en risk för att språkteknologin skiljs ut från sitt språkliga sammanhang. I utredningsarbetet har dessutom språkteknologins nära koppling till bl.a. terminologiarbetet betonats, liksom behovet av att tydligare framhäva de språkliga frågorna snarare än de tekniska frågorna.

En tredje möjlighet är att förlägga det språkteknologiska sekretariatet till Sveriges språkråd, vilket vi i kommittén har kommit fram till är det bästa. En sådan placering skulle tydliggöra språkets och språkvårdens roll i den tekniska utvecklingen och i informations-samhällets infrastruktur. Det finns klara kopplingar mellan språkteknologin och det språkvårdande arbete som i dag utförs av bl.a. Språknämnden och Terminologisentrum. Denna koppling liksom de övriga behov som framkommit under kommitténs arbete kommer enligt vår bedömning att bli än tydligare i det framtida språkpolitiska arbetet. Behov av mer språkteknologisk kompetens inom språkvården har framförts från bl.a. myndigheter. I Norge har ett första steg tagits mot ett sådant sekretariat genom att man har gett extra resurser till Norskt språkråd. Vi föreslår därför att Sveriges språkråd ges de uppgifter inom funktionen språkteknologi som framgår av kapitel 17 och 19.

Språkteknologin är en viktig del i handlingsprogrammet för svenska språket, inte bara språkpolitiskt, utan även näringspolitiskt, forskningspolitiskt, förvaltningspolitiskt och handikappolitiskt. Vi menar därför att denna funktion bör ges statliga resurser att driva ett aktivt arbete utifrån handlingsprogrammets olika bedömningar och förslag. Vi har gjort bedömningen att resurser motsvarande minst *3 årsarbetskrafter* inledningsvis bör tillföras Språkrådet för de uppgifter som vi har föreslagit att sekretariatet skall utföra. I detta ingår även t.ex. stöd till myndigheterna i språkteknologifrågor.

Stödet till myndighetsspråkvården förstärks och förs till Språkrådet

Stödet till myndighetsspråkvården har hittills bedrivits i form av tidsbegränsade projekt. Åren 1989–92 drev dåvarande SIPU det s.k. språkvårdsprojektet, där en av Regeringskansliets språkexperter deltog. Efter det att SIPU lagts ned inrättades det inom Finansdepartementet en arbetsgrupp med uppgift att främja språkvården hos myndigheterna. Denna arbetsgrupp – Klarspraksgruppen – är numera förlagd till Justitiedepartementet. Gruppens förordnanden förlängs årsvis. Gruppens sekreterare är anställd inom Regeringskansliet (Justitiedepartementets granskningsenhet).

I diskussionen om var det centrala stödet till myndighetsspråkvården skall placeras har framför allt tre olika möjligheter uppmärksammats:

- att det förläggs till Regeringskansliet och dess grupp av språkexperter (som nu)
- att det placeras vid Statens kvalitets- och kompetensråd (KKR)
- att det förs till Sveriges språkråd.

Att som nu förlägga det centrala stödet för myndighetsspråkvården till Regeringskansliet har flera fördelar. Genom att ansvaret för myndighetsspråkvårdens genomförande har knutits till ett av landets centrala politiska och administrativa organ betonas den vikt som regeringen lägger vid språkvårdsfrågorna. Vidare har verksamheten enligt vår bedömning fungerat väl och det ligger självfallet ett värde i att inte onödigtvis bryta upp en välfungerande verksamhet. Det är dessutom ett faktum att Regeringskansliet genom sina språkexperter har stor kompetens inom området. Klarspraksgruppen har bedrivit ett målmedvetet och intensivt arbete för att medvetandegöra myndigheterna om vikten av språkvård. Dagens organisation innebär också att Regeringskansliets språkexperter kan användas som viktiga resurspersoner. Mycket av verksamheten bygger på den kunskap som språkexperterna besitter.

Det finns dock även vissa nackdelar med dagens lösning. Språkexperterna har en ansträngd arbetssituation och från Justitiedepartementet har det framförts att arbetet med Klarspraksgruppen medför merarbete för Regeringskansliets egna språkexperter. Det upplevs t.ex. som ett problem att språkexperterna måste svara på så många frågor från myndigheterna; språkexperternas huvudarbetsuppgift är ju att genom bl.a. granskning, rådgivning och utbildning

se till att regeringens förslags- och beslutstexter är klara och överskådliga.

Enligt vår bedömning är det därför svårt för Regeringskansliet att leva upp till det behov av språkvårdsstöd som myndigheterna har. Möjligheterna att utöka resurserna till språkvårdsarbete gentemot myndigheterna inom Regeringskansliets anslag torde enligt vår bedömning dessutom vara små. Vad gäller de nya behov som uppmärksammas i utredningsarbetet är det i vissa fall inte lämpligt att dessa uppgifter läggs på Regeringskansliet (t.ex. uppföljning och utvärdering) medan i andra fall områdena ligger utanför de språkliga frågor som Regeringskansliet f.n. sysslar med (t.ex. mångspråkighets- och IT-frågor).

Regeringskansliet är regeringens egen myndighet som bildades år 1997 när de olika departementen slogs samman. Att direkt medverka i regeringens uppdrag att styra landet och att förverkliga dess politik ställer särskilda krav. I en studie av Regeringskansliets dimensionering, Vad kostar det att regera (2000), pekar utredaren på att nya uppgifter tillkommit, arbetsmängden ökat och ambitionsnivån stigit, medan resurserna inte har ökat i proportion till detta.

Vi kan konstatera att det arbete som utförs av Klarspraksgruppens sekretariat är uppgifter som i stället kan åläggas en myndighet, särskilt som denna uppgift även riktar sig till landsting och kommuner. Det är enligt vår bedömning inte tillfredsställande att en central, språkpolitisk arbetsuppgift utförs av en tillfälligt tillsatt arbetsgrupp inom Regeringskansliet med begränsad varaktighet. Detta förhållande gör gruppens arbete känsligt för förändringar och omprioriteringar. Vi menar att det är viktigt att ge myndighets-språkvården en större organisatorisk stadga än vad som är fallet med dagens lösning.

Den andra möjlighet som har framförts är att placera den centrala myndighetsspråkvården vid KKR. Detta alternativ skulle innebära att den inleddes i annan förvaltningspolitisk verksamhet med betydelse för myndigheter. KKR har till uppgift att ge stöd i förvaltningspolitiskt angelägna frågor och verka för en statsförvaltning i medborgarnas tjänst.

För närvarande saknar dock KKR kompetens inom och erfarenhet av arbete med språkliga frågor, varför en placering av det centrala stödet till myndighetsspråkvården här skulle innebära initiala kostnader för att bygga upp ny kompetens och ett nytt nätverk. Kommittén bedömer inte att KKR skulle kunna tillmötesgå

myndigheternas nya behov av stöd, såsom det har framställts. Det är alltså svårt att se att en placering av denna verksamhet vid KKR skulle innebära förbättrade möjligheter för myndighetsspråkvården att utvecklas enligt de behov som framkommit. Från språkpolitisk synpunkt är KKR således inte något bra alternativ.

En tredje möjlighet är att förlägga det centrala stödet till Sveriges språkråd. Enligt vår bedömning är detta ett naturligt alternativ när man nu samlar delar av den centrala, statligt finansierade språkvården till en myndighet. Detta skulle liksom dagens lösning ge myndigheterna tillgång till stor språklig kompetens. För staten skulle det vara en från språkpolitisk utgångspunkt verksamhetsmässig fördel att samla all språkvårdande verksamhet. Att närmare knyta samman den verksamhet som riktar sig mot myndigheterna med den som riktar sig mot samhället i stort bör också enligt vår bedömning innebära fördelar för verksamheten. De verksamheter som kommer att ingå i Språkrådet har dessutom redan erfarenhet av arbete med många olika typer av avnämare. Språkrådet kan fungera som ett rådgivande organ även till kommuner och landsting. En sådan ny organisatorisk hemvist för stödet till myndigheternas språkvård innebär att möjligheterna att tillfredsställa de behov som finns hos myndigheterna ökar genom att språkvård är den huvudsakliga arbetsuppgiften. En viktig uppgift blir vidare att upprätthålla och utveckla det nätverk mellan språkvårdare vid myndigheterna som Klarspraksgruppen har byggt upp.

När det gäller de nya behoven till följd av internationaliseringen och datorisering kan följande framföras. Vi föreslår i detta betänkande att språkvården förstärks när det gäller IT-frågor och språkteknologi, vilket bör kunna bidra till att möta nya behov inom myndighetsspråkvården. Vidare föreslår vi att det skall ingå i Språkrådets uppgifter att bl.a. följa utvecklingen och ha en god överblick över språkteknologiska produkter och tjänster. Även beträffande mångspråkigheten lämnar vi förslag till förstärkningar, vilket innebär att Språkrådet får förutsättningar att t.ex. lämna stöd och följa utvecklingen när det gäller efterlevnaden av minoritetsspråkslagstiftningen i de s.k. förvaltningsområdena i norra Sverige. Språkrådet behöver bygga upp kompetens när det gäller textarbete som är en viktig del av myndighetsspråkvården.

Vårt förslag till handlingsprogram innebär att Språkrådet tillförs nya uppgifter, bl.a. uppföljning och utvärdering. Att följa upp myndighetsspråket, utvärdera effekter av olika insatser, följa upp språklagstiftningen och rapportera om utvecklingen till regeringen

är uppgifter som har ett nära samband med det centrala stödet till myndighetsspråkvården. Dessa nya uppgifter ökar kraven på språkvårdens allmänna kunskap om tillståndet och utvecklingen för myndighetsspråket och myndighetstexterna. Om en myndighet för språkvård inrättas är det naturligt att denna även får ta hand om stödet till andra myndigheter i språkvårdsfrågor.

En viktig del i myndigheternas språkvårdsarbete är termer och begrepp. Vad gäller myndigheternas begreppsansvar föreslår vi i kapitel 6 att språkvården ges en samordnande roll för detta arbete.

Vi föreslår även att språkvården skall samarbeta med Sverige Direkt och andra myndigheter, för att på olika sätt ge stöd till statliga och kommunala verksamheter när det gäller hur information skall kunna tillgängliggöras via nätet så bra som möjligt utifrån språkliga aspekter.

När det centrala stödet till myndighetsspråkvården förläggs till Språkrådet innebär detta att rådet behöver ha ett nära samarbete med Regeringskansliets språkexperter. Det är viktigt att de erfarenheter som språkexperterna har även fortsättningsvis kommer myndighetsspråkvården till godo. Detta kan lösas på olika sätt, bl.a. genom att Regeringskansliet ingår i någon form av referensgrupp och genom fortsatta informella kontakter.

Statskontoret avvisar i sin undersökning av begripligheten i myndigheternas texter att stödfunktionen knyts till Regeringskansliet. Vad gäller valet mellan Statens kvalitets- och kompetensråd och Sveriges språkråd är Statskontorets huvudförslag att det centrala stödet till myndighetsspråkvården förläggs till Språkrådet. Statskontoret föreslår dock att kommittén slutligt skall pröva vilken av dessa två myndigheter som bör tilldelas den centrala stödfunktionen för myndigheternas språkvård. När vi har vägt för- och nackdelar med de olika alternativen har vi liksom Statskontoret kommit fram till att Språkrådet är det bästa alternativet. Vi föreslår därför att ansvaret för att stödja språkvården inom olika myndigheter m.m. förs till Sveriges språkråd.

Vi menar att resurser motsvarande ca *4 årsarbetskrafter* bör ställas till Språkrådets förfogande för stödet till myndighetsspråkvården.

Språkrådet ges ansvar för uppföljning och utvärdering och resurser för kvalificerat utredningsarbete

Det kan diskuteras var de uppföljnings- och utvärderingsuppgifter som vi föreslår i kapitel 19 skall läggas. Det kan konstateras att detta är en verksamhet som i normalfallet bedrivs i myndighetsform. Ett alternativ har varit att inrätta en ny myndighet med ansvar enbart för sådana uppgifter. Enligt vår bedömning finns det flera nackdelar med en sådan lösning. För det första vore det kostsamt. För det andra vore det inte heller ändamålsenligt att skilja dessa uppgifter från korpus-, status- och informationsarbetet eftersom dessa hänger så nära ihop. Särskilt myndighetsspråkvården är nära knuten till uppföljning och utvärdering. Det framstår som ett mycket mer ekonomiskt tilltalande och språkpolitiskt intressant alternativ att förlägga uppföljningen och utvärderingen till Språkrådet. Detta skulle ge språkvården en språkpolitisk helhet som olika delar av verksamheten kan dra nytta av. Samtidigt kan vi konstatera att även detta alternativ kräver mer resurser; Språkrådet skulle t.ex. behöva bredda sin kompetens. Vi föreslår att Sveriges språkråd ges de uppgifter inom funktionen uppföljning och utvärdering som framgår av kapitel 19. Enligt vår bedömning bör *2 årsarbetskrafter* avsättas för uppföljning och utvärdering.

Det nya Språkrådet bör bygga sin verksamhet på gedigna kunskaper. I dag saknas en hel del kunskap inom framför allt statusområdet. Forskning om både svenska och andra språk, språkförhållandena i Sverige etc. sker vid en rad universitet och högskolor runt om i landet. Mycket av den kunskap som därvid framkommer har relevans för språkvården, och det är därför viktigt att det finns ett nära samband mellan språkvården och språkforskningen. Det är också självklart att det är vid universitet och högskolor som språkforskningen till allra största delen skall bedrivas – det är där kompetensen finns och det är där resurserna bör satsas.

Från språkpolitisk utgångspunkt kan det emellertid finnas behov av faktaunderlag som inte med nödvändighet behöver framstå som akademiskt intressanta och som är mer styrda till sin inriktning. Det finns också behov av kontinuerlig uppföljning av utvecklingen inom vissa fält. Vi menar därför att Språkrådet bör ha medel till sitt förfogande för att kunna lägga ut beställningar på språkpolitiskt relevanta, kvalificerade utredningar till olika forskare som på så sätt under kortare eller längre tid kunde verka vid Språkrådet. Dessa utredningar kan ha olika inriktning och längd och organisatoriskt

lösas på olika sätt. Vi menar att det är viktigt att dessa beställningar just upphandlas och läggs ut på olika forskare, och inte utförs av fast anställda medarbetare inom Språkrådet. Med ett sådant förfarande skulle en nära kontakt mellan språkvården och språkforskningen främjas. Vi återkommer i finansieringskapitlet till storleken på dessa resurser.

Detta förslag innebär att Språkrådet också måste ha kompetens att initiera och genomföra dessa beställningar och att ta hand om resultaten. Det bör dessutom finnas en beredskap inom Språkrådet att genomföra olika regeringsuppdrag inom det språkpolitiska området.

Internationellt samarbete

Vi föreslår att Sveriges språkråd ges de uppgifter inom funktionen internationellt samarbete som framgår av kapitel 19. Vi menar att *0,5 årsarbetskrafter* tills vidare bör avsättas för detta.

20.2.3 Regeringskansliets språkvård

Vår bedömning: Regeringskansliet bör behålla sin språkvård. Språkvård med anknytning till EU bör vara en viktig uppgift för Regeringskansliet.

Regeringskansliet bör behålla sin språkvård

Regeringskansliet har en egen språkvård i form av språkexperterna vid Justitiedepartementets granskningsenhet och i Förvaltningsavdelningen. Deras verksamhet har stor betydelse för utvecklingen av de texter som produceras inom Regeringskansliet, bl.a. lagar, förordningar, propositioner och direktiv, som i sin tur har stor betydelse för språket på myndigheterna. Regeringskansliet ger ut handböcker och riktlinjer till myndigheter och kommittéer som behandlar utformningen av föreskrifter, remissvar och betänkanden och ger också ut skrivregler för förvaltningen, Myndigheternas skrivregler. Enligt vår bedömning är det av stor vikt att Regeringskansliet behåller denna språkvård.

Regeringskansliets språkvård bör ha ansvaret för språkvård med anknytning till EU

Även språkvård med anknytning till EU har påbörjats inom Regeringskansliet. Sedan den 1 juli 2001 har resurserna inom Justitiedepartementets granskningsenhet förstärkts med en årsarbetskraft för dessa frågor. När verksamheten kommit i gång kommer det att krävas ytterligare resurser.

Vi anser att det är viktigt att sådana språkvårdande insatser bedrivs just inom Regeringskansliet. Frågor som rör Sveriges förhållande till EU-institutioner hanteras naturligen av Regeringskansliet. Regeringskansliet är även den centrala instansen när det gäller att ta fram riktlinjer för svenska tjänstemäns arbete med EU-frågor. Det är även Regeringskansliet som har ansvaret för att granska EG-rättsakter. Det är viktigt att olika frågor kan handläggas snabbt och inom de tidsramar som gäller för beredningen av EU-ärenden i Regeringskansliet, t.ex. för den språkliga granskningen av EG-rättsakter. Regeringskansliet torde också vara den aktör som har mest utvecklade kontakter med EU:s olika institutioner och den inrättning som har störst möjlighet att påverka EU:s olika institutioner i språkvårdsarbetet.

Regeringskansliets språkvård med EU-anknytning omfattar inte bara departementen utan också tjänstemän från myndigheter som är med i t.ex. arbetsgrupper i kommissionen. När det gäller svenska myndigheters behov av centralt stöd i språkfrågor med EU-anknytning bör därför Sveriges språkråd ha nära kontakt med Regeringskansliet. Språkrådet, men även termgrupper, samarbetsgrupper och andra bör bistå Regeringskansliet med hjälp i den mån det behövs. Språkrådet bör t.ex. samordna terminologiarbetet. Detta bör skrivas in i instruktionen till den nya myndigheten.

21 Konsekvensbedömningar

Enligt kommittéförordningen (1998:1474) skall kommittéer genomföra kostnadsberäkningar och konsekvensbeskrivningar om förslagen i ett betänkande påverkar eller har betydelse för följande:

- kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda samt samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt
- den kommunala självstyrelsen
- brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet
- sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet
- små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags
- jämställdheten mellan kvinnor och män
- möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

I detta kapitel lämnar vi våra bedömningar av vilka konsekvenser som våra förslag kan få. Vi inleder med en genomgång av de ekonomiska konsekvenserna. I avsnitt 21.1 går vi igenom kostnaderna för den nya språkvårdsorganisationen och i avsnitt 21.2 lämnas förslag till finansiering. I det efterföljande avsnittet 21.3 går vi igenom kostnader för och finansiering av de övriga förslagen inom skilda samhällsområden. I avsnitten 21.4–21.9 redovisar vi de övriga konsekvenser som vi har bedömt är relevanta att behandla för att man skall kunna ta ställning till våra förslag.

21.1 Ekonomiska konsekvenser – kostnader för ny språkvårdsorganisation

21.1.1 Språkpolitik, språklagstiftning och språkvård

Nytt politikområde

Vi föreslår i kapitel 16 att språkpolitik skall utgöra ett eget politikområde med egna mål. Förslaget i sig innebär inga merkostnader, vare sig för staten eller andra aktörer. Till olika kostnader leder däremot våra förslag om åtgärder för att ge språkpolitiken det konkreta innehåll som fordras för att de språkpolitiska målen skall kunna uppnås. Detta utvecklas i den följande redovisningen.

Språklagstiftning och språklig konsekvensbedömning

I kapitel 18 föreslår vi att en särskild lag införs som fastställer svenskans status som huvudspråk i Sverige. I sig innebär detta inga nya kostnader, vare sig för myndigheter eller andra.

Vi föreslår vidare att det i kommittéförordningen skall införas krav på bedömning av språkliga konsekvenser av förslag i betänkanden. Enligt vår bedömning medför ett sådant krav inga merkostnader. Konsekvensbedömningar ingår som en naturlig del i utredningsarbetet och ett utökat krav på kommittéväsendet bör kunna ställas utan att utredningsresurserna utökas.

Nya uppgifter och ny organisation för språkvården

Utifrån våra överväganden om ett nytt politikområde, en ny språklag och det faktum att en lång rad nya behov av språkvård har uppstått i samhället lämnar vi i kapitel 20 förslag till en ny språkvårdsorganisation. En ny statlig myndighet – Sveriges språkråd – inrättas, bestående av bl.a. nuvarande Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden.

Förändringen av huvudmannaskap innebär i sig inte några merkostnader för staten eftersom det endast omfattar den del av den centrala språkvården som redan är statligt finansierad. Men vårt förslag till handlingsprogram innebär också att den nya myndighet-

en ges utökade uppgifter, vilket leder till ökade kostnader för staten. I genomgången av språkvårdens olika funktioner nedan beräknar vi resursåtgången per funktion. Vi vill här för tydlighets skull påpeka att funktionsindelningen inte skall ses som något förslag till intern organisation för Sveriges språkråd.

21.1.2 Korpusarbete

I kapitel 19 görs en genomgång av innehållet i det korpusarbete som vi föreslår att Sveriges språkråd skall bedriva. I betänkandet i övrigt lämnas också förslag som berör detta område. Språkrådet skall t.ex. kunna ge råd och stöd till medieföretagen i språkfrågor (kapitel 8) och studera datorkulturens effekter på språket (kapitel 10).

Enligt vår bedömning behöver Språkrådet avsätta *6 årsarbetskrafter* för den svenska delen av korpusarbetet och *3 årsarbetskrafter* för den finska delen. Detta motsvarar i stort de nuvarande insatserna som utförs inom främst korpusområdet av den befintliga personalen i Svenska språknämndens sekretariat och Sverigefinska språknämndens sekretariat. För meänkieli bör inledningsvis *1 årsarbetskraft* avsättas och för teckenspråket *1 årsarbetskraft*.

21.1.3 Status- och inlärningsarbete

I kapitel 19 görs en genomgång av innehållet i det status- och inlärningsarbete som vi föreslår att Sveriges språkråd skall bedriva. Detta är en förhållandevis ny uppgift för språkvården som ställer krav på ny kompetens och nya resurser. Vi menar att denna del av Språkrådets verksamhet på sikt bör växa. Vår bedömning är att resurser motsvarande *2 årsarbetskrafter* inledningsvis bör avsättas för detta.

21.1.4 Rådgivning, information och upplysning

I kapitel 19 görs en genomgång av innehållet i det rådgivnings-, informations- och upplysningsarbete som vi föreslår att Sveriges språkråd skall bedriva. I kapitlen i övrigt lämnas också flera förslag som berör detta område: Språkrådet skall verka för ökad med-

vetenhet om språkets betydelse i arbetslivet (kapitel 5), ta initiativ till informationsinsatser om våra attityder till språk och språklig variation (kapitel 7) och utarbeta former för att snabbare nå ut till bl.a. medierna med svenska ord och uttryck (kapitel 8). I kapitel 12 pekar vi på att språkvårdens deltagande i den allmänna debatten kring språkriktighetsfrågor, språkutvecklingen och andra aspekter på språket skall förstärkas.

Sammanfattningsvis innebär detta ökade krav på Språkrådets arbete med rådgivning, information och upplysning, varför denna funktion måste förstärkas betydligt. Till en början bör resurser som motsvarar minst *2 årsarbetskrafter* avsättas för denna funktion. Dessutom bör medel för ökad utgivning av broschyrer etc. beräknas. Det bör här påpekas att rådgivning, information och upplysning även ingår i övriga funktioner.

21.1.5 Terminologiverksamhet

I kapitel 19 görs en genomgång av innehållet i den terminologiverksamhet som vi föreslår att Sveriges språkråd skall ges ansvaret för i framtiden. I kapitlen i övrigt lämnas också förslag som berör detta område. I kapitel 6 föreslår vi att staten skall ta ansvar för det allmännyttiga terminologiarbetet. Språkrådet skall kontinuerligt följa läget när det gäller svenska datatermer, stödja termsamarbetsgrupper, bevaka att flerspråkiga termbaser utvecklas och kartlägga myndigheternas begreppsansvar. Språkrådet skall prioritera arbetet med svenska datatermer (kapitel 10). I kapitel 9 föreslår vi att Sverige skall se till att det finns kompetens i Sverige för att förse EU:s termdatabaser med svenskt material och att högkvalitativa ordlistor kan skapas.

Terminologiverksamhet skall enligt vårt förslag i kapitel 20 utgöra ett separat verksamhetsområde inom Sveriges språkråd, men det faktiska genomförandet kommer till största delen att ligga på andra aktörer. Vi utgår från att Terminologiceentrum TNC kommer att vara en av dessa aktörer. Terminologiceentrum har i dag ca 6 årsarbetskrafter till sitt förfogande, vilka finansieras dels genom statsbidrag, dels genom uppdragsintäkter. Den föreslagna organisationsmodellen innebär att statsbidraget förs över till Sveriges språkråds disposition för upphandling av allmännyttig terminologiverksamhet eller för bidragsgivning till TNC. Vi föreslår en viss förstärkning av detta anslag. Modellen innebär att Språkrådet måste

ha kompetens inom terminologiområdet för att kunna ha ett övergripande ansvar för den allmännyttiga terminologin, stödja myndigheternas terminologiarbete och ev. kunna upphandla allmännyttigt terminologiskt arbete samt ge stöd till termgrupper m.m.

När det gäller stödet till termgrupper bör enligt vår mening t.ex. administrativt stöd kunna ges av Sveriges språkråd. Vidare måste medel avsättas för att arvoda termgruppernas ledamöter. Att betala sådana arvoden är enligt vår mening ett statligt åtagande som bör finansieras genom statsbudgeten och administreras av Språkrådet. Vi har vidare pekat på att grupperna bör ges resurser för att ta fram underlag m.m. Under utredningsarbetet har den i dag enda med full kraft verkande termgruppen framfört att resursbehovet för en sådan grupp uppgår till 0,6 miljoner kronor per år. Ett annat exempel är Matematikterminologigruppen som f.n. driver ett projekt inriktat mot matematikterminologi i skolan, vars budget för 2002 är 0,5 miljoner kronor. Mot bakgrund av de begränsade resurser som finns till förfogande gör vi bedömningen att 0,5 miljoner kronor per grupp bör räcka för att få till stånd en fungerande verksamhet. Om man antar att det inom de närmaste åren kommer att finnas fem sådana termgrupper innebär det en årlig kostnad på 2,5 miljoner kronor. Denna kostnad bör delas mellan staten och näringslivet. Staten bör framför allt finansiera arvoderingen av gruppernas ledamöter (fem grupper om vardera tio ledamöter à 10 000 kr per deltagare och år) och via Språkrådet ge grupperna kostnadsfritt administrativt stöd m.m. Resterande kostnader bör näringslivet och andra intressenter stå för.

Enligt vår bedömning bör Språkrådet ges resurser motsvarande *1 årsarbetskraft* för rådets egen verksamhet, *0,5 miljoner kronor* för termgrupper samt ett anslag för att upphandla terminologi alternativt ge bidrag till Terminologicentrum TNC som motsvarar en viss höjning av det nuvarande statsbidraget till TNC (*4 miljoner kronor*).

21.1.6 Språkbanksverksamhet

Vi föreslår att arbetet med att bygga upp en nationell språkbank fortsätter och att Språkbanken vid Göteborgs universitet knyts till Sveriges språkråd. I kapitel 17 och 19 görs en genomgång av innehållet i den föreslagna språkbanksverksamheten.

Vi har i våra överväganden kring kostnaden för den fortsatta uppbyggnaden av en svensk nationell språkbank utgått från de kostnadsberäkningar som Norsk Språkråd har gjort i den reviderade utgåvan av den norska handlingsplanen för IT och språk. Norsk Språkråd menar att arbetet med att bygga upp språkbanken kan delas in i tre faser:

1. Utredning av olika problemställningar.
2. Etablering av en organisation för språkbanken.
3. Uppbyggnaden av själva språkbanken (innehåll, bearbetning, inköp av utrustning).

Enligt den norska utredningen skulle en uppbyggnad av en norsk språkbank medföra följande kostnader:

- Ca 0,5 miljoner norska kronor för att utreda bl.a. juridiska, organisatoriska och tekniska förhållanden (knappst ett årsverke samt kringkostnader).
- Ca 6 miljoner norska kronor för att etablera en driftsorganisation som skall samla in, bearbeta och lagra data från forskning och näringsliv och som tillhandahåller materialet för forskning och produktutveckling. För att starta detta arbete behövs sammanlagt 4 årsverken (en chef, en administratör och två handläggare). Dessutom behövs datorer, programvara och licenser.
- Ca 60–80 miljoner norska kronor för att insamla och anpassa språkmateriel till språkbanken. Den norska utredningen utgår från att språkbanken skall omfatta minst 100 miljoner ord på vardera bokmål och nynorska samt talmateriel som omfattar minst 1 000 timmar, fördelat på olika dialekter, kön, åldrar etc. För att genomföra detta beräknar man att det behövs ca 90 årsverken samt datorer och program m.m. för ca 30 miljoner norska kronor.
- Till detta kommer medel för drift samt utveckling och utbyggnad av basen. Kostnaden för den löpande driften och friköp av upphovsrätter har inte kostnadsberäknats.

För svenskt vidkommande finns redan en mycket god grund till en nationell språkbank, vilket bör medföra utmärkta förutsättningar för detta arbete. När det gäller de två första punkterna – utredning och upprättande av en driftsorganisation – måste för svensk del naturligtvis beaktas att det redan finns en fungerande organisation i Sverige, nämligen Språkbanken i Göteborg.

När det gäller den tredje punkten gör vi bedömningen att det redan finns mycket språkresurser, både vid Språkbanken (ca 75 miljoner ord) och på andra håll. Att samla länkar till befintliga material torde i sig inte vara förenat med några stora kostnader. Material finns redan vid olika universitet och forskningsinstitutioner m.m. som bör kunna utnyttjas. Jämfört med den kostnadsberäkning som Norsk Språkråd har gjort måste man för svensk del dessutom beakta att kostnaderna för att utveckla en språkbank för norska torde vara högre än för många andra språk på grund av att Norge har två officiella skriftspråk och att bruket av dialekter är mer utbrett än i Sverige.

En viss del av det svenska material som finns i dag är inte allmänt tillgängligt. Det finns behov av ekonomiska resurser för att lösa rättighetsproblem i syfte att göra så många språkresurser som möjligt allmänt tillgängliga. Det är svårt att i dag uppskatta kostnaderna för detta eftersom underlag saknas. Inte heller den norska utredningen har kunnat uppskatta kostnaden för detta. Det bör därför bli en första uppgift för Sveriges språkråd att göra en heltäckande kartläggning av vilket befintligt material som finns i dag, både i Sverige och i andra länder, och vad det skulle kosta för staten att lösa ut rättigheterna för detta. Språkrådet bör i detta sammanhang överväga olika metoder för att lösa rättighetsproblemen.

Till detta kommer att det finns behov att bygga upp språkliga resurser som inte finns i dag, särskilt inom talspråksområdet. Norsk Språkråd menar att man måste undersöka möjligheterna att kombinera olika finansieringskällor, både offentliga och privata. Vi delar denna bedömning och menar att det därför är viktigt att en nationell språkbank vidareutvecklas i samarbete med både forskning och näringsliv.

När det gäller den del av det fortsatta utvecklingsarbetet som kommer att finansieras med statliga medel gör vi följande bedömning. I kapitel 17 har vi föreslagit att forskning och utveckling inom språkteknologiområdet skall förstärkas. Vi har där bl.a. föreslagit att Vetenskapsrådet skall ges i uppdrag att utlysa medel för riktad forskning inom språkteknologiområdet, vilket bör finansieras genom omprioriteringar i forskningsbudgeten. Vi menar att Vetenskapsrådet bör prioritera medel till forskning som resulterar i framtagande av korpusar.

Vi menar vidare att alla offentligt medfinansierade korpusar skall göras allmänt tillgängliga via språkbanken. Detta bör enligt vår bedömning leda till att språkbanken kommer att byggas ut under de

närmaste åren. Vidare bör Språkrådet ges vissa resurser för att kunna beställa sådana korpusar som inte kommer fram genom forskningen. Det bör vara en uppgift för Sveriges språkråd att noga följa utvecklingen inom forskningen och vid behov presentera underlag för regeringen i samband med framtagandet av de årliga budgetunderlagen, om rådet gör den bedömningen att ytterligare särskilda statliga medel måste tillföras området.

Vi uppskattar den årliga kostnaden för att lösa rättighetsproblem och för att bygga upp nya språkresurser till 10 miljoner kronor.

När det gäller frågan om hur många personer som behövs för att utföra de uppgifter som åläggs Språkrådets språkbanksverksamhet gör vi följande bedömning. I den norska utredningen föreslås att det inledningsvis behövs en chef, en administratör och två handläggare för driftorganisationen. Vi delar den bedömningen. Vårt organisationsförslag innebär att ledning och administration läggs på Språkrådets gemensamma budget, varför resurser motsvarande två handläggare bör avsättas för språkbanksverksamheten.

Vårt organisationsförslag innebär att Språkbanken vid Göteborgs universitet skall föras över till Sveriges språkråd. Vi utgår från att datorkraft och dylikt samtidigt överförs till Språkrådet. Att detta sker bör beaktas när det gäller finansieringen av detta förslag.

Enligt vår bedömning bör resurser motsvarande *2 årsarbetskrafter* avsättas för Språkrådets språkbanksverksamhet. Dessutom bör årligen *10 miljoner kronor* avsättas för att bygga upp kompletterande språkresurser och lösa rättighetsproblem.

21.1.7 Språkteknologi

Ett samordnande, språkteknologiskt sekretariat skall inrättas inom Sveriges språkråd. I kapitel 17 och 19 görs en genomgång av innehållet i det språkteknologiska arbete som vi föreslår. I kapitlen i övrigt lämnas också förslag som berör detta område, bl.a. skall Språkrådet följa kvalitetsutvecklingen för språkstödsprogram m.m. (kapitel 8 och 10). Vinnova ges i uppdrag att inleda arbetet med att ta fram maskinöversättning för svenska (kapitel 17). På sikt skall det språkteknologiska sekretariatet överta detta arbete.

Vi föreslår i kapitel 10 att språkvården ges möjlighet att på uppdrag kvalitetsmärka språkstödsprogram och andra program av språkligt intresse. Vi menar att denna kvalitetsmärkning skall finansieras genom avgifter från programleverantörer och andra.

Detta förutsätter att regeringen fattar ett särskilt beslut om att Språkrådet ges denna möjlighet. Språkrådet bör i samråd med Ekonomistyrningsverket ta fram förslag på hur avgifterna skall sättas. Det ekonomiska målet för verksamheten bör vara att full kostnadstäckning skall uppnås och att verksamheten inte skall medföra någon vinst.

Utifrån de uppgifter som vi har föreslagit att det språkteknologiska sekretariatet skall ha har vi gjort bedömningen att resurser motsvarande minst *3 årsarbetskrafter* inledningsvis bör tillföras Språkrådet för denna verksamhet. I detta ingår även t.ex. behovet av stöd till myndigheterna i språkteknologifrågor.

Vi föreslår att maskinöversättning för svenska skall tas fram. I den inledande delen av detta arbete bör det ingå att ta fram ett underlag över bl.a. förväntade kostnader och intäkter. Vi har i våra kostnadsberäkningar utgått från de uppgifter som vi inhämtat under vårt studiebesök vid EU-kommissionen. Som exempel kan nämnas att det nederländska projektet som refereras i kapitel 17 kostar totalt ca 25 miljoner kronor. Det nederländska projektet pågår under perioden 2000–2002 och omfattar översättning för nederländska, från och till engelska och franska. Projektet finansieras till 50 % av företaget Systran och till 50 % av offentliga medel (bl.a. EU-kommissionen och berörda länders regeringar).

Enligt vår bedömning bör utvecklingsarbetet genomföras i samarbete med andra nordiska länder och/eller i samarbete med EU-kommissionen samt näringslivet (t.ex. något företag som utvecklar maskinöversättningssystem). Innan ett första underlag har tagits fram är det enligt vår bedömning svårt att beräkna kostnaden för detta projekt, men utifrån det nederländska exemplet kan den statliga, engångsvisa kostnaden beräknas till minst 7 miljoner kronor. Staten bör dock redan nu reservera medel för denna projektkostnad (*minst 7 miljoner kronor*).

21.1.8 Centralt stöd till myndighetsspråkvården

Vi föreslår att det centrala stödet till myndighetsspråkvården behålls och att det utvecklas till nya områden i samband med att ansvaret förs över till Sveriges språkråd. Förutom de uppgifter som nämns i kapitel 9 och 19 föreslås ett antal nya uppgifter för det centrala stödet i kapitel 6; Språkrådet skall bl.a. kartlägga myndigheternas begreppsansvar. I kapitel 12 föreslår vi att språkvårds-

insatser skall göras för att motverka språkbruk som konserverar könsroller och osynliggör kvinnor. Vi pekar särskilt på vikten av att myndighetsspråkvården uppmärksammar detta.

Statskontoret har betonat att behoven när det gäller myndighets-språkvården är stora, men samtidigt är de tillgängliga resurserna mycket små. Vi anser att det behövs en ordentlig förstärkning av det centrala stödet till myndighetsspråkvården. Statskontoret har i sin utvärdering angett att den synliga kostnaden för dagens Klar-språksgrupp uppgår till ca 450 000 kronor för år 2001, men att detta bara återspeglar en del av det verkliga kostnadsläget. Statskontoret har uppskattat det samlade resursbehovet för det centrala stödet till myndighetsspråkvården till 2 miljoner kronor (verkliga kostnader för dagens verksamhet samt kostnader för den tillkommande verksamheten). Statskontoret menar att resursramen kommer att behöva revideras uppåt, särskilt vid en kommande mer offensiv satsning på stöd till samtliga myndigheter inom den offentliga sektorn.

När det gäller stödet i minoritetsspråkfrågor till kommunala och statliga myndigheter i de s.k. förvaltningsområdena gör vi bedömningen att detta inte kommer att bli någon resurskrävande arbetsuppgift. Den del av Sveriges språkråd som motsvaras av nuvarande Sverigefinska språknämnden bör kunna handlägga stödet för finskans del och den föreslagna funktionen för meänkieli bör kunna bistå myndigheterna beträffande detta språk. För samiskans del torde goda kontakter med Sametinget och dess samiska språkråd behövas.

Beträffande stödet till myndigheterna i språkteknologiska frågor gör vi bedömningen att detta bör kunna ingå i de uppgifter som det språkteknologiska sekretariatet ges. Angående stödet till myndigheterna inom terminologiarbetet torde Språkrådets terminologihandläggare, termgrupperna och möjligheterna att få allmännyttig terminologi från bl.a. Terminologacentrum TNC kunna utnyttjas.

Vi delar Statskontorets uppfattning och föreslår att resurser motsvarande ca *4 årsarbetskrafter* ställs till Språkrådets förfogande för stödet till myndighetsspråkvården. Dessutom bör funktionen ha övriga resurser inom Språkrådet till sitt förfogande. Vi utgår från att utåtriktade aktiviteter i form av t.ex. seminarier kommer att vara delvis avgiftsfinansierade.

21.1.9 Uppföljning och utvärdering

I kapitel 19 görs en genomgång av innehållet i det arbete som vi föreslår att Sveriges språkråd skall bedriva i framtiden inom området uppföljning och utvärdering. Där föreslås även att Språkrådet ges resurser för att upphandla kvalificerade utredningar.

Arbetet med uppföljning och utvärdering kan initieras antingen av Språkrådet eller av allmänheten genom anmälningar till Språkrådet. När det gäller den första delen, dvs. uppföljning och utvärdering som initieras av Språkrådet, är det svårt att uppskatta vilken omfattning uppföljning och utvärdering av hur författningsbestämmelser och andra regler fungerar inom språkområdet bör ha. Det bör vara Språkrådet som självständig myndighet som bedömer detta. Vi utgår i våra kostnadsberäkningar från att detta inledningsvis kommer att koncentreras till de centrala författningarna inom området, dvs. den föreslagna språklagen och minoritetsspråklagstiftningen.

Den andra delen är den som initieras genom kontakter av olika slag från allmänheten. Vi har i detta betänkande tydligt pekat på att alla har rätt till språket. Detta förutsätter att allmänheten kan vända sig till någon statlig instans när man anser att det föreligger fel eller brister av språkpolitisk natur. Vi menar att Språkrådet är en sådan instans och att man utifrån sådana anmälningar kan arbeta med uppföljning och utvärdering.

Både den egeninitierade och den externt initierade uppföljningen förutsätter ett nära samarbete med andra myndigheter såsom Skolverket, Socialstyrelsen och Arbetsmiljöverket. I vissa fall kan ärenden överlämnas till andra myndigheter och Språkrådets roll kan vara att lämna språkliga expertutlåtanden. I andra fall kan Språkrådet behöva bistå andra myndigheter.

Införandet av språkpolitik som ett eget politikområde och omvandlingen av språknämnderna till en statlig myndighet ställer dessutom ökade krav på beslutsunderlagen till statsmakterna, bl.a. vad avser måluppfyllelse och resultat.

Enligt vår bedömning bör Språkrådet sammantaget ha minst två personer för uppföljnings- och utvärderingsfrågor (en för uppföljning av hur författningsbestämmelser och andra regler fungerar, en för den mer mål- och resultatnriktade uppföljningen och utvärderingen).

Vi har dessutom föreslagit att Språkrådet skall ha resurser för att upphandla kvalificerade utredningar. I detta ingår att uppföljnings-

och utvärderingsfunktionen måste ha kompetens att genomföra sådana beställningar och att kunna ta hand om resultaten.

Vilken omfattning dessa resurser skall ha kan diskuteras. Kommittén har i sina överväganden menat att omfattningen naturligtvis kan göras olika stor beroende på vilken ambitionsnivå som staten har när det gäller att ta fram kunskaper om svenskan och de övriga språken i Sverige. Vi menar att detta är en verksamhet som är av stor betydelse för språkpolitiken och att den därför bör ges betydande resurser. Samtidigt måste en sådan uppbyggnad kunna finansieras. Mot den bakgrunden föreslår vi att Språkrådet inledningsvis ges ca 1 miljon kronor och att den resursen sedan bör öka.¹

Sammanfattningsvis innebär detta att *2 årsarbetskrafter* avsätts för uppföljning och utvärdering samt att Språkrådet tillförs *1 miljon kronor* för att upphandla kvalificerat utredningsarbete.

21.1.10 Internationellt samarbete

I kapitel 19 görs en genomgång av innehållet i det internationella arbete som vi föreslår att Sveriges språkråd skall bedriva i framtiden. Svenska språknämnden har hittills avsatt ungefär en halv årsarbetskraft för det nordiska samarbetet. När det gäller det nordiska samarbetet innebär våra förslag inga ytterligare uppgifter. EU-samarbetet är dock ett nytt samarbetsområde för språkvården. Storleken på detta beror på vilken omfattning sådant arbete kommer att få i framtiden.

Detta innebär att *0,5 årsarbetskrafter* tills vidare bör avsättas för internationellt samarbete.

21.1.11 Myndighetsledning och administration

Som en utgångspunkt för resonemangen kring kostnader för myndighetsledning, administration samt driftskostnader kan tas Svenska språknämndens nuvarande kostnader:

- Personal: ca 4,4 miljoner kronor
- Lokalkostnader: ca 0,5 miljoner kronor

¹ Som jämförelse kan nämnas att Skolverket år 2002 disponerar ca 34 miljoner kronor för forskning inom skolväsendet och att Kulturrådet, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Språk- och folkminnesinstitutet samt ansvarsmuseerna tillsammans disponerar ca 37 miljoner kronor för forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet.

- Kontorskostnader: ca 0,2 miljoner kronor
- Kommunikationskostnader (IT, tele etc.): ca 0,3 miljoner kronor
- Marknadsföringskostnader: ca 0,1 miljoner kronor
- Förvaltningskostnader (styrelse etc.): ca 0,3 miljoner kronor
- Produktionskostnader (Språkvård etc.): ca 0,5 miljoner kronor.

Myndighetsledning

Vi föreslår i kapitel 20 att Språkrådet skall ha en styrelse och en chef som utses av regeringen. I dag har Svenska språknämnden en föreståndare. Sverigefinska språknämnden har inga särskilda resurser för ledning. Vi menar att Språkrådets kostnader för myndighetsledning (chef och styrelse) ungefär bör motsvara en mindre ökning av de nuvarande kostnader som Svenska språknämnden har för detta.

Referensgrupper

I vårt förslag ingår även att olika referensgrupper kan inrättas. Detta är viktigt för att förankra Språkrådets förslag och för att ge Språkrådet impulser från olika delar av samhället. Sådana referensgrupper medför dock också kostnader för arvoden, resor, traktementen och dylikt. Vi har i detta betänkande inte tagit ställning till hur många referensgrupper som bör inrättas. Det bör vara en uppgift för organisationskommittén att ta fram ett förslag på vilka referensgrupper som skall inrättas, hur ofta de skall sammankallas samt hur stora kostnader för dessa som kan beräknas. I våra beräkningar har vi dock utgått från att ca fem referensgrupper inrättas och att dessa kostar ca 100 000 kronor vardera. Staten bör därför reservera medel för detta, förslagsvis 0,5 miljoner kronor.

Administration

När det gäller kostnader för administration gör vi följande bedömning. Språkrådet ges nya uppgifter som ställer stora krav på kontakter med både allmänhet, näringsliv, myndigheter och forskning. Språkrådet ges även nya uppgifter som ställer stora krav på en väl fungerande administration, bl.a. att upphandla kvalificerat utred-

ningsarbete och ev. också allmännyttig terminologi. Samtidigt måste beaktas att den ökade storleken på Språkrådet i jämförelse med de nuvarande språknämnderna ökar kraven på myndighetens administration. I dag har Svenska språknämnden 2,2 årsarbetskrafter för administration knutna till sitt sekretariat, medan Sverigefinska språknämnden inte har några särskilda resurser för administration.

En ny myndighet ställer ökade krav på administrativa resurser. Vi beräknar därför att Språkrådet kommer att behöva följande administrativa resurser:

- en administrativ chef
- en administratör med möjlighet att ge IT-stöd
- en ekonom
- en kontorsassistent (halvtid).

Driftskostnader

Förutom detta måste naturligtvis Språkrådet ges resurser för olika typer av kringkostnader som normalt förekommer på myndigheter av denna storlek och med liknande uppgifter. Det bör betänkas att den nya myndigheten kommer att få betydligt utökade uppgifter jämfört med nuvarande språknämnder. Ökade krav kommer att ställas på den utåtriktade verksamheten. Nya uppgifter inom statusarbetet och uppföljning och utvärdering innebär betydligt ökade kostnader för resor m.m. Ett utökat antal anställda leder naturligtvis också till ökade lokalbehov, varför hyreskostnaden kommer att öka. Språkbanksverksamheten samt de ökade kraven på utåtriktad verksamhet kommer även att innebära ökade datorkostnader.

Vårt förslag innebär att Språkrådets verksamhet (och därmed kostnader) blir mer än tre gånger så stor som den nuvarande verksamheten vid Svenska språknämnden när det gäller antalet årsarbetskrafter. Flera av kostnaderna kommer dock att öka betydligt mer eftersom verksamheten får en delvis annan inriktning. Detta gäller t.ex. kostnader för utåtriktad verksamhet, IT och resor.

Summa kostnader för myndighetsledning och administration

Sammanfattningsvis innebär vårt förslag att resurser motsvarande *4,5 årsarbetskrafter* bör beräknas för myndighetsledning (1 årsarbetskraft) och administration (3,5 årsarbetskrafter) under anslaget till Sveriges språkråd. Dessutom beräknar vi att rådet behöver resurser för olika kringkostnader motsvarande *11,5 miljoner kronor*.

Beräknade kringkostnader för Sveriges språkråd	miljoner kronor
Lokalkostnader (hyra, städning etc.)	1,7
Kontorskostnader (material, kopiering m.m.)	0,6
Datorkostnader, tele, porto etc.	3,0
Resor	2,1
Utåtriktad verksamhet (tidskrift, broschyrer, annonser, seminarier etc.)	3,1
Förvaltningskostnader (styrelsemöten m.m.)	0,5
Referensgrupper	0,5
Summa	11,5

21.2 Ekonomiska konsekvenser – finansiering av ny språkvårdsorganisation

21.2.1 Utgångspunkter

Andra politikområden måste bidra till finansieringen av språkpolitiken

Vi vill inledningsvis betona att vårt förslag till handlingsprogram för svenska språket innebär att språkpolitik lyfts upp som ett nytt, samlat område där staten – tillsammans med andra aktörer – har ett ansvar för att insatser skall genomföras. Detta innebär naturligtvis särskilda svårigheter när det gäller hur olika förslag skall finansieras. Det är inte möjligt att fullt ut finansiera förslagen genom omprioriteringar inom befintliga statliga insatser för språkvården. Statens engagemang i språkvården har hittills varit mycket begränsat. Från kommitténs sida vill vi understryka att vårt förslag till handlingsprogram för svenska språket förutsätter att satsningarna på språket finansieras genom insatser från olika statliga politik-

områden. I flera fall pekar vi också på att andra aktörer måste vara med och finansiera olika insatser, t.ex. kommuner och näringslivet.

Fortsatt finansiering av språkvården genom anslag, bidrag och övriga intäkter

Finansieringen bör liksom hittills ske genom dels statliga anslag, dels bidrag från olika aktörer, dels försäljnings- och uppdragsintäkter m.m. Vi har pekat på vikten av en tryggad statlig finansiering som gör att man inte är beroende av kommersiell verksamhet. Vi har i kapitel 19 pekat på att språkvården inte får vara beroende av försäljningsintäkter från produkter som borde göras allmänt tillgängliga, varför staten bör öka sina anslag till språkvården. Mot den bakgrunden menar vi att Sveriges språkråd bör vara en statlig myndighet som till allra största del finansieras genom statliga anslag. Myndigheten skall dessutom ha rätt att ta emot bidrag och disponera olika former av försäljningsintäkter, men detta får inte utgöra något hinder mot att tillgängliggöra publikationer för den breda allmänheten.

21.2.2 Föreslagen finansiering av höjda statliga anslag

Vi föreslår följande finansiering av de kostnader som handlingsprogrammet för svenska språket medför för den nya myndigheten Sveriges språkråd.

Anslag till språkvårdande verksamhet

Vi föreslår att staten överför följande resurser till Språkrådet:

- nuvarande statsbidraget till Svenska språknämnden, ca 3,6 miljoner kronor
- nuvarande statsbidraget till Sverigefinska språknämnden, ca 1,1 miljoner kronor
- nuvarande statsbidraget till Terminologicentrum TNC, ca 3,7 miljoner kronor
- anslaget till Regeringskansliet minskas med 0,5 miljoner kronor motsvarande kostnaderna för det centrala stödet till myndighetspråkvården.

Överföring från andra politikområden

Vi föreslår att de kostnader som en satsning på en ny språkmyndighet innebär måste delfinansieras av de politikområden som på olika sätt kommer att dra fördel av den verksamhet som Sveriges språkråd skall bedriva. Som framgått av de tidigare kapitlen kommer Språkrådets verksamhet att bidra till att målen för en rad olika politikområden uppnås. Det är därför enligt vår mening i hög grad rimligt att dessa bidrar till finansieringen av den nya språkpolitiken. De språkpolitiska insatserna är små i förhållande till de insatser som görs inom stora och redan etablerade politikområden, varför det enligt vår bedömning inte bör innebära några större problem att göra de förhållandevis små omprioriteringar som vi föreslår. Vi menar därför att resurser skall tillföras språkpolitiken och anslaget till Sveriges språkråd och finansieras genom en omprioritering från i första hand nedanstående politikområden.

Politikområde 1 Effektiv statsförvaltning och 46 Demokrati

En av utgångspunkterna för vårt arbete och förslaget till handlingsprogram för svenska språket har varit demokratifrågan. Regeringen skriver följande i sina direktiv till vår kommitté: "För ett demokratiskt samhälles utveckling är språket och yttrandefriheten av central betydelse. Makten i sina olika former utövas i hög grad genom språket." Allas rätt till språk är enligt vårt synsätt i högsta grad en demokratisk rättighet. Ett klart och begripligt offentligt språk är dessutom en förutsättning för att vi skall kunna utöva våra demokratiska rättigheter. Vi har i betänkandet starkt betonat de språkdemokratiska aspekterna på statsförvaltningens arbete, bl.a. genom att peka på terminologins betydelse för att det förvaltningspolitiska initiativet 24-timmarsmyndigheten skall kunna genomföras och betydelsen av ett klart och begripligt myndighetsspråk. En väl fungerande språkvård inom myndigheterna bidrar också till att effektivisera verksamheten vid myndigheterna. Utvecklingen inom språkteknologin och framtagande av maskinöversättning för svenska har stor betydelse för statsförvaltningen.

Vi menar därför att en del av de resurser som finansierar den satsning på demokrati och förvaltningspolitisk utveckling som staten bedriver sedan ett antal år bör föras över till Sveriges språkråd. Vårt förslag innebär även att statsförvaltningen i övrigt i viss

mån avlastas uppgifter. Språkrådet ges t.ex. ansvar för handläggning av olika frågor kring IT, språk, terminologi och EU-samarbete som i dag till viss del sköts av bl.a. Statskontoret. Politikområdena omfattar sammanlagt 8 360 miljoner kronor. Vi föreslår att resurser motsvarande 5 miljoner kronor överförs från dessa politikområden till språkpolitiken.

Politikområde 37 IT, tele och post

Vi pekar i vårt handlingsprogram på den stora betydelse som språket har för den fortsatta IT-utvecklingen. Språket är en del av den mjuka infrastrukturen som staten måste ta ansvar för. Detta är ett synsätt som delas av de flesta aktörer inom området; bl.a. IT-kommissionen, Vinnova och Statskontoret har pekat på detta. Ett klart och begripligt språk med tydliga begrepp och termer är en förutsättning för att de av riksdagen beslutade IT-politiska målen skall kunna uppnås.

Vi menar att det därför är naturligt att IT-politiken fortsättningsvis får delfinansiera den nya språkpolitiska satsningen. Uppgiften att leda utvecklingsarbetet med maskinöversättning bör enligt vår bedömning finansieras inom ramen för Vinnovas förvaltningsanslag. När det gäller statens andel av projektkostnaderna för att utveckla en svensk maskinöversättning bör dessa finansieras inom ramen för IT-politiken. Detta är en satsning som kan börja i samband med att IT-kommissionens uppdrag upphör den 1 juli 2003. Politikområdet omfattar ca 1 009 miljoner kronor. Vi föreslår att resurser motsvarande 1 miljon kronor (löpande kostnader) och 7 miljoner kronor (engångskostnad) överförs från IT-politiken till språkpolitiken.

Politikområde 10 Integrationspolitik, 11 Storstadspolitik och 47 Minoritetspolitik

Vårt förslag till handlingsprogram innebär en tydlig och målmedveten satsning på ett mångspråkigt och mångkulturellt Sverige. Vi föreslår bl.a. att riksdagen beslutar om mål för en nationell språkpolitik som innebär att alla skall ha rätt till sitt språk. Vi lämnar förslag som stärker både de nationella minoritetsspråken och de många invandrarpråken inom framför allt utbildning, forskning,

kultur och medier. När det gäller språkvårdens framtida uppgifter och organisation föreslår vi att Sveriges språkråd ges ansvar för språkvårdande insatser för minoritetsspråken och att t.ex. andra-språksfrågor skall uppmärksammas av Språkrådet.

Vi menar alltså att vi lägger ett ansvar på språkpolitiken i frågor som bör finansieras inom ramen för integrations-, storstads- och minoritetspolitiken. Politikområdena omfattar sammanlagt 3 199 miljoner kronor. Vi föreslår att medel motsvarande 6,2 miljoner kronor överförs från dessa tre politikområden till språkpolitiken.

Politikområde 25 Utbildningspolitik och 26 Forskningspolitik

Språkförhållanden spelar en avgörande roll för utbildningsväsendet och forskningen. I vårt förslag till handlingsprogram blir detta mycket tydligt. Genom att inrätta språkpolitik som ett eget politikområde med en egen myndighetsstruktur tydliggör staten sitt ansvar för språket. Genom vårt förslag ges Språkrådet ett ökat ansvar för bl.a. status- och inlärningsarbete samt för olika folkbildande insatser. Vi föreslår även att Språkrådet ges ansvaret för att initiera kvalificerat utredningsarbete inom språkområdet.

Vi menar att uppbyggnaden av språkpolitiken till stor del måste finansieras genom omprioriteringar från utbildnings- och forskningspolitiken. Politikområdena omfattar sammanlagt 61 908 miljoner kronor. Vi föreslår att medel motsvarande 10,2 miljoner kronor överförs från dessa två politikområden till språkpolitiken.

Politikområde 38 Näringspolitik

Språk och språkteknologi kan ses som en del av näringspolitiken. Tydliga begrepp och termer är viktiga för svenskt näringsliv. Språkteknologi är en framtidsbransch med en industriell potential. Maskinöversättningar kan användas för att minska svenska företags konkurrensnackdelar gentemot t.ex. engelskspråkiga länder. Vi föreslår att Vinnova skall leda arbetet med att ta fram maskinöversättning för svenska. Detta är ett arbete som kommer att ha stor betydelse inte minst för det svenska näringslivet och dess möjligheter att utvecklas på en internationell marknad. Även utvecklingen

av språkbanksverksamheten kommer att ha stor betydelse för näringslivet och den språkteknologiska utvecklingen.

Vi menar därför att näringspolitiken måste delfinansiera vårt förslag till handlingsprogram. Politikområdet omfattar 1 646 miljoner kronor. Vi föreslår att resurser motsvarande 10,2 miljoner kronor förs till språkpolitiken från detta politikområde.

Försäljningsintäkter och bidrag

Vi föreslår att verksamheten även fortsättningsvis till viss begränsad del finansieras genom försäljningsintäkter och bidrag. Kommittén har i sina beräkningar utgått från följande.

Svenska språknämnden har för närvarande försäljningsintäkter som uppgår till ca 1,5 miljoner kronor per år. Sverigefinska språknämnden har mycket små intäkter från försäljning. Dessutom får både Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden stödjande bidrag. Som exempel kan nämnas att Svenska språknämnden tar emot ca 0,3 miljoner kronor årligen i bidrag. Svenska Akademien ger bidrag till både Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden. Sverigefinska språknämnden får även bidrag från den finländska staten.

Enligt vår bedömning borde försäljningsintäkterna kunna öka i och med bildandet av Språkrådet, medan det kan finnas risk för att de stödjande bidragen minskar om språknämnderna ombildas till en myndighet.

Tabell 21:1. Sveriges språkråd – kostnader och finansiering

Löpande kostnader			
Funktion	Antal årsarbets- krafter (aa)	Personal- kostnader (mkr)	Övriga kostnader (mkr)
Korpusarbete (svenska)	6,0	3,00	0,0
Korpusarbete (finska)	3,0	1,50	0,0
Korpusarbete (meänkieli)	1,0	0,50	0,0
Korpusarbete (teckenspråk)	1,0	0,50	0,0
Status- och inlärningsarbete	2,0	1,00	0,0
Rådgivning, information m.m.	2,0	1,00	0,0
Terminologiverksamhet	1,0	0,50	4,5
Språkbanksverksamhet	2,0	1,00	10,0
Språkteknologi	3,0	1,50	0,0
Myndighetsspråkvård	4,0	2,00	0,0
Uppföljning och utvärdering	2,0	1,00	1,0
Internationellt samarbete	0,5	0,25	0,0
Ledning, administration m.m.	4,5	2,25	11,5
Summa	32,0	16,00	27,0
		Summa 43 mkr	
Engångskostnad: Utveckling av maskinöversättning			7 mkr
Finansiering			
Finansieringskälla	mkr		
Statsbidrag Språknämnden	3,6		
Statsbidrag Sverigefinska språknämnden	1,1		
Statsbidrag Terminologicentrum TNC	3,7		
Anslag Regeringskansliet	0,5		
Överföring fr. Effektiv statsförvaltning och Demokrati	5,0		
Överföring fr. Integrationspol., Storstadspol. och Minoritetspol.	6,2		
Överföring fr. Utbildningspol. och Forskningspol.	10,2		
Överföring fr. IT, tele och post	1,0		
Överföring fr. Näringspolitik	10,2		
Försäljningsintäkter och övriga bidrag	1,5		
Summa	43,0		
Engångsöverföring fr. IT, tele och post	7,0		

21.3 Ekonomiska konsekvenser – kostnader för och finansiering av övriga förslag

21.3.1 Förskola, skola och vuxenutbildning

Uppdrag inom skolområdet

Vårt handlingsprogram för svenska språket innebär att vi föreslår att ett flertal olika undersökningar, utredningar och dylikt bör genomföras inom skolområdet (kapitel 3, 7 och 12). För flera av dessa är det naturligt att de kommer att läggas som uppdrag till bl.a. Skolverket. Ett antal av de uppdrag som föreslås är av det slaget att de i sig kan sägas ingå i Skolverkets normala uppföljnings- och utvärderingsverksamhet. De bör således finansieras genom omprioriteringar inom myndighetens anslag. För flera av uppgifterna bör Skolverkets forskningsmedel kunna användas för att finansiera genomförandet. Uppdragen bör kunna fördelas över en längre tidsperiod för att det skall bli möjligt för Skolverket att praktiskt genomföra uppdragen.

Fler undersökningar av sprints effekter skall göras och Skolverket skall följa utvecklingen av sprint. Vi vill peka på att det inte är nödvändigt att genomföra sådana studier ärligen eftersom förändringarna mellan de enstaka åren inte torde vara så stora.

Den rättsliga grunden för sprint skall regleras. Detta medför en del extra uppgifter för Skolverket, men enligt vår bedömning bör dessa inte vara av den omfattningen att extra resurser behöver beräknas i anslaget till Skolverket.

Ett handlingsprogram för hur den nordiska språkgemenskapen kan främjas inom förskola, skola och vuxenutbildning skall tas fram. Vi pekar inte ut vem som skall utföra denna uppgift, men menar att t.ex. Skolverket eller en offentlig utredning skulle kunna genomföra detta. Kostnaden för detta uppskattas till motsvarande en årsarbetskraft och bör kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag.

De moderna språkens problem skall utredas av inblandade parter inom svensk utbildning i syfte att stärka språkens ställning. En av dessa parter är Skolverket. Skolverket skall dessutom följa upp vilka åtgärder skolorna vidtar för att motverka avhopp från moderna språk i grundskolan. Skolverket skall vidare undersöka vilka elever som inte når målen i svenskämnet och varför lärare inte kvarstannar i yrket. Dessa uppgifter bör kunna ingå i Skolverkets ordinarie uppföljnings- och utvärderingsverksamhet.

Ett material för kompetensutveckling för lärare med inriktning mot frågor om språklig variation skall tas fram. Kostnaderna för detta uppskattas till motsvarande en årsarbetskraft. Detta bör finansieras inom ramen för politikområde 25 Utbildningspolitik. Arbetsgivarna, dvs. i första hand kommunerna, bär ansvaret för att inkludera sådana moment i fortbildningskurser för lärarna. Detta bör kunna genomföras genom omprioriteringar i fortbildningsprogrammet och bör därför inte medföra några merkostnader för kommunerna.

Skolverket ges ett antal uppgifter som rör barns språkutveckling inom dialekten och hur skolan kan stödja denna. Kostnaden för detta uppskattas till ca en årsarbetskraft. Skolverket bör samarbeta med Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI) i denna uppgift.

Skolstatistik

I betänkandet pekar vi på olika behov av statistik inom skolområdet. Vi föreslår bl.a. att språkstatistik för förskoleområdet skall tas fram (kapitel 13). Detta är ett uppdrag som kan lösas på olika sätt. Skolverket har i dag flera metoder för att inhämta och presentera statistisk information. Skolverket har till kommittén framfört att det är möjligt att ta fram språkstatistik för förskoleområdet. Kostnaden för detta kan dock enligt Skolverket bli tämligen hög eftersom det kan vara svårt att ta in nödvändig information från förskolorna på ett enkelt och rationellt sätt. Ett sätt att undvika sådana höga kostnader är att inhämta informationen t.ex. vart femte år i stället för årligen. Statistikproduktionen inom och på uppdrag av Skolverket är i dag hög och kostar enligt uppgift från Skolverket ca 23 miljoner kronor årligen. Ett sätt att möta nya behov av statistik är att i flera fall överväga om de statistiska uppgifterna kan tas in mer sällan än i dag. Enligt vår bedömning bör det därför vara möjligt att förbättra bl.a. språkstatistiken för förskoleområdet inom ramen för Skolverkets befintliga resurser för statistik.

Svenskundervisning i skolan

I kapitel 3 föreslår vi att regelverket för skolan skall ändras så att det blir obligatoriskt att ge svenskundervisning under alla år i skolan. Detta är ett förslag som enligt vår bedömning inte har några finansiella konsekvenser eftersom förslaget inte innebär att tiden för svenska skall utökas. Det är snarare en organisatorisk fråga som bör kunna lösas av skolhuvudmännen.

I kapitel 3 föreslår vi vidare att svenska C (50 poäng) skall vara obligatorisk kurs på gymnasieskolans naturvetenskapsprogram. Av kursplanen framgår att språk ses som centralt i utbildningen: "Kunskaper i utbildningens karaktärsämnen används ofta i sammanhang där förmågan att samarbeta och att uttrycka sig i tal och skrift är av stor vikt. Språket är ett redskap för kommunikation men också för reflektion och lärande. Förmågan att använda svenska språket utvecklas inom utbildningens alla ämnen." Vårt förslag innebär att utrymmet för något annat ämne bör minska med 50 poäng, förslagsvis utrymmet för individuellt val. Detta förslag bör därmed enligt vår bedömning inte ha några finansiella konsekvenser.

Insatser för svenska som andraspråk

I kapitel 13 föreslås åtgärder för att stärka svenska som andraspråk. Antalet behöriga lärare och den allmänna kunskapen kring andraspråksfrågor skall öka. Vi föreslår att åtgärder vidtas för att förbättra tillgången till lärare i svenska som andraspråk genom att utbilda fler lärare. Det ingår redan i högskolornas och universitetens uppdrag (och därmed tilldelade medel) vad gäller lärarutbildning att utbilda lärare i svenska som andraspråk, varför en ökning i antalet utbildade lärare bör finansieras inom ramen för varje högskolas anslag.

Vidare föreslår vi att ett material om svenska som andraspråk som kan användas i fortbildningsarbetet skall tas fram. Vi bedömer att detta kräver en resursinsats som motsvarar en projektanställning under ett år. Detta bör finansieras genom omprioriteringar eller genom resurstillskott som finansieras genom omprioriteringar inom politikområde 25 Utbildningspolitik (t.ex. anslaget 25:2 Utveckling av skolväsende och barnomsorg). Vi föreslår även att andraspråksfrågor skall betonas i lärarutbildningen och i fortbildningen samt att utbildningsmoment om svenska som andraspråk

skall läggas in i skolledarutbildningen. Förslaget innebär en omfördelning av resursanvändningen inom dessa utbildningar och bör enligt vår bedömning inte leda till några ökade kostnader.

När det gäller vårt förslag att vidta åtgärder för att höja statusen för och kunskapen om svenska som andraspråk bland elever och föräldrar, lärare och skolledning och samhället i stort lämnar vi inget förslag på hur detta skall genomföras. Vi pekar dock på att många olika aktörer bör genomföra detta och att staten bör samordna insatserna. Vi menar därför att varje deltagande aktör – kommuner, landsting, Skolverket, högskolor och universitet etc. – bör medverka i finansieringen av detta genom omprioriteringar. Det kan vara naturligt att Skolverket ges rollen att leda detta arbete och att det bör tillskjutas medel motsvarande kostnaden för en projektledare (en årsarbetskraft) från utbildningspolitiken för detta.

Förändrat regelverk för modersmålsundervisning

I kapitel 13 föreslås tre förändringar i regelverket för modersmålsundervisning:

- Kommunerna föreslås bli skyldiga att anordna modersmålsundervisning för samtliga nationella minoritetspråk även om undervisningsgrupperna blir mindre än fem elever.
- Kommunerna föreslås att på sikt bli skyldiga att anordna modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken även om det finns problem att rekrytera lärare.
- Det tydliggörs att det är kommunernas ansvar att aktivt upplysa om möjligheten till modersmålsundervisning och att få till stånd fungerande undervisningsgrupper.

Kommunen är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk endast om det finns minst fem elever som önskar undervisning i språket. För samiska, meänkieli och romani chib är dock kommunen skyldig att anordna modersmålsundervisning även om antalet elever är mindre än fem. Det första av kommitténs delförslag innebär att även modersmålsundervisning i finska och jiddisch kommer att omfattas av undantaget. Skolverket har regeringens uppdrag att utreda vilka ekonomiska konsekvenser det skulle få att införa ett undantag även för finskspråkiga elever. Skolverket skall

redovisa detta till regeringen varen 2002. Mot den bakgrunden har kommittén valt att inte göra några egna ekonomiska konsekvensbeskrivningar för detta förslag utan hänvisar till Skolverkets kommande underlag.

Vad gäller jiddisch är det svårt att uppskatta hur många som talar språket (se bl.a. kapitel 7). I dag sker ingen modersmålsundervisning på jiddisch och enligt vad kommittén har inhämtat från företrädare för de jiddischtalande i Sverige torde omfattningen inte bli särskilt stor även om reglerna skulle ändras enligt vårt förslag. Vårt ändringsförslag innebär snarare en konsekvensändring utifrån riksdagsbeslutet att även jiddisch är ett nationellt minoritetsspråk. Enligt vår bedömning kommer kostnaderna med största sannolikhet att bli ringa.

Det andra delförslaget innefattar samtliga nationella minoritetsspråk. Utgångspunkten för våra överväganden är att modersmål skall betraktas som vilket ämne som helst och att skolan har skyldighet att anordna sådan undervisning på samma sätt som undervisning i andra ämnen. För andra ämnen finns inget undantag som anger att kommunen är skyldig att anordna undervisning endast om det finns en lämplig lärare. I kapitel 13 pekar vi på olika åtgärder för att förbättra tillgången till modersmålslärare (se nedan). Om dessa åtgärder leder till en förbättrad tillgång till modersmålslärare kan det i och för sig innebära ökade kostnader för kommunerna eftersom man tvingas anordna undervisning i de fall där man tidigare hänvisat till att lämplig lärare saknas. Samtidigt ingår denna undervisningsskyldighet redan i skolans och kommunernas uppdrag och finansieras genom statsbidrag till kommunerna. Eftersom detta redan är en skyldighet för kommunerna har vi inte funnit anledning att beräkna kostnaderna för detta. Finansiering bör ske genom omprioriteringar i kommunernas budgetar.

Det tredje delförslaget innebär egentligen inga nya kostnader för kommunerna när det gäller information, eftersom det endast innebär ett förtydligande i regelverket av det ansvar som kommunerna redan kan sägas ha. Informationen bör kunna samordnas med annan information som lämnas inför och vid skolstarten. Planering av fungerande undervisningsgrupper är också redan en uppgift för skollidarna, men som med vårt förslag tydligare visar att ämnet modersmålsundervisning har status som ett vanligt ämne. Vår förhoppning är att dessa insatser skall leda fram till att fler elever får möjlighet att följa modersmålsundervisning, vilket i och för sig leder till ökade kostnader för kommunerna. Det handlar dock inte om

nya uppgifter, varför dessa kostnadsökningar bör finansieras genom omprioriteringar i kommunernas budgetar.

Svenskundervisning för invandrare

I kapitel 13 lämnar vi förslag till åtgärder för att stärka svenskundervisningen för invandrare (sfi). Vi föreslår bl.a. att alfabetisering och kortutbildades läs- och skrivutveckling skall integreras med undervisningen i sfi och bedrivs inom ramen för sfi. Skolverket har gjort bedömningen att en sådan förändring innebär att kommunens kostnader för socialbidrag eller introduktionsersättning kommer att öka något för analfabeter och kortutbildade under den första studieperioden. Statens kostnader för studiestöd kommer att minska något. Skolverket menar att konsekvenserna av den föreslagna förändringen måste anses marginella för kommunerna. Vi delar denna bedömning.

Vi lämnar också förslag om att sfi fullt ut skall omfattas av läroplanen för de frivilliga skolformerna, att krav på lokala arbetsplaner skall införas inom sfi och att kontinuerlig kvalitets- och kompetensutveckling inom sfi skall garanteras oberoende av anordnare. Dessa förslag skall ses som naturliga anpassningar till det styrnings- och uppföljningssystem som redan råder inom utbildningsväsendet. Eventuella kostnader i samband med detta måste därför finansieras genom omprioriteringar inom befintliga budgetar.

Moderna språk

Förutom de uppdrag inom skolområdet som redovisats ovan pekar vi i kapitel 7 också på behoven av kompetensutveckling av lärare i moderna språk och pedagogiskt utvecklingsarbete inom grundskolan. Dessa uppgifter bör finansieras inom ramen för befintliga anslag.

När det gäller de moderna språken i gymnasieskolan föreslår vi att betygssystemet skall utformas så att de elever som når långt i sina språkstudier också får räkna detta som en merit vid antagning till högskolan samt att antagningssystemet till högskolan skall vara så konstruerat att fördjupade språkstudier premieras. Detta förslag har enligt vår bedömning inga finansiella konsekvenser.

21.3.2 Högre utbildning och forskning

Uppdrag inom högskole- och forskningsområdet

I betänkandet föreslår vi olika uppdrag inom högskoleområdet som enligt vår bedömning kan lämnas till t.ex. Högskoleverket (kapitel 3, 7 och 8). En genomgång skall göras av högskoleförordningens bilaga 2 om i vilka fall krav på för yrket relevanta språkkunskaper skall införas som en del av examensfordringarna. De moderna språkens problem skall utredas av inblandade parter inom svensk utbildning i syfte att stärka språkens ställning. En av dessa parter är Högskoleverket. Högskoleverket ges vidare i uppdrag att följa i vilken utsträckning som högskolorna fäster vikt vid de moderna språken i de särskilda behörighetskraven. Högskoleverket skall slutligen följa upp hur journalistutbildningarna inför mål för svenskan och hur moment av svenska införs i dessa utbildningar. Dessa uppdrag bör enligt vår bedömning kunna utföras inom ramen för befintliga anslag.

I kapitel 4 föreslår vi att Tolk- och översättarinstitutet (TÖI) skall undersöka hur man i samarbete med EU-institutionernas tolkavdelningar kan stödja utbildning av tolkar från svenska. Detta uppdrag bör kunna genomföras inom ramen för TÖI:s budget. Det bör ingå i uppdraget att lämna förslag på hur ett eventuellt svenskt åtagande inom detta område skall finansieras.

Målen i högskolelagen skall ändras

Vi föreslår i kapitel 3 att högskolelagens mål skall ändras. Det är naturligtvis svårt att precisera vilka konkreta ekonomiska konsekvenser som detta får för varje enskild högskola och därmed för statsbudgeten. Enligt vår bedömning bör de kostnader som förslaget kan få finansieras genom omprioriteringar i universitetens och högskolornas nuvarande budgetar.

Krav på svensk sammanfattning och abstract i doktorsavhandlingar

I kapitel 3 föreslår vi att det skall vara obligatoriskt med sammanfattning och abstract på svenska i doktorsavhandlingar. Detta har enligt vår bedömning inga finansiella konsekvenser.

Språkvårdsforskning

Vi föreslår att regeringen i anslaget till Vetenskapsrådet skall avsätta medel för en särskild satsning på språkvårdsforskning (kapitel 15). Denna satsning kan finansieras genom en omprioritering inom politikområde 26 Forskningspolitik (anslaget 26:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation). Vi anger i vårt förslag inga belopp utan överläter detta till regeringen, men vi vill betona vikten av att tillräckliga resurser avsätts för detta ändamål. I betänkandet finns flera olika förslag som bör finansieras genom denna satsning, t.ex. forskningsprojekt kring sprint (kapitel 3) och forsknings- och utvecklingsarbete vad gäller bruket av engelska inom arbetslivet (kapitel 5). I kapitel 12 pekar vi på att forskning om språkets roll i skolan från ett könsperspektiv skall uppmuntras, liksom om mäns och kvinnors språkliga situation i offentligheten.

Även forskning och utveckling inom språkteknologiområdet skall förstärkas. Här föreslår vi dels omprioriteringar i forskningsanslaget till Vetenskapsrådet (se ovan), dels omprioriteringar inom anslaget till Vinnova (kapitel 17). Kommittén lämnar inte heller här något konkret förslag om hur stor denna förstärkning bör vara, men förutsätter att det blir en ordentlig förstärkning med tanke på den tyngd som läggs vid språkteknologiforskningen i vårt förslag till handlingsprogram.

Vi föreslår att en resurs för svensk forskning inom terminologi skall byggas upp (kapitel 15). Vi pekar på möjligheten att ge en högskola eller ett universitet i uppdrag att utveckla ett nationellt centrum för terminologiforskning. Vi har gjort bedömningen att uppbyggnaden av ett sådant nationellt centrum bör gå stegvis och att verksamheten bör börja i en förhållandevis liten skala (resurser motsvarande en årsarbetskraft). Den högskola som ges detta uppdrag får finansiera verksamheten genom omprioriteringar. Det bör också undersökas om näringslivet på olika sätt kan medfinansiera denna satsning på terminologin. I detta arbete bör Terminologicentrum TNC:s goda kontakter med näringslivet kunna användas.

Svenska som andraspråk för vuxna invandrare

I kapitel 13 lämnar vi förslag till åtgärder för att stärka svenskundervisningen för invandrare inom sfi och svenska som andraspråk inom den grundläggande och gymnasiala vuxenutbildningen.

Vi föreslår bl.a. att en lärarutbildning med särskild inriktning på undervisning i svenska som andraspråk för vuxna invandrare skall inrättas. Utbildningen bör omfatta 40 poäng och ha ett tydligt vuxenperspektiv. Den bör genomföras i 5-poängsmoduler för att lärare som redan har del/delar av utbildning i svenska som andraspråk skall kunna komplettera med nödvändiga/önskade moment.

Med tanke på att undervisning inom sfi/ svenska som andraspråk inom vuxenutbildningen bedrivs i ett stort antal kommuner i landet och att det skall vara möjligt för alla lärare att delta, bör utbildningen ges på distans och på halvfart.

Ett uppdrag bör gå till en eller några högskolor att i samarbete ta fram förslag till uppläggning, kursplaner och genomförande av en sådan utbildning. Vi uppskattar att kostnaderna för att ta fram ett sådant förslag rör sig om ca 300 000 kronor.

Utbildningen bör sedan kunna genomföras genom att utrymme skapas med ordinarie högskoleplatser. En förutsättning är då att kommunerna står för ev. kostnader för verksamma lärare när det gäller lärares resor till kursorten, bidrag till kurslitteratur samt ev. kostnader för vikarier och ev. nedsättning i tjänst. För studerande utan anställning gäller samma regler som för andra lärarstuderande.

Man bör i planeringen av utbildningen ta del av de erfarenheter som har gjorts vid högskolor och universitet (Lärarhögskolan i Stockholm i samarbete med Göteborgs universitet) som redan nu på distans ger utbildning i svenska som andraspråk för vissa lärarkategorier inom det obligatoriska skolväsendet.

Erfarenheterna från den pågående kompetensutvecklingen för sfi-lärare, som nu genomförs av Skolverket i samarbete med Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk och där flera högskolor och universitet är involverade, bör också tas till vara i planeringen av en lärarutbildning för denna målgrupp.

Förslaget bör finansieras genom en omprioritering inom berörda politikområden, i första hand 25 Utbildningspolitik, 10 Integrationspolitik och 11 Storstadspolitik.

21.3.3 Arbetslivsområdet

I kapitel 5 föreslås att användningen av svenska inom arbetslivet skall främjas och i vissa fall regleras. Vi föreslår bl.a. att Arbetslivsinstitutet ges i uppdrag att i samarbete med språkvården utreda språkvalets effekter på de anställda och deras prestationer. Detta

uppdrag bör kunna genomföras genom omprioriteringar på Arbetslivsinstitutet.

Arbetsmiljöverket föreslås få i uppdrag att ta fram förslag på förändringar av arbetsmiljölagstiftningen samt i sin tillsyn uppmärksamma språkets betydelse för arbetsmiljön. Uppdraget bör kunna genomföras inom ramen för tilldelade resurser. På samma sätt bör kravet på att språkets betydelse uppmärksammas i tillsynen inte leda till några direkta merkostnader för Arbetsmiljöverket utan kan förenas med verkets normala tillsynsverksamhet.

21.3.4 Konsumentpolitiska området

I kapitel 5 föreslås att en genomgång skall göras av lagstiftningen när det gäller användningen av svenska inom konsumentområdet och att användningen i vissa fall skall regleras. Vidare pekar vi på att konsekvenserna av användningen av andra språk skall undersökas. Vi lämnar inget konkret förslag på vem som skall göra detta men utgår från att uppdraget bör kunna utföras av t.ex. Konsumentverket och i sådant fall finansieras genom omprioriteringar.

21.3.5 Förvaltningspolitiska området

Användningen av svenska inom förvaltningen

Vi föreslår i kapitel 4 att Statskontoret i samverkan med språkvården skall genomföra en studie av informationsströmmar och dokumenthantering inom EU. Denna studie bör finansieras inom ramen för Statskontorets ordinarie anslag.

Vi föreslår vidare att svenska språket normalt skall användas inom den offentliga administrationen. Information från statliga och kommunala myndigheter i form av skyltar, webbplatser etc. skall vara på svenska, myndigheterna skall ha namn och e-postadresser på svenska. Hur stora kostnader som detta förslag leder till beror på vilken övergångsperiod som medges. När en myndighet sätter upp nya skyltar m.m. innebär förslaget ingen merkostnad. Att där-
emot ändra på befintliga skyltar är naturligtvis förenat med kostnader. Detsamma kan sägas gälla när det handlar om att ändra på befintliga myndighetsnamn och e-postadresser. I syfte att hålla kostnaderna för detta förslag nere bör berörda myndigheter medges en övergångsperiod för att ställa om till de nya reglerna. Ju

längre en sådan övergångsperiod är, desto lägre bör merkostnaden för myndigheterna bli. Det kan t.ex. övervägas att låta den föreslagna regeln om skyltar endast avse nya skyltar som myndigheter sätter upp. Skyltar byts ju regelbundet ut av olika orsaker. När det gäller myndighetsnamn ändras logotyper etc. i takt med utvecklingen. IT-utvecklingen på myndigheterna gör att förändringar i e-postadresser m.m. görs.

Kravet att myndigheters hemsidor skall finnas tillgängliga på svenska är en åtgärd som i normalfallet inte bör leda till några merkostnader för svenska myndigheter eftersom texter normalt först skrivs på svenska.

Lokal myndighetspråkvård

Varje statlig myndighet ges ett tydligare ansvar för sitt eget språkvårdsarbete genom att mål och återrapporteringskrav formuleras (kapitel 9). Enligt både förvaltningslagen och verksförordningen har myndigheterna redan i dag ett ansvar för sin egen språkvård. Vårt förslag innebär därmed ingen ytterligare uppgift för myndigheterna. I myndigheternas förvaltningsanslag har regeringen redan tagit med resurser för språkvård i sina överväganden kring anslagens storlek.

I praktiken innebär dock vårt förslag att flera myndigheter måste öka sina satsningar på språkvårdsarbete och sådana satsningar innebär ökade kostnader på kort sikt. Kostnadernas storlek kommer att variera mellan olika myndigheter. Enligt vår uppfattning bör en utgångspunkt för finansieringsdiskussioner kring detta förslag vara att språkvårdande insatser är en investering som på sikt innebär en effektivisering. Ett klart och begripligt språk innebär att handläggningen inom myndigheten förenklas och att kundkontakterna blir bättre. Vi menar att kortare lästid och omedelbar förstäelse även leder till minskade samhällsekonomiska kostnader.

Det finns flera räkneexempel på hur mycket pengar det finns att spara på enkla och klara myndighetstexter (Visst går det att förändra myndighetsspråket, 1993). En blankett som är klar och enkel att fylla i föranleder färre frågor från medborgarna, färre returer av felaktigt ifyllda blanketter och därmed förkortade handläggningstider hos myndigheten. I Storbritannien har undersökningar gjorts som visar att omarbetningar av 171 000 statliga blanketter sparade åtskilliga miljoner pund åt staten. I undersökningarna genomfördes

studier av antalet misstag och utelämnanden som de som fyllde i blanketterna gjorde och hur detta förändrades när blanketterna hade gjorts om. Man mätte bl.a. hur mycket det kostade att rätta till felen samt kostnader för porto, telefonsamtal m.m. för att få in de rätta uppgifterna (Forms Effectiveness Study, 1984).

Vi menar därför att satsningen på lokal myndighetsspråkvård bör finansieras på varje myndighet genom omprioriteringar. Det är varje myndighetslednings ansvar att se till att tillräckliga resurser avsätts för språkvård av hög kvalitet och att den organiseras på ett ändamålsenligt sätt.

21.3.6 Mediepolitik

Tillståndsvillkor för SVT, SR och UR

Inom det mediepolitiska området har vi ett antal förslag som rör sändningstillstånden för public service-bolagen (kapitel 5, 7 och 8). Vi föreslår att följande skall ingå i de framtida tillståndsvillkoren:

- en årlig redovisning av andelen svenskspråkiga program – avser även TV4
- en viljeinriktning att andelen svenskspråkiga program inte skall minska
- betydelsen av att den svenska som förekommer i etermedierna avspeglar hela den språkliga variation som finns i samhället
- en tydligare betoning av den nordiska språkgemenskapen
- en betoning av språkvårdens vikt.

När det gäller att redovisa andelen svenskspråkiga program innebär redovisningskravet i sig inga ökade kostnader för programbolagen. Det bör förutsättas att företagen tämligen oproblematiskt kan lägga in detta i sina interna redovisningssystem.

Inte heller våra förslag som rör den språkliga variationen i Sverige har enligt vår bedömning några finansiella konsekvenser. Att öka utbudet av program på andra nordiska språk bör kunna finansieras av programföretagen genom omprioriteringar och inte leda till sammanlagt ökade kostnader. Vårt förslag om att språkvårdens vikt skall betonas i framtida tillståndsvillkor bör enligt vår bedömning inte medföra några stora extra kostnader för de berörda medie-företagen. Public service-bolagen har redan i dag språkvårds-kompetens.

Uppdrag till Presstödsnämnden

Vi föreslår i kapitel 7 att Presstödsnämnden ges i uppdrag att utreda vilka behov av statligt stöd som finns vad gäller tidskrifter på de nationella minoritetsspråken. Sådana utredningsuppgifter kan sägas ingå i Presstödsnämndens normala verksamhet och bör således finansieras genom omprioriteringar inom myndighetens anslag.

Försöksverksamhet kring närradio och lokal-TV

I kapitel 7 föreslår vi en satsning på statligt stöd till produktion av närradio och lokal-TV som riktar sig till nationella minoriteter och invandrare. Beslut om omfattningen på denna försöksverksamhet bör fattas först efter att Presstödsnämnden har redovisat sitt uppdrag angående medier som riktar sig till invandrare och nationella minoriteter. Det är därför enligt vår bedömning inte möjligt att på detta stadium uppskatta kostnaderna för en sådan försöksverksamhet. Finansiering av försöksverksamheten bör ske inom ramen för politikområde 10 Integrationspolitik, 11 Storstadspolitik och 47 Minoritetspolitik.

Ökat distributionsstöd

I kapitel 11 föreslår vi att stödet till distribution av tidningar skall öka. Vi anger inte med hur mycket. Denna åtgärd bör finansieras genom omprioritering från politikområde 25 Utbildningspolitik.

21.3.7 Kulturpolitik

Mer resurser till Språk- och folkminnesinstitutet

Vi föreslår att SOFI skall ges utökade resurser för att på olika sätt arbeta med bruket av dagens dialekter och hur de kan vidmakthållas (kapitel 7). I kapitel 12 pekar vi på vikten av att skolan ger stöd till den dialektala språkutvecklingen. Enligt vår bedömning är det viktigt att SOFI ges resurser att genomföra eget arbete inom området samt att kunna stödja både Skolverket – och därmed skolorna – och Språkrådet. Vi menar att inledningsvis minst en årsarbets-

kraft bör avsättas för detta. Vi föreslår att denna kostnad (ca 0,5 miljoner kronor) finansieras genom en överföring av medel från politikområde 25 Utbildningspolitik till SOFI:s anslag. En satsning på dialekterna och den dialektala språkutvecklingen kan ses som ett led i utbildningspolitiken och bör på längre sikt ha positiva effekter på t.ex. skolor i dialektalt präglade områden.

Film och video

Vi föreslår att staten skall verka för en förstärkt satsning på textning av film och video (kapitel 14). I dag skall enligt filmavtalet minst två procent av de medel som under ett räkenskapsår inflyter till Filminstitutet användas för att göra film mer lättillgänglig för funktionshindrade. År 2000 avsattes 1,2 miljoner kronor för denna verksamhet. Vi menar att denna medelnivå skall höjas, men anger inte någon nivå i vårt förslag. Finansiering bör ske genom omprioritering av resurserna för filmpolitiken.

I kapitel 5 föreslår vi att staten skall fortsätta stödja svensk film. Förslaget i sig innebär ingen ambitionshöjning, varför vi inte redovisar några ekonomiska konsekvenser.

Undersökning om funktionshindrades tillgång till tidningar m.m.

En undersökning föreslås av om det finns ytterligare behov av offentligt stöd för att förbättra funktionshindrades tillgång till tidningar, tidskrifter och litteratur (kapitel 14). Uppdraget bör kunna utföras inom ramen för befintliga resurser hos i första hand TPB, Taltidningsnämnden och LL-stiftelsen. I uppdraget bör ingå att redovisa kostnader för de förslag som läggs samt att föreslå hur dessa skall finansieras.

Insatser för läsning och litteratur

Vi föreslår att staten även fortsättningsvis skall ge stöd till utgivning och distribution av böcker och till inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek, och stödja insatser för att främja läsning. I förslaget ingår bl.a. ett uppdrag till Statens kulturråd att undersöka vilka åtgärder som kan vidtas för att öka läsandet. Detta bör kunna utföras inom Kulturrådets anslag.

21.3.8 EU-politik

Riktlinjer för Sveriges hållning i språkfrågor skall läggas fast (kapitel 4). De föreslagna riktlinjerna innebär inga betydande skillnader gentemot nu gällande riktlinjer; de tydliggör snarare sådant som redan gäller. Enligt vår bedömning innebär förslaget inte några merkostnader för svenska staten.

Kostnaderna för EU:s översättningsverksamhet är i dag förhållandevis höga. I kapitel 4 pekar vi på möjligheter till kostnadsänkningar för EU:s institutioner (och därmed besparingar i den av medlemsstaterna finansierade EU-budgeten) genom rationaliseringar i översättningsverksamheten. Hur stor rationaliseringspotential som finns är naturligtvis svårt att uppskatta. Vi föreslår dessutom att utvecklingen av översättningshjälpmedel skall följas noga. Detta är en uppgift som bör fullföljas av Regeringskansliet inom ramen för de resurser som avsätts för EU-språkvården.

I kapitel 9 pekar vi också på möjligheten att underlätta översättarnas arbete genom att på EU-nivå arbeta för kortare, klarare och översättningsanpassade texter. Vi betonar i kapitel 17 att språkteknologiska hjälpmedel bör kunna underlätta och effektivisera översättningsarbetet. Likaså pekar vi i kapitel 6 på vikten av att EU:s översättare får snabb hjälp med att hitta eller skapa bra svenska termer och uttryck.

Ett antal förslag lämnas som handlar om den s.k. EU-svenskan (kapitel 9). För det första föreslås att Sverige skall verka för att EU bygger upp översättningsavdelningar i de olika medlemsländerna. Detta skall finansieras inom ramen för den nuvarande EU-budgeten genom omprioriteringar, dvs. motsvarande neddragningar i Bryssel och Luxemburg. I dag finns sådana avdelningar i några av medlemsstaterna, bl.a. i Stockholm. För det andra föreslås att Sverige skall fortsätta att verka för att EU arbetar för begripligare och klarare texter. Detta förslag innebär inga merkostnader utan bör i stället innebära långsiktiga samhällsekonomiska vinster (förutom de besparingar i översättningsverksamheten som vi pekat på ovan) eftersom förslaget innebär att EU-texter blir mer lättlästa.

21.3.9 Handikappolitik

Hjälpmedel

En undersökning av hjälpmedelsområdet skall genomföras från ett språkligt perspektiv (kapitel 14). Denna undersökning kan genomföras av Hjälpmedelsinstitutet, en nu sittande utredning eller någon annan aktör. Vi menar att uppdraget bör kunna utföras inom ramen för Hjälpmedelsinstitutets normala arbetsuppgifter. Om uppdrag ges till en utredning genom tilläggsdirektiv bör dock extra tid för utredningen budgeteras, vilket bör finansieras inom ramen för anslaget till Regeringskansliet. I uppdraget bör ingå att redovisa vilka kostnader som kan beräknas för de olika förslagen samt hur dessa skall kunna finansieras.

Teckenspråkets ställning

I kapitel 7 föreslår vi att insatser skall vidtas för att stärka och utveckla teckenspråket och tillgodose de dövas och hörselskadades rättigheter. Vi menar att frågan om teckenspråkets ställning skall ingå i den statliga utredning i ämnet som regeringen avser att tillsätta. Även frågor om hur de dövas rättigheter kan tillgodoses bör ingå i utredningen.

21.4 Den kommunala självstyrelsen

Om förslagen i ett betänkande har betydelse för den kommunala självstyrelsen skall konsekvenserna i det avseendet anges i betänkandet. I vårt förslag till handlingsprogram för svenska språket betonas att alla har ett ansvar för språket och att språkpolitiska aspekter är relevanta för många olika verksamheter, så även för verksamheter som bedrivs i kommunal regi. Detta gäller kanske framför allt förskola och skola, men även folkbibliotek, åtgärder för funktionshindrade och invandrare, stödet till folkbildningen m.m.

Vi lämnar bl.a. förslag om mål för den nationella språkpolitiken. Vi har valt att beteckna dessa mål som "nationella" eftersom vi anser att de inte enbart bör vara vägledande för den statliga språkpolitiken, utan även för den språkpolitik som bl.a. kommuner och landsting bedriver. Vi har i våra kontakter med Svenska Kommun-

förbundet och Landstingsförbundet mött förståelse för denna grundsyn. Vi vill betona att vårt förslag innebär att varje kommun och landsting naturligtvis har möjlighet att införa målen utifrån de lokala förutsättningar som råder i varje kommun och landsting.

I betänkandet gör vi flera bedömningar och lämnar även förslag som riktar sig till kommuner och landsting. Inget av förslagen är dock av den arten att det i grunden påverkar uppgiftsfördelningen mellan stat och kommuner. Förslagen innebär inte heller att någon ny regelstyrning eller liknande föreslås som skulle inkräkta på den kommunala självstyrelsen. Vårt förslag att en språklag skall införas i Sverige kommer även att gälla kommuner och landsting, men som framförs i det aktuella kapitlet är detta mer att se som en laglig reglering av ett redan existerande förhållande, varför det knappast kan ses som en begränsning av den kommunala självstyrelsen. Ett annat, liknande exempel är våra förslag att kommunala myndigheter skall ha namn och e-postadresser på svenska samt att skyltar o.d. för vilka kommunala myndigheter svarar skall vara på svenska. Dessa förslag kan teoretiskt ses som en begränsning av den kommunala självstyrelsen men innebär det knappast i praktiken.

I handlingsprogrammet ingår flera förslag och bedömningar som rör skolan och kommunernas ansvar. Bland annat lämnar vi förslag som innebär en skärpning av kommunernas skyldigheter att anordna modersmålsundervisning i de fem nationella minoritetsspråken. Förslaget är enligt vår bedömning ett förtydligande av vilka konsekvenser som riksdagens beslut om en ny minoritetspolitik bör få inom det utbildningspolitiska området. Detta förslag kommer att ställa krav på kommunerna att vara mer aktiva när det gäller modersmålsundervisning. Vi har tidigare i detta kapitel fört en diskussion kring vilka kostnader detta medför för kommunerna samt hur det skall finansieras.

Vi föreslår vidare att en statlig myndighet – Sveriges språkråd – skall få i uppgift att bl.a. följa upp tillämpningen av olika lagar och förordningar inom språkområdet. Denna verksamhet kommer att beröra även kommuner och landsting och hur de uppfyller olika språkliga krav. Samtidigt föreslår vi att det skall förtydligas att även kommunala myndigheter skall komma i åtnjutande av det centrala stöd till myndighetsspråkvården som den föreslagna myndigheten skall lämna.

21.5 Brottligheten och det brottsförebyggande arbetet

Om förslagen i ett betänkande har betydelse för brottligheten eller det brottsförebyggande arbetet skall dessa konsekvenser anges i betänkandet. Enligt vår bedömning påverkar våra förslag inte brottligheten i någon negativ riktning. Det kan snarare hävdas att vissa av de förslag som lämnas bidrar till att förbättra det brottsförebyggande arbetet.

Insatser i skolan för att underlätta för elever att tillägna sig ett språk är ett sådant exempel. Det finns forskning som visar att det råder ett samband mellan språklöshet och våld. Som exempel kan nämnas undersökningar som visar att språklig träning kan vara en nyckel för att hjälpa aggressiva och våldsamma pojkar (Ge pojkar ett språk för känslor, 2001). Vidare finns det forskning som visar att kriminella personer har t.ex. läs- och skrivsvårigheter i högre utsträckning än andra och att detta kan hänföras till brister i utbildningen, missbruk och andra problem (se bl.a. Levander 1997; Gustafsson & Herkner 1997; Att lämna skolan med rak rygg, SOU 1997:108). Ett teaterprojekt på Österåkersanstalten kan anges som exempel på insatser för att utveckla språket hos intagna och därmed deras möjlighet att kommunicera (Teaterarbete på anstalt ger intagna ett språk, 1998).

21.6 Konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Målet för den svenska regionalpolitiken är att skapa förutsättningar för varaktig ekonomisk tillväxt, rättvisa och valfrihet så att levnadsvillkoren blir likvärdiga för medborgarna i hela landet. För att nå de regionalpolitiska målen krävs att det finns en helhetssyn med samordnade åtgärder inom en rad områden.

I detta betänkande föreslår vi att en ny myndighet, Sveriges språkråd, skapas. Riksdagen har uttalat att varje beslut om lokalisering av statlig verksamhet bör föregås av noggranna överväganden om möjligheten att i första hand välja länscentrum eller vissa andra orter i eller i anslutning till nationella regionalpolitiska stöd-områden. Alternativ lokalisering kan vara orter eller regioner där statlig verksamhet läggs ned eller som i övrigt är mindre väl försörjda med sådan verksamhet. I varje fall bör en annan lokaliseringssort än Stockholm övervägas. En generell utgångspunkt skall

dock vara att myndigheterna även efter en sådan lokalisering kan utföra sina arbetsuppgifter effektivt (bet. 1996/97:AU2).

Vårt förslag om att inrätta en ny myndighet handlar inte om en ny verksamhet, utan om att i första hand slå ihop och utveckla redan befintliga verksamheter. Till dessa läggs ett antal nya uppgifter. De befintliga verksamheterna bedrivs till stor del i Stockholm. Detta gäller verksamheten vid Svenska språknämnden, Sverigefinska språknämnden och Regeringskansliets klarspraksgrupp. Terminologiverksamheten är i dag lokaliserad till Solna, medan språkbanksverksamheten sker i Göteborg.

Vi har inte sett någon möjlighet att förlägga den nya myndigheten till något av de nationella regionalpolitiska stödområdena eller till någon av de regioner där statlig verksamhet läggs ned eller som i övrigt är mindre väl försörjda med statlig verksamhet.

När det gäller terminologiverksamheten innebär vårt förslag att Språkrådet får ett övergripande ansvar för terminologifrågor och då särskilt den allmännyttiga terminologiverksamheten. Detta förutsätter ett fortsatt nära samarbete mellan Sveriges språkråd och Terminologicentrum TNC. Vi lämnar inget förslag om Terminologicentrums fortsatta organisation och lokalisering, men vi vill peka på att den föreslagna lösningen innebär att det borde finnas flera fördelar med en samlokalisering av Sveriges språkråd och Terminologicentrum när den nya språkvårdsorganisationen träder i kraft.

Den del av Sveriges språkråd som handlar om språkbanksverksamhet bör enligt kommitténs mening förläggas till Göteborg. Detta är naturligt eftersom den föreslagna verksamheten kommer att bygga vidare på den språkbanksverksamhet som redan finns i Göteborg.

När det gäller minoritetsspråken har några av dessa en mycket tydlig regional förankring. Detta gäller i första hand samiska och meänkieli. Samiska språkrådet är i dag förlagt till Jokkmokk. Vårt förslag innebär att Sametinget ges möjlighet att självt bestämma hur man vill samverka med Sveriges språkråd. Vilken form detta samarbete än får utgår vi dock från att det samiska språkvårdsarbetet även fortsättningsvis kommer att vara förlagt till det samiska språkområdet. För meänkielis del innebär vårt förslag att Sveriges språkråd avsätter en årsarbetskraft för språkvårdande insatser. Enligt uppgift till kommittén pågår ett arbete med att bygga upp ett språkvårdande organ för meänkieli i Tornedalen. I de fortsatta överväganden som görs om den framtida språkvårdsorganisationen

för meänkieli är det naturligt att utgå från att språkvårdsarbetet skall vara förlagt till någon av kommunerna i Tornedalen.

Beträffande andra tillkommande verksamheter och utvidgningar av befintliga verksamheter kan frågan om lokalisering lämpligen hänskjutas till den organisationskommitté som skall planera det framtida arbetet.

Vi vill slutligen peka på att det i vårt förslag till språkpolitik ingår att alla skall få sitt språk respekterat, även dialekter. Insatser för att stärka dialekternas ställning i Sverige bör enligt vår bedömning ha positiva effekter på utvecklingen i de olika regionerna. Detta har bl.a. uppmärksammats i den utvärdering som gjorts av EU:s landsbygdsutvecklingsprogram LEADER II på Glesbygdsverkets uppdrag (Slutlig utvärdering LEADER II, 2001). I utvärderingen förs bl.a. ett projekt om stöd till lokalt utvecklingsarbete med en dialekt i Dalarna – soldmälet – fram som ett gott projektexempel.

21.7 Små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags

Enligt kommitténs bedömning kommer förslagen i detta betänkande inte att ha någon negativ inverkan på små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags. I stället menar vi att flera av förslagen kommer att gynna de små företagen. Det gäller t.ex. våra förslag kring terminologi- och begreppsarbete inom bl.a. IT-området (kapitel 6 och 10), möjligheterna att på svenska ta del av den senaste utvecklingen inom forskningen genom att sammanfattningar av doktorsavhandlingar skall finnas på svenska (kapitel 3), insatser för att göra myndighetsspråket i både Sverige och inom EU mer klart och begripligt (kapitel 9) samt förslagen som rör bruket av engelska inom arbetslivet (kapitel 5).

De förslag som läggs för att motverka domämförluster för svenskan inom arbetslivet kommer enligt vår bedömning att gynna särskilt små och medelstora företag. Utvecklingen när det gäller att gå över till engelska som arbetsspråk har varit särskilt utpräglad inom de stora företagen. Våra förslag om förtydliganden av att vissa dokument m.m. inom arbetsrätten skall vara på svenska språket kommer därför enligt vår bedömning inte att särskilt miss-

gynna de små företagen, snarare tvärtom. Detsamma gäller för våra förslag inom konsumentområdet.

De förslag som läggs inom det språkteknologiska området har en inriktning på att gynna små och medelstora företag, bl.a. genom att maskinöversättning för svenska tas fram (kapitel 17). Även det arbete i övrigt som Språkrådet kommer att bedriva kring språkteknologiska frågor torde komma att bli ett stöd för företag som är för små att själva ha kompetens inom området.

21.8 Jämställdheten mellan kvinnor och män

Ett jämställdhetsperspektiv skall genomsyra hela politiken i alla delar av samhället. Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är ett samhälle där medborgarna oavsett kön har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom alla områden i livet. I betänkandet har ett könsperspektiv lagts in i de delar som bedömts relevanta, framför allt i den del som behandlar allas rätt till språk. I kapitel 11 behandlas skillnader i läsvanor och i kapitel 12 behandlas bl.a. könsmässiga skillnader i skolämnet svenska. Ett särskilt avsnitt behandlar frågor om språk och kön. Där lämnar vi förslag som bidrar till att minska den språkliga ojämlikheten.

21.9 Möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen

Målen för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund samt en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och medansvariga för (prop. 2000/01:1).

En av utgångspunkterna för kommitténs arbete med att lägga fram ett handlingsprogram för svenska språket har varit att alla skall ha rätt till språk. I regeringens direktiv till kommittén ingår bl.a. att vi skall lämna förslag på konkreta åtgärder som gör att alla ges likvärdiga möjligheter att tillägna sig svenska språket. Kommittén har i sitt utredningsarbete på olika sätt tagit samhällets kulturella och språkliga mångfald som utgångspunkt för sina förslag. Vi har bl.a. haft kontakt med företrädare för de etniska organisationerna i Sverige. På flera håll i betänkandet pekar vi på att

svenskan är ett bland flera olika modersmål i Sverige. Handlingsprogrammets ambition är att främja både svenska språkets och de övriga språkens ställning i Sverige. Våra förslag har inte innebörden att stärka svenska språket på bekostnad av de övriga språken i Sverige.

Kommitténs förslag, särskilt de som redovisas i kapitlen 7, 13, 19 och 20, kommer enligt vår bedömning att på flera sätt förbättra möjligheten att nå de integrationspolitiska målen. Olika åtgärder skall vidtas för att stödja tillgången till medier på minoritets- och invandarspråk. Inom skolområdet föreslår vi en lång rad insatser för att stärka svenska som andraspråk och modersmålsundervisning. Sveriges språkråd ges nya uppgifter när det gäller minoritets- och invandarspråken.

Reservationer

Reservation av Lennart Fridén (m)

Jag reserverar mig mot förslag som bl.a. skulle leda till att den kommunala självstyrelsen naggas i kanten. Biblioteksverksamheten och skolundervisningen är kommunala angelägenheter, som inte skall vara centralt styrda. Utöver de åtgärder som har lett till att ett hundratal verk av klassikerkaraktär särskilt har utgivits för bildnings- och utbildningsändamål, finns inget skäl till att staten skall ansvara för utgivning och distribution av litteratur. Med tanke på den sänkta bokmomsen och det stora utbudet av bra och billiga pocketböcker, menar jag att ett sådant stöd inte är behövligt för att stimulera läsandet. De medel som idag används till detta, och som också kan uppfattas som snedvridande av konkurrensförhållandena, kunde med fördel användas i andra och för alla åldrar allmänt eller riktade läsfrämjande verksamheter, och därigenom stärka det svenska språkets ställning.

Reservation av Birgitta Sellén (c)

Vad gäller frågan om litteraturstöd och läsfrämjande verksamhet stöder jag kommitténs skrivningar förutom de delar av förslaget i avsnitt 11.3 som handlar om det statliga stödet till vuxenböcker samt stödet till bokhandlare. Med tanke på att vi dels från 2002 har fått sänkt bokmoms från 25 % till 6 % och dels att det idag finns ett mycket stort utbud av pocketböcker menar jag att detta stöd inte längre är nödvändigt för att stimulera läsandet. Sänkt bokmoms kommer både att stimulera läsintresset i alla åldrar och stärka svenska språket.

Referenser

- Accepterad men sär-skild. Den sociala situationen för elever med rörelsehinder i en särskild undervisningsgrupp. En utvärderingsstudie.* Skolverket, 1999. Skolverkets rapport nr 169.
- Adelswärd, V., *Kvinnospråk och fruntimmersprat. Forskning och fördomar under 100 år.* Stockholm: Bromberg, 1999.
- AFS 1993:10 *Maskiner och vissa andra tekniska anordningar – Arbetskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om maskiner och vissa andra tekniska anordningar samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna.* Arbetskyddsstyrelsen, 1993.
- AFS 2001:1 *Systematiskt arbetsmiljöarbete – Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete och allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna.* Arbetskyddsstyrelsen, 2001.
- Ahrenberg, L., Datorlingvistik vid Linköpings universitet. I: *ASLA-information* 24:1, 1998. S. 20–26.
- Allmän rapport om Europeiska unionens verksamhet. 2001.* Europeiska kommissionen. Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, 2002.
- Allmänna budgeten. I: *EGTL* 40 av den 14.2.2000.
- Alvtörn, L., *Språk och innehållsintegrerad undervisning under gymnasiet – en fallstudie.* C-uppsats i nordiska språk. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, 2000.
- Andersson, B., *Hur används svenska språket i ett företag med engelska som koncernspråk?* B-uppsats i svenska. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet, 1998.
- Andersson, L.-G., Attityder till språk. I: *Språkutveckling under skoltiden*, red. av C. Sandqvist & U. Telemann. Lund: Studentlitteratur, 1989. S. 15–37.
- Andersson, L.-G., En stor stark – om den svenska språkgemenskapen. I: *Språkvård* 1, 1999. S. 26–32.
- Andersson, L.-G., *Fult språk.* Stockholm: Carlsson, 1985.

- Andersson, M. & Nilsson, J., *Engelska som koncernspråk – hjälpande eller stjälpande för ABB-koncernens interna kommunikation?* C-uppsats i medie- och kommunikationsvetenskap. Humanistiska institutionen, Örebro universitet, 2000.
- Anward, J., *Språkbruk och språkutveckling i skolan*. Lund: Liberförlag, 1983.
- Arbetsplatsbibliotek år 2001*. Statens kulturråd, Avdelningen för litteratur, bibliotek och tidskrifter, 2001.
- Att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*. En forskningsöversikt på uppdrag av Skolverket. Skolverket, 2001.
- Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*. SOU 1997:108.
- Att lära och leda – En lärarutbildning för samverkan och utveckling*. SOU 1999:63.
- Att undervisa elever med svenska som andraspråk – ett referensmaterial*. Skolverket, 2000.
- Attityder till skolan 2000*. Skolverket, 2001.
- Axelsson, M., Gröning, I. & Hagberg-Persson, B., *Organisation, lärande och elevsamarbete i skolor med språklig och kulturell mångfald. Rapport 2 inom forskningsområdet Mångetnicitet, tvåspråkighet och utbildning*. Uppsala universitet, Lärarutbildningsområdets utbildnings- och forskningsnämnd, 2001. Planering och uppföljning – Rapport 2001:1.
- Barnavårdscentraler och stamning – Redovisning av en enkätundersökning*. Stockholms stamningsförening, 1997.
- Barnbarometern 2000/2001: 3–8 åringars kultur- och medievanor*. Stockholm: Mediamätning i Skandinavien, 2001.
- Barnomsorg och skola 2000 – Skolverkets lägesbedömning*. Skolverket, 2000. Skolverkets rapport nr 193.
- Barnomsorg och skola i siffror*. Skolverket, 2001. Skolverkets rapport nr 195.
- Barnomsorg Skola Vuxenutbildning – Skolverkets lägesbedömning 2001*. Skolverket, 2001.
- Benedetti, M., *Le multilingualism dans les institutions internationales et l'avenir des langues dans l'Union Européenne*. Föredrag vid öppningskonferensen för Europeiska språkåret 2001. Lund 18–20 februari 2001.
- Beskrivande data om barnomsorg och skola 2000 – Organisation, resurser, resultat*. Skolverket, 2000. Skolverkets rapport nr 192.

- Bet. 1980/81:UbU25 Utbildningsutskottets betänkande med anledning av proposition 1980/81:100 såvitt gäller anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet, m.m., jämte motioner.
- Bet. 1996/97:AU2 Utgiftsområde 19 Regional utjämning och utveckling.
- Bet. 1996/97:KrU1 Kulturpolitik, m.m.
- Bet. 1999/2000:KrU2 Bibliotek, litteratur och kulturtidskrifter (förnyad behandling).
- Bet. 1999/2000:KU6 Nationella minoriteter i Sverige.
- Bet. 1999/2000:TU9 Ett informationssamhälle för alla.
- Bet. 2000/01:KrU2 Filmfrågor.
- Bet. 2000/01:KrU8 Radio och TV i allmänhetens tjänst 2002–2005.
- Bet. 2000/01:KU14 Nationella minoritetsfrågor, m.m.
- Bet. 2001/02:NU1 Utgiftsområde 24 Näringsliv.
- Bet. 2001/02:SoU5 Bildande av ett familjemedicinskt institut m.m.
- Bet. 2001/02:UbU4 Högskolan.
- Bidragsansökan för år 2002.* Terminologicentrum TNC, 2001.
- Björk, M. & Liberg, C., *Vägar in i skriftspråket: tillsammans och på egen hand.* Stockholm: Natur och kultur, 1999.
- Bolfek Radovani, J., *Attityder till svenska dialekter – en socio-dialektologisk undersökning bland vuxna svenskar i Tierp, Östersund, Linköping, Trollhättan och Malmö.* SoLID nr 13. FUMS rapport nr 201. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 2000.
- Boyd, S., Bredäng, G. & Dorriots, B., *Kriterier för bedömning av utländska lärare som utövar sitt yrke i det svenska skolväsendet.* Rapport nr 1998:09, Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet, 1998.
- Boyd, S., Rådbråkad svenska sätter stopp för jobb. I: *Invandrare och minoriteter* nr 5–6, 1998. S. 49–52.
- Boyd, S., Transatlantic Connections. Attitudes towards (Anglo-American) English in Sweden in the 1990s. I: *Migration och mångfald. Essäer om kulturkontakt och minoritetsfrågor tillägnade Harald Runblom.* Centrum för multietniska studier, Uppsala universitet, 1999. S. 233–248.
- Bruce, N. O., Det svenska folkundervisningsväsendet 1900–1920. I: *Svenska folkskolans historia.* Fjärde delen, red. av V. Fredriksson. Stockholm: Bonniers, 1940.
- Cameron, D., *Verbal hygiene.* London: Routledge, 1995.

- Chrystal, J.-A., *Engelskan i svensk dagspress*. Skrifter utg. av Svenska språknämnden 75. Stockholm: Esselte Studium, 1988.
- Cunningham, K., *Translating for a Larger Union – Can we Cope with More than 11 Languages?* Föredrag vid öppningskonferensen för Europeiska språkåret 2001. Lund 18–20 februari 2001.
- Cutts, M., *Begripligare EU-lagstiftning*. Plain Language Commission, 2001.
- De nationella minoriteterna och kulturlivet*. Statens kulturråd, 2001. Rapport från Statens kulturråd 2001:4.
- Digital TV – modernisering av marknätet*. SOU 2001:90.
- Dryler, H. m.fl., Bra betyg i invandrantäta skolor. I: *Dagens Nyheter* 2001-09-24.
- EC Systran – kommissionens system för maskinöversättning*. Europeiska kommissionen, Översättningstjänsten, 2001.
- EC Systran: the Commission's Machine Translation System*. Europeiska kommissionen, Översättningstjänsten, 2001.
- Edgren, H., Hot och verklighet. Om EU-svenskan som hotbild. I: *Svenskan som EU-språk*, red. av B. Melander. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Uppsala: Hallgren & Fallgren. 2000a. S. 77–99.
- Edgren, H., Översättningar av EU-förordningar. Om svenska och EU-svenska. I: *Översättning och tolkning. Rapport från ASLA:s höstsymposium Stockholm, 5–6 november 1998*, red. av B. Englund Dimitrova. Uppsala: Association suédoise de linguistique appliquée (ASLA), 2000b. S. 95–104.
- Edlund, L.-E. & Hene, B., *Lånord i svenskan. Om språkförändringar i tid och rum*. Höganäs: Wiken, 1992.
- Ehrenberg-Sundin, B., Hur när vi målet klara EU-texter? I: *Språkbruk* 1/2001. S. 15–18.
- Ehrenberg-Sundin, B., Internationellt klarspråksarbete – en grund för bättre EU-texter? I: *Svenskan som EU-språk*, red. av B. Melander. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Uppsala: Hallgren & Fallgren, 2000b. S. 144–177.
- Ehrenberg-Sundin, B., Klarspråk över alla gränser. I: *Bättre språk i EU. Rapport från en konferens den 29 november–1 december 1998 i Bryssel*, red. av B. Lindgren. Stockholm. 2000a. S. 60–75.
- Einarsson, J. & Hultman, T. G., *Godmorgon pojkar och flickor. Om språk och kön i skolan*. Malmö: LiberFörlag, 1984.
- Einarsson, J., *Talad och skriven svenska. Sociolingvistiska studier*. Lund: Ekstrand, 1978.

- Ekberg, J. & Ohlsson, M., Flyktingars arbetsmarknad är inte alltid nattsvart. I: *Ekonomisk debatt* nr 5-2000. S. 431–439.
- Ekerot, L.-J., Klar komplexitet. Om språkform och begriplighet vid översättning av författningstexter. I: *Svenskan som EU-språk*, red. av B. Melander. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Uppsala: Hallgren & Fallgren, 2000b. S. 46–76.
- Ekerot, L.-J., Riktig EU-svenska. Nygamla Wellanderdygder i översättningsperspektiv. I: *Översättning och tolkning. Rapport från ASLA:s höstsymposium Stockholm, 5–6 november 1998*, red. av B. Englund Dimitrova. Uppsala: Association suédoise de linguistique appliquée (ASLA), 2000a. S. 105–116.
- En förvaltning i demokratins tjänst – ett handlingsprogram*. Regeringskansliet, 2000.
- En genomlysning av svensk forskarutbildning*. Sveriges universitets- och högskoleförbund, 1999.
- En rapport om nationella minoriteters deltagande i folkbildningen*. Folkbildningsrådet, 2001.
- Ethnologue: Languages of the world*, red. av B. Grimes. Dallas, Tex.: Summer Institute of Linguistics. 14 uppl., 2000.
- Ett klart och tydligt språk*. Yttrande på eget initiativ från Ekonomiska och sociala kommittén. SOC/291 Klart och tydligt språk, den 12 juli 1995.
- European Parliament resolution on the Commission report to the European Council: Better lawmaking*. A5-0269/2000.
- Europeans and Languages*. Eurobarometer 54. Generaldirektoratet för utbildning och kultur, Europeiska kommissionen. Bryssel, 2001.
- Europeiska kommissionen. Gemensamma tjänsten för tolkning och konferenser. 11 maj 2001. Dnr Ku 2000:03 2001/30.
- Europeiska kommissionens översättningstjänst*. Europeiska kommissionen. Översättningstjänsten, Informationsgruppen, 2001.
- Fakta om informations- och kommunikationsteknik i Sverige 2002*. Statens institut för kommunikationsanalys, 2002.
- Falk, M., *Domänförändringar i Svenskan*. Utredningsuppdrag från Nordiska ministerrådets språkpolitiska referensgrupp, 2001. (Kan hämtas från: <http://www.spraknamnden.se/aktuellt/domanforluste.pdf>)
- Falk, M., *Språk och innehållsintegrerad inlärning och undervisning i praktiken: meningsfull språkträning?* D-uppsats i nordiska språk. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet, 2000.

- Finska, meänkieli och samiska – utvärdering av regionala åtgärder för nationella minoritetsspråk.* Länsstyrelsen i Norrbottens län, 2001.
- Forms Effectiveness Study.* Coopers & Lybrand Associates. Department of Health & Social Security. London, 1984.
- Framställning februari 2001.* Svenska språknämnden, 2001.
- Frihet, ansvar, kompetens – grundutbildningens villkor i högskolan.* SOU 1992:1.
- Från runsten till e-post: utvärdering av svensk forskning i nordiska språk.* Stockholm: Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), 2000.
- Föreskrifter för forskarutbildningen vid samhällsvetenskapliga fakulteten.* Lunds universitet, 2000.
- Företagens användning av datorer och Internet 2001.* Statistiska centralbyrån, 2002.
- Förslag till handlingsprogram för att främja svenska språket.* Svenska språknämnden, 1998.
- Ge pojkar ett språk för känslor. I: *Apropå 1/2001.* Brottsförebyggande rådet 2001. (Hämtad från www.bra.se.)
- Grannlands-TV i kabelnät.* SOU 1997:68.
- Grunden för fortsatt lärande.* Skolverket, 1996. Skolverkets rapport nr 115.
- Grünbaum, C., *Nordisk språkförståelse – att ha och mista. En rapport baserad på fyra konferenser om nordisk språkförståelse "Det omistliga".* Utgiven av Fondet for dansk-norsk samarbeid, Hana-holmen – kulturcentrum för Sverige och Finland, Hässelby slott – de nordiska huvudstädernas kulturcentrum, Nordisk Sprogråd och Voksenåsen. 2001.
- Gunnarsson, B.-L. & Öhman, K., *Det internationaliserade universitetet. En studie av bruket av engelska och andra främmande språk vid Uppsala universitet.* TeFa 16. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 1997.
- Gunnarsson, B.-L., Svenska, English eller Deutsch – om språksituationen vid de svenska universiteten. I: *Språkvård* 4, 1999. S. 11–22.
- Gustafsson, A. & Herkner, B., *Förekomsten av läs- och skrivproblem på en kriminalvårdsanstalt.* EMIRS stud.rapporter nr 2, årg. 4, 1997. (Hämtad från www.rels.bollnas.se.)
- Hall, P., *Teaching Content through a Foreign Language. Synpunkter från elever, lärare och ledare.* Institutionen för utbildningsvetenskap, Mitthögskolan, 1996.

- Hallerdt, B., *Studieresultat och social bakgrund – en översikt över fem års forskning*. Skolverket, 1995.
- Handbok för forskarutbildningen inom matematisk- naturvetenskapliga fakulteten*. Forskarutbildningsnämnden, Lunds universitet, 2000.
- Handlingsplan for norsk språk og IKT*. Revidert utgave. Norsk språkråd, 2001.
- How to write clearly*. Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, 1998.
- Hultman, T. G. & Westman, M., *Gymnasistsvenska*. Lund: Liber-Läromedel, 1977.
- Hultman, T. G., Skrivutveckling i ett pragmatiskt perspektiv. I: *Språkutveckling under skoltiden*, red. av C. Sandqvist & U. Teleman. Lund: Studentlitteratur, 1989. S. 117–142.
- Hur blir en ny infostruktur motorn i e-Sverige? – En hearing om den "mjuka" IT-infrastrukturen (informationsinfrastrukturen) anordnad av IT-kommissionen*. IT-kommissionens rapport 3/2000. SOU 2000:123.
- Hur i all världen läser svenska elever?* Skolverket, 1995. Skolverkets rapport nr 78.
- Hyltenstam, K. & Stroud, Ch., *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk*. Lund: Studentlitteratur, 1991.
- Hyltenstam, K., Svenskan i minoritetsspråksperspektiv. I: *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*, red. av K. Hyltenstam. Lund: Studentlitteratur, 1999. S. 205–240.
- Hyltenstam, K., Svenskan, ett minoritetsspråk i Europa – och i världen? I: *Svenskans beskrivning 21. Förhandlingar vid tjugoförsta sammankomsten för svenskans beskrivning, Helsingfors den 11–12 maj 1995*, red. av A.-M. Ivars m.fl. Lund: Lund University Press, 1996. S. 9–33.
- Integrationsverket 2001-05-09 (dnr INT-33-01-1355) & Högskoleverket (50-1824-01), 2001.
- Intelligenta tjänster och elektroniska blanketter*. Statskontoret, 2000. Statskontoret 2000:5.
- Interinstitutionellt avtal av den 22 december 1998 om gemensamma riktlinjer för gemenskapslagstiftningens redaktionella kvalitet. I: *EGT 1999/C 73/01*.
- International Adult Literacy Survey – Invandrades läs-, skriv- och räkneförmåga på svenska. Rapport till Skolverket och Kunskapslyftskommittén*. Linköpings universitet, 2000.

- ISO/IEC Guide 37 *Instructions for Use of Products of Consumer Interest*. 2 uppl. 1995.
- IT för funktionshindrade och äldre – Förslag till handlingsprogram för åren 1998–2002*. Handikappinstitutet, 1997.
- IT-satsningar på området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi*. IT-kommissionen, 2001. Rapport 42/2001.
- JO:s ämbetsberättelse 1995/96*.
- Johansson, C., *Kommunikation i ett företag. Två dagar hos en avdelningchef*. TeFa-rapport 23. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 1997.
- Josephson, O. & Jämtelid, K., *Språkval i svenskt arbetsliv*. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet, 2000.
- Josephson, O., Språkförakt i EU? I: *Språkvård* 1, 1997. S. 18–19.
- Journalistutbildningarna i högskolan – en utvärdering*. Högskoleverket, 2000. Rapport 2000:3R.
- Jämtelid, K., *Flerspråkig textproduktion på Elektrolux*. TeFa-rapport 26. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 1998.
- Kampen om tanken*. LO, 2000.
- Karlsson, A.-M., *Skriftbruk i förändring. En semiotisk studie av den personliga hemsidan*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology, 25, 2002.
- Karlsson, O., Måste vi snart tala engelska med kylskåpet? I: *Språkkonsulten* 1/2000. S. 10–11.
- Kiselman, Ch., Svenskt fackspråk inom teknik, matematik och naturvetenskap. I: *Libens Merito. Festskrift till Stig Strömholm*. Acta Academiae Regiae Scientiarum Upsaliensis, 21. Uppsala, 2001. S. 225–243.
- Klimatet för utländska investeringar i Sverige. Rapport till regeringen från Invest in Sweden Agency avseende verksamhetsåret 2000*. Invest in Sweden Agency, 2001.
- Konsumentköplagen – när du handlar i affär*. Konsumentverket, 2000.
- Kulturbarometern 2000*. Statens kulturråd, 2001.
- Kulturen och din stund på jorden*. LO, 1999.
- Kulturpolitikens inriktning*. SOU 1995:84.
- Kursplan i svenska för invandrare (sfi) –Förslag*. Skolverket, 2002.
- Landqvist, H., Han, hon, han eller hon och hon eller han. Generiska pronomen i svenskt författningsspråk. I: *Språk, kön och kultur. Rapport från fjärde nordiska konferensen om språk och kön. Göteborg den 6–7 oktober 2000*, red. av K. Nordenstam och

- K. Norén. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, 2001.
- Landqvist, H., *Språklagstiftning i Sverige och Finland: ett socio-lingvistiskt perspektiv*. Meddelanden från institutionen för svenska språket 31, Göteborgs universitet, 2000.
- Laureys, G., Det svenska språket i ett europeiskt perspektiv. I: *Svenskans beskrivning 20. Förhandlingar vid tjugonde sammankomsten för svenskans beskrivning, Umeå den 2–3 december 1993*, red. av A. Holmberg & K. Larsson. Lund: Lund University Press, 1994. S. 24–37.
- Levander, S., Dyslexi: ett neo-darwinistiskt och biologiskt perspektiv. I: *Socialmedicinsk tidskrift 1/1997*. S. 51–55.
- Liberg, C., *Hur barn lär sig läsa och skriva*. Lund: Studentlitteratur, 1993.
- Liberg, C., *Learning to read and write*. RUUL reports from Uppsala University, Department of Linguistics 20, 1990.
- Lilleholt, K., "...man skal eie en ordliste" – litt om rettsgrunnlaget for normering av norsk språk. I: *Ånd og rett – Festskrift til Birger Stuevold Lassen på 70-årsdagen 19. august 1997*, red. av V. Hagstrøm, P. Lødrup & M. Aarbakke. Oslo: Universitetsforlaget, 1997. S. 649–658.
- Lindberg, I. & Naucmér, K., Invandrarelevens problem i skolan har trollats bort. I: *Dagens Nyheter* 2001-09-30.
- Lite om teckenspråk*. Sveriges dövas riksförbund, 2000.
- Ljung, M., *Skinheads, hackers & lama ankor. Engelskan i 80-talets svenska*. Stockholm: Trevi, 1988.
- Lära och lära ut: på väg mot kunskapssamhället*. Europeiska kommissionen, 1995.
- Machine Translation for Dutch: the NL-Translex Project. Why Machine Translation?* Europeiska kommissionen, Översättningstjänsten, 2001.
- Magnusson, M., *Language in Life – Life in Language*. Karlstad University Studies, 2000:29, 2000.
- Malmberg, A. & Nordberg, B., Language Use in Rural and Urban Settings. I: *The Sociolinguistics of Urbanization: the Case of the Nordic Countries*, utg. av B. Nordberg. Berlin: de Gruyter, 1993. S. 16–50.
- Maricic, I., *Politeness strategies in computer-mediated communication. A study of queries posted on the Linguist List*. Serie 1 Humaniora Nr 4/1999.

- Marknadsundersökning*. Projektet MATS (Methodology and Application of a Translation System), Uppsala universitet, Scania CV AB & Translator Teknikinformation AB. Explicon AB, 2001. (Hämtad från <http://stp.ling.uu.se/mats/>.)
- Maskinöversättning*. Närings- och teknikutvecklingsverket, 1999.
- Med vuxenutbildning i fokus*. Skolverket dnr 2000:2528, 2000.
- Mediebarometer 2000*. Göteborg: Nordicom, 2001.
- Medieutveckling 2001*. Radio- och TV-verket, 2001.
- Melander, B., De små språken i den europeiska gemenskapen. I: *Språk och Stil* 7 NF, 1997. S. 91–113.
- Melander, B., EU:s språkpolitik – en mångfasetterad fråga. I: *Svenskan som EU-språk*, red. av B. Melander. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Uppsala: Hallgren & Fallgren, 2000b. S. 13–28.
- Melander, B., Politikersvenska men tjänstemannaengelska. I: *Svenskan som EU-språk*, red. av B. Melander. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Uppsala: Hallgren & Fallgren, 2000a. S. 100–143.
- Melander, B., Swedish, English and the European Union. I: *Managing Multilingualism in a European Nation-State. Challenges for Sweden*, red. av S. Boyd & L. Huss. Clevedon m.fl.: Multilingual Matters Ltd, 2001a. S. 13–31.
- Melander, B., Svenska tjänstemäns åsikter om EU-texter. I: *Svenskans beskrivning 24. Förhandlingar vid tjugofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning. Linköping den 22-23 oktober 1999*, red. av L. Jönsson m.fl. Linköping Electronic Conference Proceedings. <http://www.ep.liu.se/ecp/006/>. 2001b.
- Melin, L., *Språk som syns: om den grafiska formens samspel med verbalt språk*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 31. Uppsala: Hallgren & Fallgren, 2000.
- Mångfald i arbetslivet – undersökning bland svenska företag*. Svenskt Näringsliv, 2001.
- Mångfald i högskolan*. SOU 2000:47.
- Nio av tio svenskar vill ha fler textade TV-program*. Pressmeddelande. Hörselskadades riksförbund, 2001.
- Nordberg, B., *Det mångskiftande språket: om variation i nusvenskan*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 14. Malmö: LiberFörlag, 1985.
- Nordenstam, K., *Kvinnlig och manlig samtalsstil*. Färsk forsk 11. Institutionen för nordiska språk, Göteborgs universitet, 1990.

- Nordmål 2000–2004 – Program for nordisk sprogforståelse.* Nordiska ministerrådet, 2000.
- Ny nordisk dagsorden – opfølging av vismandsrapporten,* Nordiska ministerrådet, 2001.
- Ny språklag.* Språklagskommitténs betänkande 2001:3. Helsingfors: Justitieministeriet.
- Nyckeltal om folkbibliotek.* Statens kulturråd, 2001. *Kulturen i siffror* 2001:6.
- Nyström, C., *Gymnasisters skrivande. En studie av genre, textstruktur och sammanhang.* Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 51, 2000.
- Nyström, C., *Skrivande i gymnasiet. I: Språkvård 1,* 2001. S. 15–19.
- Några frågor kring förslag till ny kursplan i sfi.* Skolverket, 2002.
- Oestreicher, A., *Bearbetning av nyhetstext – En studie av texthantering vid sex svenska dagstidningar.* Skrifter utg. av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 52, 2000.
- Oestreicher, A., *Skriva kollektivt och skyffla text. I: Språkvård 4,* 2001. S. 25–28.
- Om behovet av insatser för utvecklingen av samhällets informationsstruktur.* IT-kommissionen, dnr ITK2001/18, 2001.
- Omvärlden 2001 – Kulturrådets omvärldsanalys.* Statens kulturråd, 2001.
- Omvärldsanalys – en projektredovisning.* Stockholms stanningsförening, 1995.
- Pedagogy and the Shaping of Consciousness: Linguistic and Social Processes,* red. av F. Christie. London: Cassell, 1999.
- PISA 2000. Svenska femtonåringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv.* Skolverket, 2001.
- Presentation av samtliga medlemsförbund i Handikappförbundens samarbetsorgan.* Handikappförbundens samarbetsorgan, 2001.
- Principskiss om svensk språkvård och språknämndens framtida organisation.* Svenska språknämnden, 2000.
- Program för verksamhetsutveckling i ett kvalitetsperspektiv.* Sveriges lantbruksuniversitet, 2000.
- Prop. 1975:1 Budgetpropositionen.
- Prop. 1980/81:100 Budgetpropositionen.
- Prop. 1992/93:220 En ny läroplan.
- Prop. 1995/96:161 En radio och TV i allmänhetens tjänst 1997–2001.

- Prop. 1995/96:61 Former för verksamhet som är beroende av statligt stöd, m.m.
- Prop. 1996/97:3 Kulturpolitik.
- Prop. 1997/98:86. Litteraturen och läsandet.
- Prop. 1998/99:1 Budgetpropositionen för 1999.
- Prop. 1998/99:131 Ny svensk filmpolitik.
- Prop. 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige.
- Prop. 1999/2000:135 En förnyad lärarutbildning.
- Prop. 1999/2000:79 Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken.
- Prop. 1999/2000:86 Ett informationssamhälle för alla.
- Prop. 2000/01:1 Budgetpropositionen för 2001.
- Prop. 2000/01:72 Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen.
- Prop. 2000/01:94 Radio och TV i allmänhetens tjänst 2002–2005.
- Prop. 2001/02:1 Budgetpropositionen för 2002.
- Prop. 2001/02:15 Den öppna högskolan.
- På väg mot ett bättre myndighetsspråk.* Statskontoret, 2001. Statskontoret 2001:18.
- Radio och TV i allmänhetens tjäns – ett beredningsunderlag.* SOU 2000:55.
- Rapport Integration 2001.* Integrationsverket, 2002.
- Reformen av kommissionen – en vitbok.* KOM (2000) 200. Bryssel, 2000.
- Regeringsbeslut *Överklagande av Arbetarskyddsstyrelsens beslut i fråga om arbete med s.k. klistringsrobotar.* Dnr N2000/5785/ARM, 2001.
- Regeringsbeslut *Tillstånd att sända ljudradio och television.* Dnr Ku 2001/1543/Me, 2001.
- Regeringsbeslut *Tillstånd att sända ljudradio.* Dnr Ku 2001/1543/Me & Ku2001/4182/Me, 2001.
- Regeringsbeslut *Tillstånd att sända rikstäckande marksänd television med analog teknik.* Dnr 2001/2369/Me, 2001.
- Regeringsbeslut *Tillstånd att sända television.* Dnr Ku2001/1543/Me, 2001.
- Regeringsuppdrag 8 – Utan fullständiga betyg.* Skolverket dnr 2000:1838, 2001.
- Reports on Terminological Databases Relevant to a Nordic Network of Termbanks.* MLIS 122 – Nordterm-Net. Deliverable D2.1. 1999.

- Resultat från en kunskapsmätning 1995 – Utvärdering av grundskolan.* Skolverket, 1997. Skolverkets rapport nr 139.
- Riktlinjer för att främja svenska språkets ställning i EU-arbetet.* Utrikesdepartementet. EU-sekretariatet. Cirkulär 6, 1996.
- Romaine, S., *Language in Society: an Introduction to Sociolinguistics.* Oxford: Oxford Univ. Press, 1994.
- Rådets resolution av den 8 juni 1993 om den redaktionella kvaliteten på gemenskapslagstiftningen. I: EGT 1993/C 166/01.
- Sahlin, I., *Tal och undertexter i textade svenska TV-program: probleminventering och förslag till en analysmodell.* Acta Universitatis Gothoburgensis, Nordistica Gothoburgensia 23, 2001.
- Sheikhi, K., *Offentligt språk i Sverige och EU – en jämförelse.* C-uppsats. Mälardalens högskola, 1998.
- SIOS principprogram.* Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, 2000.
- Skolexemplet – Markaryd: en antologi om arbete med barn och ungdomars språkutveckling, skriven av pedagoger verksamma inom bibliotek, barnomsorg och skola i Markaryds kommun,* red. av B. Månsson. Markaryd: Markaryds kommun, 1995.
- Skr. 1999/2000:102. Utvecklingen inom den kommunala sektorn.
- Skr. 2000/01:90 Nordiskt samarbete 2000.
- Skr. 2001/02:30 Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen.
- Slutlig utvärdering LEADER II – vitbok. Erfarenheter att lära av?* Glesbygdsverket, 2001.
- SOSFS 1982:2 *Socialstyrelsens föreskrifter för hälso- och sjukvårdspersonalen om det medicinska språket i bl.a. journaler.* Socialstyrelsen, 1982.
- SOSFS 1993:20 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd – Patientjournallagen.* Socialstyrelsen, 1993.
- Sprint – hot eller möjlighet?* Skolverket, 2001.
- SPRINT: Språk- och innehållsintegrerad inlärning och undervisning.* Skolverket, 2000.
- Sprogteknologi – nordisk sprogteknologisk forskningsprogram 2000–2004.* Nordisk Forskerutdanningsakademi. (Hämtad från www.norfa.no.)
- Språk – Kursplaner, betygskriterier och kommentarer.* Skolverket, 2000. Gy 2000:18.
- Språk och arbete – svenskundervisning för invandrare och invandrarernas arbetsmarknad.* Riksdagens revisorer, 2000. Rapport 2000/01:3.

- Språken i grundskolan och gymnasieskolan.* Dnr 99:610. Skolverket, 2000.
- Språkförskoleföreningen i Sverige, 2001. Dnr. Ku 2000:03, 2001/39.
- Språkvalet i grundskolan – en pilotundersökning.* Skolverket, 2000.
- Statskontoret teknisk norm nr 35:1 8-bits kodningsscheman för samiska språk.* Statskontoret, 2001.
- Statskontoret teknisk norm nr 36:1 Stöd för samiska språk i svensk databehandling.* Statskontoret, 2001.
- Steg mot en minoritetspolitik – Europarådets konvention för skydd av nationella minoriteter.* SOU 1997:193.
- Steg mot en minoritetspolitik – Europarådets konvention om historiska minoritetsspråk.* SOU 1997:192.
- Stenström, T., Ett mångårigt åtagande för att stärka språket. I: *Barn+ Ungdom* 5/2001. S. 4–5.
- Stora prisskillnader för hjälpmedel.* Pressmeddelande. Handikappombudsmannen, 2001.
- Stortingsmelding nr 13 (1997–98). Målbruk i offentlig teneste.
- Stortingsmelding nr. 100 (1980–81). Endringer i rettskrivningen og laereboknormalen for bokmål.
- Strand, H., *Akademiskt skrivande vid Stockholms universitet: undervisning, problem, önskemål. Inventering och lägesbeskrivning vt 2000.* PU-rapport nr 2000:03. Pedagogiskt utvecklingsarbete. Stockholms universitet, 2000.
- Stranne, J., *Brysselkål eller falukorv? En komparativ studie av EU-direktiv och deras svenska motsvarigheter.* C-uppsats i nordiska språk. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, 2000.
- Studentinflytande inom högskolan.* Ds 1998:51.
- Studieförbundens samlade verksamhet 2000.* Folkbildningsrådet, 2001.
- Studiehandbok för forskarstuderande.* Chalmers tekniska högskola, 1999.
- Studiehandbok för forskarutbildning.* Kungl. Tekniska Högskolan, 1997.
- Studieplan för forskarutbildning i ämnet etologi.* Veterinärmedicinska fakulteten, Sveriges lantbruksuniversitet, 2001.
- Styrelseformerna i EU. Vitbok.* KOM (2001) 428. Bryssel, 2001.
- Stärk elevens rättigheter – En jämförande studie om rätten till stöd i skolan.* Handikappombudsmannen, 2000.
- Svanlund, J. & Westman, M., Svenskans ställning vid europeisk integration. I: *Språkvård* 4, 1991. S. 9–13.

- Svendsen, T. m.fl., *Norsk språkbank – utredning om et nasjonalt korpus for språkteknologi*. 1999.
- Svensk språkteknologi – vadan och varthän?* IT-kommissionens allmänna serie, PM 1/2002.
- Svenska institutets stöd till svenskundervisning i utlandet*. (Hämtad från: www.si.se.)
- Svenska skrivregler*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 82. Stockholm: Liber, 2001.
- Svenska TV-nyheter – en spegling av Sverige och vår omvärld? En undersökning av vilka som kommer till tals samt vilka ämnen och geografiska områden som behandlas i svenska TV-nyheter*. Granskningsnämnden för radio och TV, 2000. Granskningsnämndens rapportserie 5.
- Svenska. Läsförmågor, läsvanor och attityder till läsning hos elever i årskurs 2*. Skolverket, 1997. Skolverkets rapport nr 116.
- Svenska. Läsning, skrivning, muntlig framställning*. Skolverket, 1997. Skolverkets rapport nr 117.
- Svenskan i EU*. SOU 1998:114.
- Svenskt TV-utbud 1999*. Granskningsnämnden för radio och TV, 2000. Granskningsnämndens rapportserie 6.
- Svenskt TV-utbud 2000*. Granskningsnämnden för radio och TV, 2001. Granskningsnämndens rapportserie 7.
- Svenskundervisning vid universitet och högskolor i utlandet. Läsåret 2000/2001*. Svenska institutet, 2000.
- Sveriges Radios public service-redovisning 1999*. Sveriges Radio, 2000.
- Sveriges Radios public service-redovisning 2000*. Sveriges Radio, 2001.
- Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*, red. av K. Hyltenstam. Lund: Studentlitteratur, 1999.
- Sveriges Televisions public service-uppföljning 1999*. Sveriges Television, 2000.
- Sveriges Televisions public service-uppföljning 2000*. Sveriges Television, 2001.
- Tala för att tolkas. Skriva för att översättas*. Regeringskansliet, 2001.
- Teaterarbete på anstalt ger intagna ett språk. I: *Apropå 3/1998*. Brottsförebyggande rådet, 1998. (Hämtad från www.bra.se.)
- Teleman, U. & Westman, M., Behöver vi en nationell språkpolitik? I: *Språkvård 2*, 1997. S. 5–16.
- Teleman, U., Det nordiska språksamarbetet. Idéer och framtidsuppgifter. I: *Språk i Norden*. Årsskrift för nordisk språk-

- sekretariat og språknemndene i Norden. Oslo/Stockholm/Köpenhamn: J.W. Cappelens forlag/Esselte Studium/Gyldendals, 1989. S. 14–32.
- Teleman, U., Det svenska riksspråkets utsikter i ett integrerat Europa. I: *Språkvård* 4, 1992. S. 7–16.
- Teleman, U., *Lära svenska: om språkbruk och modersmålsundervisning*. Solna: Almqvist & Wiksell, 1991.
- Teleman, U., *Språkrätt: om skolans språknormer och samhällets*. Lund: LiberLäromedel, 1979.
- Thelander, K., *Politikerspråk i könsperspektiv*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 17. Malmö: LiberFörlag, 1986.
- Thelander, M., *Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida burträsktal* D. 2: Teoretiska utgångspunkter och analys på språkartsnivå. Acta Universitatis Upsaliensis, Studia philologiae Scandinavicae Upsaliensia 14, 1979.
- Thelander, M., Svenska språket mitt i världen. I: *Svenskt kynne*, red. av L. Lewin. Skrifter utg. av Statvetenskapliga föreningen i Uppsala 139. Acta Universitatis Upsaliensis, 2000. S. 51–66.
- Thistad, G., *Några tendenser i modernt civilrättsligt lagspråk. Ett studium av EU-medlemskapets inflytande*. D-uppsats i svenska språket. Karlstad: Institutionen för kultur och kommunikation, Svenska språket, Karlstads universitet, 1999.
- Tholin, J., *Språkkris på gymnasiet*. Riksföreningen för lärare i moderna språk, 2001. (Hämtad från <http://home.pi.se/lms-riks>.)
- Thomas, W. & Collier, V., *School Effectiveness for Language Minority Students*. NCBE Resource Collection Series, No. 9. George Washington University, 1997.
- Tidig hjälp till stammande barn – Vad är bra att veta? Råd till föräldrar och skolpersonal*. Statens institut för handikappfrågor i skolan, 1997. SIH informerar 8.
- Tillgänglighet för alla. Handikappombudsmannens 7:e rapport till regeringen*. Handikappombudsmannen, 2001.
- Tillträde till högre utbildning*. Högskoleverket, dnr 83-19230-00, 2000.
- Undervisning i och på de nationella minoritetsspråken – kartläggning av situationen 2001*. Stockholm: Skolverket, 2001.
- Ungdom och makt*. SOU 1991:12.
- Uppdrag enligt regleringsbrev för 2000 att redovisa utvecklingen av modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning avseende de nationella minoritetsspråken*. Skolverket dnr 2000:3438, 2001.

- Uppföljning av landstingens tolktjänstverksamhet för barndomsdöva, dövblinda, vuxendöva och hörselskadade år 2000.* Socialstyrelsen, 2001.
- Utvärdering av den svenska språkpolycyn i EU-arbetet.* Utrikesdepartementet. EU-sekretariatet, 1998.
- Utvärdering av utbildningar i svenska/nordiska språk i Sverige.* Högskoleverket, 2002. Rapport 2002:8 R.
- Vad kostar det att regera? – En studie av Regeringskansliets dimensionering nu – och i framtiden.* Ds 2000:27
- Vad är college?* Folkuniversitetet i Umeå, 2002. (Hämtad från: <http://www.folkuniversitetet.se>.)
- Vad är läsrörelsen?* (Hämtad från: <http://www.lasrorelsen.nu>.)
- Washburn, L., *English Immersion in Sweden. A Case Study of Rölligby High School 1987–1989.* Engelska institutionen, Stockholms universitet, 1997.
- Weibull, L. & Wadbring, I., De nya svenskarna möter svenska massmedier. I: *Region i omvandling*, red. av L. Nilsson. SOM-rapport 23. Göteborgs universitet, 1998. S. 49–71.
- Weibull, L., Förtroendet för dagspressen. I: *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*, red. av I. Wadbring & L. Weibull. Dagspresskollegiet, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet, 2000. S. 113–130.
- Vem älskar sfi? Utvärdering av svenskundervisningen för invandrare – en utbildning mellan två stolar.* Skolverket, 1997. Skolverkets rapport nr 131.
- Verksamhetsberättelse 2000.* Svenska Filminstitutet, 2001.
- Westman, M., Har svenska språket en framtid? I: *Svenskan i tusen år*, red. av L. Moberg & M. Westman. Stockholm: Norstedts, 1996. S. 192–194.
- Vi svenskar är välutbildade i ett OECD-perspektiv. I: *Nyhetsbrev 7/1997.* Skolverket, 1997.
- Widmark, G., Kvinnospråk. I: *Språken i vårt språk*, red. av I. Jons-son. Stockholm: PAN/Norstedt, 1980. S. 72–89.
- Wingstedt, M., *Language Ideologies and Minority Language Policies in Sweden. Historical and contemporary perspectives.* Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholms universitet. 1998.
- Visst går det att förändra myndighetsspråket.* En rapport från Språkvårdsprojektet. Ds 1993:61.
- Vitboken om utbildning – Lära och lära ut – På väg mot kunskaps-samhället. *Weissbuch zur allgemeinen und beruflichen Bildung –*

- Lehren und Lernen – Auf dem Weg zur kognitiven Gesellschaft.* Europeiska kommissionen, 1995.
- Vogel, H.-H., En lag om svenska språket? I: *Festskrift för Fredrik Sterzel.* Uppsala: Iustus, 1999.
- Vuxna med läsproblem riskerar att slås ut på arbetsmarknaden.* Pressmeddelande. Skolverket, 1997.
- Vår digitala framtid – hur blir den som vi vill? Om behovet av långsiktighet och en "mjuk" infrastruktur för det digitala tjänstesamhället.* Statskontoret, 2001.
- Välfärdens finansiering och fördelning. Forskarantologi från kommittén Välfärdsbokslut.* SOU 2001:57.
- Yttrande. Rapport "Språk och arbete – svenskundervisning för invandrare och invandrarnas arbetsmarknad", Riksdagens revisorer 2000/01:3.* Skolverket dnr 2000:3307, 2000.
- Årsberättelse 2000.* Svenska språknämnden, 2001.
- Årsrapport 2001.* Högskoleverket.
- Årsredovisning 2000-01-01–2000-12-31.* AB Terminologicentrum TNC, 2001.
- Åseskog, T., *Att undervisa el-lära på engelska. Ett försök på el-teknisk linje på gymnasiet.* Rapport från engelska institutionen 1982:1. Engelska institutionen, Göteborgs universitet, 1982.
- Öppet för världens vindar – Norden 2000.* Nordiska ministerrådet, 2000.
- Öppna Sverige – Myndigheter och medborgare. Resultat från en kvalitativ studie.* Statistiska centralbyrån, 2001.
- Överenskommelse om utveckling av introduktionen för flyktingar och andra invandrare.* Arbetsmarknadsstyrelsen (dnr 01-2151-21), Integrationsverket (dnr INT 19-01-538), Migrationsverket (dnr MV-11-2001-3005), Skolverket (dnr 07-2001:734) & Svenska Kommunförbundet (dnr 2001/0527), 2001.

Kommittédirektiv

Handlingsprogram för det svenska språket

Dir.
2000:66

Beslut vid regeringssammanträde den 5 oktober 2000.

Sammanfattning av uppdraget

En parlamentarisk kommitté tillkallas med uppdrag att lägga fram förslag till ett handlingsprogram för det svenska språket. Programmet skall dels syfta till att främja svenska språkets ställning, dels syfta till att alla i Sverige – oavsett språklig och social bakgrund – utifrån sina förutsättningar skall ges likvärdiga möjligheter att tillägna sig svenska språket.

Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 november 2001.

Bakgrund

Regeringsuppdrag till Svenska språknämnden

Regeringen gav år 1997 Svenska språknämnden i uppdrag att utarbeta förslag till ett handlingsprogram för att främja det svenska språket. Uppdraget redovisades våren 1998. Enligt nämndens förslag bör svenska språkets ställning i Sverige lagfästas. Det övergripande målet bör vara att svenskan skall bevaras som ett samhällsbärande och komplett språk i Sverige. Förslaget till handlingsprogram omfattar även ett flertal enskilda åtgärder inom bl.a. språkvården, grundskola och gymnasium, högre utbildning och forskning, arbets- och näringsliv, massmedier och EU. Språknämndens förslag redovisas närmare nedan.

Regeringens bedömning

I budgetpropositionen för år 1999 (prop. 1998/99:1, utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid) konstaterade regeringen att det finns anledning att med utgångspunkt från nämndens förslag till handlingsprogram gå vidare i arbetet med att främja svenska språket och som en första åtgärd tillfördes språkvården vissa reformmedel fr.o.m. år 1999. Regeringen redovisade att utgångspunkterna för en svensk språkpolitik bör vara att svenska språket bevaras som ett samhällsbärande och komplett språk i Sverige och att det förblir ett officiellt språk i EU. En målsättning bör vara att alla får tillgång till god undervisning i svenska, att undervisning som grundprincip sker på svenska, att det finns ett varierat och rikligt utbud av kultur på svenska, att forskning om och vård av svenska språket håller hög kvalitet, liksom att språkvårdare, tolkar och översättare finns att tillgå. Radio och TV har en särskilt viktig roll i sammanhanget. Samtidigt betonade regeringen att dessa krav och ambitioner inte får ställas mot en bred acceptans av den svenska som inte talas helt perfekt eller talas med utländsk brytning.

Riksdagen förordar en utredning

Under hösten 1999 beslutade riksdagen att ge regeringen tillkänna att en parlamentarisk språkpolitisk utredning bör tillsättas och att utredningen skall arbeta förutsättningslöst (bet. 1999/2000:KrU2 s. 11–14, rskr. 1999/2000:7). Kulturutskottet redogör i sitt betänkande utförligt för behovet av en sådan utredning. Där anges bl.a. att den talade och skrivna svenskan är vår främsta kulturbärare och utgör en av de viktigaste förutsättningarna för vår kulturella identitet. Självklart är det av största vikt att språket vårdas och att dess ställning stärks. Det är därför glädjande, menar utskottet, att Språknämnden på regeringens uppdrag utarbetat ett förslag för att främja det svenska språket. Förslaget spänner över flera samhällssektorer och innebär att åtgärder för att främja språket bör sättas in på flera områden. Utskottet konstaterar att ansträngningar görs inom olika samhällssektorer – t.ex. på kulturens, utbildningens och integrationens områden – för att till dem som bor i landet förmedla känsla för och kunskaper i svenska språket och därmed bl.a. skapa delaktighet i samhället. Det kan enligt utskottet likväl finnas risk

för språkutarmning inom delar av befolkningen. Utskottet menar att en sådan utveckling kan leda till problem för demokratin. En försvagning av svenska språkets ställning i samhället skulle, enligt utskottet, strida mot de av riksdagen antagna kulturpolitiska målen som bl.a. syftar till att värna yttrandefriheten och att skapa reella förutsättningar för alla att använda den.

Svenskan i EU

Utredningen om svenskan i EU överlämnade under hösten 1998 betänkandet *Svenskan i EU* (SOU 1998:114) med förslag på åtgärder för att höja kvaliteten på de svenska översättningarna och på originaltexter som produceras inom EU:s institutioner. Sverige har också deltagit i en arbetsgrupp inom EU som har föreslagit riktlinjer för att höja den språkliga och redaktionella kvaliteten på gemenskapslagstiftningen (EGT C 73, 17.3.1999, s.1). I sina synpunkter på kommissionens reformprogram har Sverige påpekat att klarare originaltexter inom EU:s institutioner är en viktig förutsättning för en effektivare och mera medborgarnära förvaltning. Som ett led i arbetet för att främja ett klart och enkelt juridiskt språk inom EU kommer Sverige under sitt ordförandeskap att anordna en EG-rättskonferens där detta ämne behandlas.

Ett viktigt mål inom EU är att stärka den språkliga mångfalden i Europa. År 2001 har utsetts till det europeiska året för språk. Syftet med språkåret är att öka medvetenheten om den språkliga mångfalden i Europa, främja flerspråkighet bland invånarna och att uppmuntra till en livslång inlärning av språk. Regeringen har tillsatt en nationalkommitté med uppgift att genomföra det europeiska året för språk (U2000:23).

Europeiska kommissionen har nyligen föreslagit ett fortsatt och utvecklat gemenskapsprogram för att främja utveckling och användning av ett europeiskt digitalt innehåll på det globala nätet och för att främja den språkliga mångfalden i informationssamhället.

Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram

I Språknämndens program beskrivs språkvårdens nuvarande organisation och verksamhetsformer, analyseras viktiga faktorer i dagens språksituation och föreslås olika åtgärder.

Språknämnden framhåller att språkvården i Sverige alltid har gått en mellanväg mellan centraliserad språkstyrning och fullkomligt fri tävlan mellan olika uttryckssätt och språkarter, vilket är en rimlig balansgång i ett litet autonomt land där en demokratisk syn på nationalspråket råder och där svenskans ställning länge varit självklar. Språknämnden anser att svenskans ställning inte längre är lika självklar och att det därför är rimligt att i lag stadfästa svenska som huvudspråk i Sverige.

Enligt nämnden bör huvudmålet för språkpolitiken vara att behålla svenskan som ett samhällsbärande och komplett språk i Sverige utan inskränkningar i Sverige samt ett officiellt språk i EU.

Kravet på svenskan som samhällsbärande språk utan inskränkningar i Sverige bör, enligt nämnden, specificeras för situation efter situation med hänsyn till tal och skrift, i utbildning, i regeringens och riksdagens arbete, inom myndigheter och mellan myndigheter och medborgare, i rättsväsendet. Inte minst i förhållande till den europeiska unionen gäller det att ha en klar språkpolitisk linje. Svenskan måste förbli officiellt språk i EU. Vidare måste kravet på svenska som samhällsbärande språk kombineras med möjligheter för alla att lära sig det språket, särskilt för dem som har ett annat modersmål. Dessutom måste generösa utbildningsmöjligheter kombineras med tolk- och översättarservice i olika sammanhang.

Språknämnden föreslår mot denna bakgrund en rad enskilda åtgärder inom olika samhällssektorer.

Svenska språknämnden har i en särskild skrivelse även redovisat en principskiss om svensk språkvård och Språknämndens framtida organisation.

Uppdraget

Den parlamentariska kommittén skall föreslå ett handlingsprogram som dels syftar till att främja det svenska språkets ställning, dels syftar till att alla i Sverige – oavsett språklig och social bakgrund – utifrån sina förutsättningar skall ges likvärdiga möjligheter att tillägna sig svenska språket. Följande riktlinjer skall gälla för kommitténs arbete.

Utgångspunkter

De av riksdagen fastställda nationella kulturpolitiska målen skall utgöra en plattform för kommitténs arbete.

Uppdraget spänner över flera samhällssektorer, vilket även innebär att kommittén kan föreslå åtgärder inom flera olika politikområden. Kommittén skall bl.a. utgå från det förslag till handlingsprogram för att främja svenska språket som Svenska språknämnden lämnat, liksom från de undersökningar, kartläggningar m.m. som kommittén initierar. Det står kommittén fritt att på plats göra jämförelser med situationen i andra nordiska länder och andra länder inom EU.

Inom ramen för handlingsprogrammet skall kommittén belysa behovet och vikten av svenska både som ett väl utvecklat allmänspråk och som ett språk inom olika fackområden. Det svenska språkets tillstånd och utveckling inom skilda samhällssektorer som politik och förvaltning, arbetsliv och marknad, högre utbildning och forskning, förskola och skola, vuxenutbildning och folkbildning, hälso- och sjukvård, informationsteknik, medier och kultur, liksom inom EU, skall analyseras och ligga till grund för kommitténs förslag.

Likvärdiga möjligheter att lära sig svenska språket

För ett demokratiskt samhälles utveckling är språket och yttrandefriheten av central betydelse. Makten i sina olika former utövas i hög grad genom språket. Nya klasskillnader växer fram i samhället och den enskildes chanser har till stor del blivit beroende av språkfärdigheten. Kommittén skall lämna förslag på konkreta åtgärder som gör att alla, inte minst barn och unga, ges likvärdiga möjligheter att tillägna sig svenska språket. Här spelar givetvis skolan en särskilt viktig roll.

Till de frågor som kommittén skall ta ställning till hör även hur känslan och intresset för det svenska språket kan stimuleras. Även kunskaper i, attityder till och bruk av minoritets- och invandraspråk och stora internationella språk skall belysas. Kommittén skall även ta del av den kunskap som finns om svenska som andraspråk.

Svenska språkets ställning

Kommittén skall föreslå åtgärder som leder till att svenskans ställning som officiellt språk inom EU kan bevaras. Behovet av kvalificerade översättare och tolkar skall i det sammanhanget belysas särskilt. Kommittén skall även följa och stimulera initiativ på språkteknologiområdet samt föreslå åtgärder som främjar översättningsverktyg och andra språktekniska hjälpmedel i samverkan med bl.a. IT-kommissionen. Kommittén skall ta del av förslagen i betänkandet *Svenskan i EU* (SOU 1998:114), Europeiska kommissionens föreslagna program om ett flerårigt gemenskapsprogram med uppgift att bl.a. främja språklig mångfald samt Nuteks utredning *Maskinöversättning* (N1999/7189/ITFOU).

Kommittén skall, mot bakgrund av Språknämndens förslag, pröva om det är ändamålsenligt att det svenska språkets ställning regleras i lag.

Handlingsprogrammet för det svenska språket skall omfatta såväl myndigheter eller andra organiserade aktörer i samhället som enskilda medborgare. Programmet skall innehålla uppföljningsbara mål.

Kommittén skall i förekommande fall lämna författningsförslag.

Språkvårdens organisation

Det ingår även i kommitténs uppdrag att lägga fram förslag om den svenska språkvårdens framtida uppgifter och organisation i ljuset av det handlingsprogram som föreslås.

Arbetsformer

Kommittéarbetet skall bedrivas i nära kontakt med språkvårdande instanser som Svenska språknämnden, den rekonstruerade Tekniska nomenklaturcentralen, Svenska Akademien och Regeringskansliets språkexperter. Kommittén skall även ta till vara kunskaper och erfarenheter som finns inom kulturlivet och dess olika organisationer och institutioner, hos myndigheter, universitet, högskolor, förskolor och skolor, vuxenutbildningsenheter och folkbildningsorganisationer, hos fack- och intresseföreningar, samt hos andra kommittéer och arbetsgrupper med relevans för upp-

draget. Vidare skall kommittén följa utvecklingen och ta del av erfarenheter i de övriga nordiska länderna och inom EU.

Kommittén skall samråda med Nationalkommittén med uppgift att genomföra det europeiska året för språk (U2000:23) och med Statskontoret, som har Justitiedepartementets uppdrag att utvärdera begripligheten i svenska myndigheters texter (dnr Ju2000/4655).

Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 november 2001.

(Kulturdepartementet)